

ДЖОУЗЕФ ХЕЛЪР
ПОРТРЕТ НА ТВОРЕЦА КАТО
СТАР

Превод от английски: Веселин Лаптев, 2001

chitanka.info

ТОМ

— Том!

Никакъв отговор.

— Том!

Никакъв отговор.

— О, по дяволите! — простена леля Поли. — Къде ли се е дянало пак това момче?

Момчето беше Том Сойер. Облечен в ново спортно сако от фин кашмир на „Армани“, той се беше отпуснал в едно от креслата в хола и небрежно изчисляваше последните си банкови акции и облигации, докато чакаше четирима свои приятели. Те трябваше да го вземат с наетата издължена лимузина с тъмни стъкла и да го отведат в ложата на стадиона за поредния интересен мач. Том не помнеше какъв точно е мачът — баскетболен, футболен или професионален бокс, но това нямаше значение. Важното беше да са там. Беше облякъл риза от „Търнбул & Асер“ на отвесни райета с цвят на патладжан, небрежно беше разкопчал снежнобялата си яка. Широките му тиранти бяха на червени и черни капки. Вече знаеше как да убеди наивните си приятели, че ще спечелят, ако заложат по триста долара, а те, естествено, щяха да загубят. Още в началото щеше да подхвърли замислено, сякаш разсъждава на глас: „Знаете ли, трудно ми е да приема, че...“

„О, по дяволите!“ — въздъхна възрастният писател и със съжаление реши да зареже поредния си роман.

Равнодушно остави химикалката. Защо не можеше да измисли нещо ярко и убедително, което да подкрепи загатнатото в текста до този момент и да придаде жизненост на историята? Изведнъж се сети — това, което възнамеряваше да постави за начало, вече го бе използвал в предишен роман, а именно че и Рино, Невада, и Спокейн, Вашингтон, се намираха доста по на запад от Лос Анджелис. Вероятно

никой не би забелязал повторението. Той обаче щеше да знае! А това беше достатъчно, за да се настани в душата му самопрезрението, че я кара през просото, че провалът е неизбежен и не си заслужава усилията и угризенията. Безспорно, пародията на „Том Сойер“ — типичния американски народен роман, с един съвременен Том Сойер, дипломиран юрист от Йейл или с докторска степен по бизнесадминистрация от Харвард, определено не се вместише в днешния свят, нито в морално-етичните представи на писателя.

„Не и сега“ — поклати той глава и на лицето му изплува тъжна усмивка. Със сигурност не и в това произведение, което бе започнал да обмисля тайничко, с ужасна ирония, като последния литературен портрет, създаден от твореца на стари години. Макар че нито за миг не го бе имал предвид сериозно. Дори Джеймс Джойс не беше успял да постигне така желаното метафизическо съвършенство в своя „Портрет на художника като млад“^[1]. А иначе току-що написаните редове, по негова преценка, си бяха обикновена, банална сатира и в нея нямаше място нито за обширни естетически експерименти, нито за противоречиви домашни конфликти, нито за сълзливи трагедии — все неща, които талантиливи и чевръсти журналисти можеха да напишат за половин ден в рамките на осемстотин думи, докато той самият се нуждаеше от три-четири години и поне четиристотин страници.

Дългогодишният жизнен опит го беше научил никога да не изхвърля изписан лист хартия, преди да редактира текста поне веднъж, за да го прибере накрая в някоя папка или в паметта на компютъра си. За тези страници обаче не изпита и миг колебание.

„О, по дяволите!“ — изруга той на глас, откъсна горните листа от жълтия си бележник, смачка ги на топка и ги захвърли в плетеното кошче за боклук. С мъка преодоля желанието да си полегне за кратка предиобедна дрямка, която щеше да му бъде втората за деня. Отново въздъхна, после посегна за шала и ръчноплетената жилетка и напусна кабинета си.

Надяваше се, че разходката до брега ще го разсъни, ще освежи главата му и ще прогони умората и апатията от умореното му тяло. Бавно се повлече по алеята за коли. Зърна жена си отвъд ливадата, тя го гледаше от ъгъла на къщата, стискайки лейка в ръцете си. Нямаше нужда да напруга взор, за да улови изражението ѝ, то си беше все същото: съчувствено и леко разочаровано от очевидния провал на

поредния му опит да пише, а може би донякъде и пренебрежително, защото той така се вживяваше.

Казваше се Поли — Поли, както...

Изведнъж осъзна, че бе написал същото женско име върху токущо смачканите и изхвърлени листове, но го възприе като случайно съвпадение. Докато отминаваше, ѝ помаха отпуснато и равнодушно с ръка и се насили да се усмихне. Ускори крачка, за да завие в края на алеята и да изчезне от погледа ѝ. Тогава отново започна да се влачи, сигурен, че вече никой отникъде не го наблюдава.

Стигна до брега след тридесет и пет минути. Не беше бързал, но се улови, че диша тежко. Е, не прекалено тежко за човек на неговата възраст. Дървената скамейка, на която обикновено седяше при разходките си, беше свободна. Втренчи се с умишлено изпразнена глава в спокойния пейзаж, сякаш очакваше да му се случи нещо хубаво. Малко по-късно очите му безизразно опипаха няколко далечни фигури, които разхождаха кучетата си по брега. Повечето бяха жени. Напоследък жените по-често приковаваха вниманието му, отколкото преди години, когато на мода излязоха плътно прилепналите панталони и миниполите, под които ясно се очертаваха долните им гащи. Сега жените на плажа му изглеждаха някак си по-ниски и потрътлести от обикновено, явно се разхождаха по пясъка боси. А как изглеждаха мъжете и как се обличаха — изобщо не го интересуваше.

„Къде, по дяволите, се дяна остроумието?“ — чудеше се той.

Досещаше се за възможните отговори, особено за онези, които важаха за него и за връстниците му, както и за повечето прочути негови колеги, които отдавна вече ги нямаше. Някога умствената мощ и енергията на младостта довяваха в главата му литературни идеи и вдъхновения, винаги щом пожелаеше. Бликаха като извор, сякаш никога нямаше да пресъхнат. А сега се налагаше да размишлява и да чака. И докато размишляваше и чакаше, отегчено гледаше свободните птици ята наоколо, чайките и гларусите, носещи се във въздуха, кюкавците, които се суетяха по мокрия крайбрежен пясък сред отдръпващите се вълни и си търсеха храна. Отчаяно копнееше да го озари някоя блестяща и годна за литературна употреба идея, изневиделица да кацне на рамото му като ослепително красива и волна птица, както някога, в по-продуктивното му минало. Една натежала от пулсиращи възможности идея, която да съживи въображението му...

Мислите му се рееха надалеч. Очите му се изцъклиха, главата му започна да клюма. Клепачите му се затвориха. Може би дори си подремна. Събуди се бавно. Умът му работеше, устните му помръдваха в беззвучен диалог. Протегна се ободрен, сякаш дългите му молитви най-сетне бяха чути, и рязко тръгна.

Обратният път измина с десетина минути по-бързо. Насочи се директно към ниската дървена постройка, която беше негов работен кабинет и понякога спалня, но само в редките случаи, когато канеха гости с преспиване. Дишаше доста по-тежко отпреди, но това сега не беше важно. Поли подкастрираше с ножиците розовите храсти и лехите около тях, очите ѝ не пропускаха нищо. Отбеляза чевръстия му ход и целеустремената му стойка. Отвърна на енергичното му помахане с ръка, на лицето ѝ грейна доволна усмивка, очите ѝ оптимистично проблеснаха.

Той леко се потеше. Първо отиде в банята. Наплиска се със студена вода, избърса врата си и забърза към въртящия се стол до бюрото му. Включи радиото, после измъкна химикалката и бележника с жълтите листа. Смътно си даде сметка, че си тананика мелодията на карибската песничка „Блу канари“, въпреки класическата музика, която се лееше от транзистора, настроен както винаги на една от местните станции, които предаваха класика. Постепенно нещата си дойдоха на местата. Имаше щастието да хване божествените финални акорди на популярния концерт за чело от Хайдн и с удоволствие се потопи във величествената музика. Това беше добро предзнаменование.

Душата му ликуваше.

[1] Заглавията на споменатите произведения в романа се цитират по изданията на български език, а непревежданите — в превод на В. Лаптев. ↑

КАНАРЧЕ

— Не иска да пее.

— Мъртво е.

Момчето се казваше Ърв. Вече беше разбрало, че нещо с канарчето не е в ред, но не искаше продавачката на щанда за животни да заподозре, че той знае. А още по-малко искаше някой от семейството му да предположи, че го е пуснал от клетката, просто за да го види какво ще прави. Беше затворил прозорците и вратата. Озовало се на свобода, канарчето покълва небрежно наоколо, после литна към огледалото над скрина, блъсна си главата в него и падна неподвижно на пода, а последният му дъх излетя сред дъжд от миниатюрни пера.

— Мама си иска парите обратно — излъга Ърв, дарявайки продавачката с най-простодушния си поглед. — Тя има разплащателна сметка при вас.

Години по-късно си спомни за канарчето, за първата си среща със смъртта, както и за първите си успешно проведени преговори. И за първата си конструктивна лъжа. Всичко стана толкова лесно и приятно, че той реши при следващия подходящ случай отново да опита измамата. Подобно на Том Сойер, Ърв се оказа роден за измами. Справяше се толкова добре, че нито веднъж през живота си не попадна в неудобна ситуация. С течение на времето самочувствието му порасна, почувства се неуязвим. А когато спечели изборите за президент на Съединените щати, избра за кодово име именно думата „Канарче“.

— Какво стана с канарчето? — попита го майка му онази вечер.
— Къде е клетката?

Ърв не видя нищо опасно във възможността да прибегне до нова измама.

— Не искаше да пее — рече той. — И затова го върнах в магазина, а те ти възстановиха парите.

— Вчера пееше — подхвърли брат му, той беше по-голям от него.

— Но днес не искаше.

— Защо не го смениха с друго, което пее?

— Бяха ги свършили.

— А защо не ти казаха да отидеш друг ден?

— Беше мъртво — рече Ърв.

— Мъртво ли?

— Така казаха.

— Като кучето в колата — промърмори брат му. — Нали беше забравил, че си го заключил вътре?

— Да, ама кучето не умря — намеси се сестра му, тя обичаше да му противоречи.

— Не умря, само защото аз единствен от семейството забелязах, че липсва и попитах къде е...

Четиридесет и пет години по-късно, затворен в Белия дом като в обсадена крепост и изправен пред унижението да бъде позорно отстранен с импийчмънт, Ърв си спомни за случая с канарчето. В следващата си глупава, измъчена, тъжна и лицемерна реч той стремглаво вмъкна отдавна забравен цитат от още по-отдавна забравен поет, който прозвуча горе-долу така: „По-добре да се науча да пея от една-единствена птичка, вместо да поучавам десет хиляди звезди как да спрат да блещукат...“. Усетил прилив на самоувереност, без колебание той се гмурна в дълбоките води на изящното слово. Скоро се улови, че прави асоциация със стих на Елинон Рузвелт, която беше казала: „По-добре да запаля свещ, вместо да проклинам мрака“. Сполучливият цитат още повече го окрили и завършвайки, той се почувства доволен от своята ерудиция.

За сметка на това неговият екип остана слисан. Събрани накуп, шокираните му съветници се споглеждаха с възмущение.

— Този putz^[1]! — изръмжа онзи от Ню Йорк. — Този тъп putz!

Колегата му промърмори нещо като извинение и изскочи навън, очевидно, за да повърне.

— Не мислиш ли, че баща ти се държи доста глупаво за човек с неговия богат опит в политиката? — попита жената на Ърв, докато го гледаше по телевизията.

— Отдавна съм го забелязала — кимна дъщеря ѝ, която вече навлизаше в пубертета.

По-късно Ърв безгрижно махна с ръка на забележките и разпалените им аргументи. Той беше дълбоко убеден, че винаги може да разчита на тях. Те никога нямаше да го изоставят, независимо от трудностите, които неизбежно го очакваха. За щастие, семейството им не притежаваше състояние. Те нямаха къде да отидат и единственото им жилище беше Белия дом. Липсата на имоти и сериозни банкови сметки имаше и минуси: през следващите две години Ърв не само беше принуден да живее в Белия дом, но и да се задоволява единствено с президентската заплата — абсурдно малка за работата, която всички очакваха от него, на фона на напрежението, което постоянно го приковаваше във фокуса на общественото внимание. Но, от друга страна, ако успееше да се задържи на поста си още две години, щеше да получи не само прилична месечна сума, но и така желаното достойно оттегляне. Всъщност, той беше готов да се оттегли веднага, още в този миг, ако му гарантираха, че няма да бъде подложен на по-голямо унижение от някои свои предшественици в Белия дом. Беше готов да замени поста си с хубава къща и солидна пенсия, с правото да се появява на държавните погребения заедно с останалите бивши президенти — скучни и празноглави като самия него. Но в момента беше между чука и наковалнята (напомни си да използва този израз при следващата си публична изява), което, разбира се, съвсем не означаваше, че се е предал. Обичаше да си повтаря, че колкото повече се усложняват нещата, толкова по-твърдо трябва да се държи, докато накрая между чука и наковалнята останат той и истината. Тук се криеше разковничето към успеха, както и благородната истина, която...

„О, майната му! Стига с тези глупости, за Бога!“ Старият писател поклати глава и реши да прати по дяволите и този сюжет.

Всъщност, на кого му пукаше? Можеше ли да изгради ефектна и сърцераздирателна фабула? И какво ще постигне? Поредният политически фарс или поредната заплетена семейна сага? Всяко щогоде задълбочено литературно изследване на покварените палячовци във Вашингтон рискуваше да изгуби стойността си и да се превърне в

банална история, без свежи идеи, без дълбочина. За да види бял свят, историята задължително трябваше да е смешна и повърхностна — всичко друго, но не и сериозна. А такива произведения — колкото щеш. Никой истински ерудирани читател не се възхищаваше вече от тия тъпащи на служба, нито очакваше нещо от тях. Още повече, той самият имаше мрачното усещане, *беше убеден*, че някога е развивал тази тема в по-стари свои творби, че всичко, за което смяташе да пише, вече го е описвал поне веднъж по точно същия начин. Нямахше желание да се повтаря и по тази причина не знаеше към каква тема да се насочи.

Отново отместе с лениво и механично движение писалката и бележника си встрани. Изправи се и тръгна към кревата. Просна се по гръб и затвори очи, глух за стенанието на старата пружина. Някога, в плодотворните години на младостта, тази поза му предлагаше и то без усилия всевъзможни идеи, гарнирани с опияняващо точни фрази, с най-подходящите съществителни и прилагателни. Но напоследък, по лицето му пробяга гримаса, напоследък същата поза раждаше невероятни тъпотии.

Като тази, която допреди малко се опитваше да увековечи върху хартията, като онази преди нея.

[1] Putz (идиш) — пенис. ↑

И така, за какво да пише?

Творецът, който живее достатъчно дълго (най-вече онзи, който реди проза за литературата или театъра), неизбежно стига до един етап в живота си, когато усеща, че вече не може да напише нищо ново, но желанието му за писане си остава. Музикантите гадничко се шегуват с последните произведения на Моцарт, защото, макар да е починал съвсем млад, все пак бил закъснял. Виж, Шекспир е знаел кога да напусне сцената. „Пиршеството свърши“ — обявява той в „Бурята“ и се оттегля заедно със славата си в Стратфорд, предпочитайки скромната роля на градски съветник пред пиянските лудории на театралния живот в Лондон, очевидно преценил, че е твърде остарял за тях. Прозорливият Шекспир, който въпреки младостта си стига до заключението, че „алкохолът усилва желанието, но влошава изпълнението“, най-човешки си признава, че ходът на годините, с алкохол или без, също намалява желанието. А и неговите амбиции в областта на театралната драматургия са били задоволени повече от щедро. Верди създава великата си опера „Отело“, надхвърлил седемдесетте, но Верди е гениално изключение. С течение на времето повечето от нас неизбежно свиваме знамената, независимо от огромния опит, който сме натрупали. Работата не става по-лесна благодарение на дългогодишната практика. А когато спрем, изведнъж се огъваме под тежестта на огромното количество свободно време, защото нямаме понятие какво да правим.

В случая обаче не ставаше въпрос за велико произведение, авторът не беше гениално изключение, а един от многото, които искаха да продължат. Той просто не знаеше по-добър начин за уплътняване на времето си и искаше да пише романи — един, после втори, трети. И затова на въпроса дали работи върху нещо ново, със саркастично лекомислие отвърщаше: „Да, защото нямам какво друго да правя.“ Хората приемаха думите му с усмивка, като шега в характерния негов стил, но *той* знаеше, че това е самата истина.

Действително нямаше избор. Подобно на останалите люде, озарени или обладани от същото възвишено призвание, той не можеше да си представи друго хоби или друго занимание. Ловът му се струваше жесток, риболовът — глупав. На пазара риба, колкото щеш. Тенисът, голфът, ските и ветроходството му изглеждаха не дотам достойни и сериозни за един мислещ човек. Същото важеше и за

танците. По-голям шанс имаше туризмът, но той не обичаше да ходи и се страхуваше от физическия дискомфорт. Вероятно дори Ърнест Хемингуей, въпреки прословутото му и постоянно тичане след риби и зверове, може би е усещал тежестта на онези часове от деня, в които не е писал с характерното си усърдие. Именно тогава без съмнение той е чувствал как репутацията му постепенно се разпада. И че този разпад го въвлеча в мъртвото вълнение на душевното неудовлетворение.

Неоспорим е фактът, че писането на проза е процес, ставащ все по-труден с времето (справка: заключителните глави от биографиите на големите писатели), но, ако човек дръзне да спре, пред него веднага изниква въпросът с какво да запълни времето си. Минутите се превръщат в часове, часовете — в месеци. Дори изневерите поглъщат по-малко следобеди и привечери, защото страстта се превръща в желание, а желанието — в носталгични оплаквания. Особено след неизбежното заселване в провинцията, където логистичните трудности са големи, а случайните срещи — далеч по-редки.

И така, много от нашите големи и всеотдайни литератори завършват живота си в дълбока тъга, защото бездействието ги разлага и заселва в душите им онова безнадеждно отчаяние, което буквално отравя последните им дни и твърде често предвещава и края.

Колко пъти на ден може да си подремне мъдрият човек? Преди обед, в ранния и в късния следобед, преди вечеря, след вечеря на дивана в дневната — тази примамлива и сладка прелюдия към нощния сън. И кога ще си признае, че се е превърнал в лениво, обречено на смърт същество?

В края на настоящата учебна година Пота беше поел ангажимента да изнесе лекция в университета на Южна Каролина. За тази цел вече проучваше биографиите на неколцина прочути писатели и от известно време насам в главата му се въртеше изненадващата идея да озаглави лекцията си „Литература на отчаянието“.

Този автор беше решил да поддържа жив стремежа си и да върви напред, независимо от съмненията и противоречията, които го разяждаха отвътре. По тази причина често си припомняше заключителните слова на безименния глас в „Безименния“ на Самюел Бекет: „Аз трябва да продължа. Аз не мога да продължа. Аз ще продължа“, макар че далеч не изпитваше горчивината, заложената в тях. Заобикаляше я майсторски и цитираше какво беше написал Тенисън в

своя „Одисей“: „Ще се боря, ще търся, ще открия и няма да отстъпвам.“ Затова той щеше да продължи.

Но с какво?

Ако напишеше роман за писател, неизбежно попадеше в блатото на баналните и отдавна изчерпани теми. Не, за такава четиво не можеше и дума да става. Табу беше и темата за непризнат литературен талант (обикновено младши асистент в университет или гимназиален учител), който, ако е жена, винаги затъваше в безнадеждни любовни отношения с безнадеждно скучни представители на силния пол, а ако е мъж, се втурваше в мъчителни, дори абсурдни извънбрачни връзки.

Не, решително не. Не и от него. Не и този път.

Нещастни бракове, разбити семейства. Че кое семейство в днешно време беше нормално? Крайно лошите отношения между деца и родители изискваха интензивно наблюдение и задълбочено изучаване на проблема — неща, които той знаеше, но едва ли имаше силите да постигне. А и жените повече ги биваше в тези работи. Всъщност, напоследък жените май ги биваше повече във всичко, включително и в демонстрацията на мъжко поведение. Някога беше най-добър в изграждането на исторически образи, но в последно време и те все по-трудно го въодушевяваха, а изискваха все по-огромни усилия. Не си падаше по мистериите, убийствата и мелодрамите, защото знаеше, че майсторлъка и силата му не са там. Същото се отнасяше за шпионските и приключенските романи... Гангстерски истории? Един екшън, изпълнен с напрежение, груб секс и престъпно насилие? Мафиотски игри? Може би, може би.

Покрай други свои изследвания беше попаднал на периферна информация за гангстерите и убийствата в ранната история на Кони Айлънд. Роман за мафията в Кони Айланд се мяркаше в съзнанието му всеки път, когато обмисляше възможността да напише нещо подходящо за киноиндустрията. Но какъв по-конкретно трябваше да е този роман? Инстинктивно чувстваше, че и в него задължително присъстват свежата интрига и напрежението, при това в обема, които той вече не можеше да осигури, просто поради липса на време, сила, а и (твърде вероятно) на достатъчни умения.

В това отношение винаги се беше възхищавал на Борхес, той също ненавиждаше не само интригата, но и характеризирането и мотивацията на героите — все основни атрибути на разказваческото умение. По тази причина дори и най-дългите му романи изглеждаха милостиво кратки. Напоследък и нашият автор беше започнал да ненавижда интригата, не понасяше усложненията, свързани с неизбежните описания на участниците в нея. Но, от друга страна, Борхес не беше продал нито едно от своите произведения на киното или на американската телевизия — тази специфична мярка за успех в съвременна Америка, може би единствената, която беше в състояние да го утвърди като писател и да придаде на творчеството му литературни стойности.

Военната тематика изглеждаше окончателно изчерпана и погребана, само нова и то широкомащабна война би могла да я съживи. А и той вече бе написал един нелош роман, използвайки личните си преживявания от Втората световна война. До известна степен именно този роман му създаде името на писател, но в момента не виждаше какво би могъл да добави към темата, освен някой и друг доллар към банковата си сметка. Икономическото неравенство пък беше всеобщо установен факт и едва ли можеше да поднесе изненада. Срещу него никой вече не роптаеше. Същото беше положението и с расовата дискриминация. Социалният реализъм изобщо не бе реалистичен, а психологическият реализъм — отдавна изчерпан.

Някъде дълбоко в съзнанието му — там, където все още мъждукаше слабото пламъче на въображението, бавно започна да се оформя идеята за изкусен сексуален роман. Всъщност, идеята се оформяше вече прекалено дълго. Мнозина се бяха опитвали да я разработват. В литературата сексът се срещаше почти толкова често, колкото и в живота, включително и по страниците на нароилите се напоследък предизвикателни женски списания. Така де, темата беше стара, колкото света... Но той беше скрил в една малка ниша на паметта си нещо, което се доближаваше до оригиналността, и което наистина беше далеч от баналните похвати на жанра. Един сексуален роман, жив и откровен, на границата на порнографията, в който главният герой е жена, може би домакиня, но разказвачът е мъж. Върху едно от картончетата с индекси, използвани от него за работни бележки, още преди няколко месеца се мъдреха две думи, изписани с

главни букви, които трябваше да му напомнят за идеята, думите:
СЕКСУАЛЕН РОМАН.

Очите на хората, които познаваше — както мъже, така и жени, винаги светваха в нетърпеливо очакване, когато започваше да обяснява с какво се е захванал. Това беше асото в ръкава му, най-силният му коз в задънената улица, в която се намираще. С подобни каламбури той се шегуваше със себе си. Разбираше, че са непохватни и че не би ги споделил с никого, дори и пийнал. Беше наясно, че никога няма да напише подобна книга. Един сексуален роман, дори видян през погледа на жена, не подхождаше на неговите вече немалко години, както и на строгостта, съпътстваща досегашната му репутация на писател. А и не можеше да се освободи от непреодолимото усещане за несигурност, тъй като трябваше да пише за нещо, с което вече нямаше пряк контакт. Как би се чувствал в компанията на гимназистки, които се гордееха с отнетата си девственост, лекуваха се от „срамни“ болести и пиеха транквиланти? Естествено, безнадеждно изостанал от живота, никому ненужен, влачейки се импотентно на опашката. Не, не. Макар и безспорно провокативна и сладно-привлекателна, идеята за сексуалния роман му се струваше практически неосъществима. Но за какво да пише тогава в следващия си роман?

Дали да не напише пък роман за романа, в който разказвачът да бъде самият роман? Той отново се шегуваше със себе си.

Всъщност, защо не?

Макар и абсурдна, за момент идеята му се стори безкрайно възбуждаща. Началото беше ясно. Встъпителните слова светкавично изплуваха в главата му: „Аз бях заченат във въображението на Достоевски, Кафка или Мелвил.“ Първите му думи бяха: „Аз съм лош човек, аз съм отвратителен човек. Имам проблеми с черния дроб...“ Или: „Една сутрин Грегор Замза се събуди и откри, че през нощта се е превърнал в дървеница...“ Или: „Наричайте ме Ишмаел^[1]...“

Но дали читателят щеше да прояви интерес към терзанията, свързани с едно известно литературно произведение, което е приело ролята на главен герой и се бори със зъби и нокти за своето оцеляване?

Ето ви добра идея, но само за страница-две. Например, за хумористичната рубрика на някое литературно списание, чиито читатели (да се надяваме) биха направили разлика между едното и другото.

Тогава какво?

Къде по широката земя би могъл да открие нещо ново и различно, за което все още никой не е писал, или пък не го завършваше в момента, в който самият той едва започваше? Никъде, това беше ясно.

Тогава може би в небесата?

Да, също нелоша идея.

Имаше толкова съзвездия, кръстени на хора или животни и в имената им се съдържаше разказвателен елемент. Голямата мечка, Малката мечка, Касиопея, Орион ловецът. Но това предполагаше задълбочено проучване в областта на астрономията и — още по-лошо — на астрологията. Основателно се опасяваше, че хората, към които би се обърнал за астрологически разяснения, вероятно щяха да са жени, фанатично отдадени на страстта си по звездите и навярно вегетарианки със смущаващо свободно сексуално поведение. Познаваше такива жени. Дори се беше влюбил в две от тях... Напъна паметта си и с изненада установи как годините покорно отстъпиха и пред очите му съвсем ясно изплуваха лицата и на двете — млади, красиви и одухотворени. За едната беше чул, че се е омъжила и е наредила куп деца. Другата периодично се появяваше в медиите, тя беше известна фигура в рекламния бизнес. Спомените продължаваха, той се усмихна с умиление.

И двете умееха да гледат на „таро“. С едната в продължение на почти цяла година беше приемал една много специална храна: огромна купа, в която определено количество мая, лецитин, холин и банани се разбиваше с кисело мляко, сметана и мед. Вкусът на този буламач беше несравнимо гаден, но той покорно го беше поглъщал, заслепен от сладката лудост на безкористната любов. Едната от любимите му го научи да разпознава вълнението под повърхността на прелестните мелодии и съзвучия в божествената камерна музика на Шуберт. Другата го въведе в тайнството на тантрическото еротично изкуство. И за двете с радост се подложи на диети за отслабване, убеден, че трябва да изглежда строен и атлетичен не само в очите на околните, но и в своите собствени.

Често си мислеше за тези момичета. Понякога дори си мечтаеше да се срещне отново с тях, макар и за кратко. И се питаше какво би могло да се получи. Всъщност, добре знаеше какво ще се получи: ще се влюби отново и в двете, без да обръща внимание на пораженията,

причинени от годините. За ден, за два или за повече. Защото и двете бяха интелигентни и схватливи, с отлично чувство за хумор. Знаеше и друго: те също щяха да се влюбят в него, за ден или два, защото и той беше интелигентен и схватлив, с отлично чувство за хумор. В един от неговите нереализирани ръкописи неочаквано мъжът на едната му се обаждаше, защото тежко болната му съпруга искала да го види за последен път. Той нито за миг не се съмняваше в успешния изход на подобна среща. Защото в крайна сметка беше оптимист. Защото беше писател.

Звездите обаче не ставаха за литературни герои. Не, в никакъв случай! Прекалено много се знаеше за тях, за да е възможна някаква персонификация. Известно бе, че те представляват огромни огнени кълба, които се намират на милиарди години от нас. Ами планетите? Спомни си, че седем или девет неуморно кръжаха около земята и всяка си имаше име, както и съответния мит, свързан с вечните теми на човечеството: война, секс или насилие. В началото стоеше прословутата семейна драма, изпълнена с невероятни жестокости и продължила цели три поколения: Уран изял новородените си деца, докато един от синовете му, Кронос, го отстранил, отрязвайки члена му. След това Кронос със същия трепет погребал всички свои деца, докато Зевс го отстранил. На свой ред и Зевс се заловил с поглъщането на първата си жена, която носела в утробата си неговото дете.

Каквито хората, такива и боговете им.

Същото важеше и за желанията им.

Венера и Марс, чиито хилядолетни орбити бяха разделени от Земята, мечтаеха само за едно — как да се съберат отново в ложето на греха. Дори Земята (Ге или Геа) имаше богата сексуална история в качеството си на първата майка, съвкупяваща се с Небето. Синът ѝ Плутон, кралят на подземния свят, захвърлен някъде в дъното на Вселената заедно с отвлечената си невеста Персефона, получаваше разрешение да се завръща на земята веднъж на всеки шест месеца, за да могат растенията да се раззеленят, цъфнат и вържат. Очевидно бог Плутон (за гърците Хадес) с огромно нетърпение е очаквал тази шестмесечна ваканция без съпругата си. Всъщност Плутон-Хадес създаваше сериозен проблем, тъй като планетите носеха римски имена, а приключенията принадлежаха на гръцките богове и на смъртните.

Той би могъл да преодолее разминаванията с помощта на едно-две обяснителни изречения — точно както ние го направихме. Но се набъркваше и друга обезпокоителна формалност: планетите не обикаляха около Земята (безкрайно или по някакъв друг начин), а обикаляха около Слънцето. Земята просто беше една от тях, нещо, което създателите на първите митове не са знаели. Но и този проблем беше преодолим, тъй като Ге, Геа, Рея или Майката-Земя — майката на всички тях, фигурираше и в първите истории — тя подсказваше на Кронос да резне гениталиите на татко си, а след това даваше подслон на Зевс до момента, в който той бе готов да отнеме властта от своя баща... Седем или девет планети, сред които и Меркурий-Хермес, тясно свързани помежду си, продължаваха да кръжат в безкрая, безпомощно оковани в гравитацията на собствените си орбити. Какво всъщност правеха те, какво си мислеха?

Седем или девет истории, обособени в отделни глави, а може би и повече?

„Това е идея!“ — рекохме си ние, възрастният писател и аз.

[1] Герой на Х. Мелвил от романа „Моби Дик“, който носи името на Измаил от старозаветната книга „Битие“, син на Авраам и Агар (служиня на жена му Сара), изпъден от баща си в пустинята. ↑

ЗЕВС

И гръцките богове били луди. Един от тях изваял човечеството от късче глина. Разгневен от тази самоволна инициатива, Зевс наложил жестоко наказание на Прометей: първоначално го изпратил на заточение, а след това го приковал на планинската скала. По цял ден орелът кълвял черния му дроб, а нощем Зевс лично го възстановявал, така че всяка сутрин мъките му започвали отново.

Прометей извършил и други простъпки, които силно разгневили Зевс. Откраднал огъня от боговете и го дал на хората, защото новата порода смъртни, за да оцелее, за да се плоди и размножава, имала нужда от топлина и храна. Научил ги и на основните изкуства и занаяти. Зевс побеснял. Гневът му бил тъй силен, че бил готов да ликвидира чрез замразяване цялата човешка раса, до последния човек. По същия идиотски начин, по който била създадена. „Всъщност, на кого са му притрябвали тия същества там долу?“ — питал се той. Едва ли създателят на човеците би могъл да се нарече техен приятел.

Но и върху Зевс лежало проклятие, което заплашвало съществуването му. Той знаел за него, но нямал представа за подробностите. Прометей бил запознат с тях, но отказвал да ги сподели. (Разбира се, и ние знаем, че Зевс ще бъде свален от власт и заместен от сина на една безсмъртна жена, орисана да роди син, помощък от баща си.) Прометей не желал да каже името на богинята, преди Зевс да го освободи от скалата, към която бил прикован. Зевс пък нямало да го освободи, преди да чуе истината. Така се получил истински „Параграф 22“.

В крайна сметка Зевс разбрал за какво става въпрос и престанал да се съвкупява с безсмъртни жени по земя, море и на планината Олимп. Изключение правела единствено Хера, неговата вярна и непоколебима съпруга.

Някъде по същото време започнала и промяната в отношението му към човешката раса, към онези простосмъртни мъже и жени, с които Прометей заселил земята. Особено забавни му били жените с

техните капризи и гръмогласни скандали, но подобаващо внимание обръщал и на мъжете. В един момент си харесал младия Ганимед и го изнасилил, а после, очарован и вдъхновен от необичайното усещане, се преобразил в орел, грабнал младежа в ноктите си и го отмъкнал на небето. Дарил го с безсмъртие и го превърнал в личен виночерпец, за да му бъде винаги под ръка.

А Прометей?

Що се отнасяше до Прометей, трябваше да се установи дали е от безсмъртните синове на Зевс. Ако се окажеше такъв, явно щеше да се наложи да проследим в детайли безкрайно дългия и ожесточен конфликт между безсмъртния баща и безсмъртния син. Ами ако се окажеше, че не е? Какво повече бихме могли да добавим в такъв случай към написаното от Омир, Хезиод, Есхил, Софокъл и Еврипид? Или от Пърси Биш Шели и Филип Рот?

О, по дяволите! Прометей не е бил син на Зевс, а на един от Титаните, които помогнали на Зевс да свали баща си, Кронос, и да заеме мястото му.

Ами, ако все пак?

Може би щеше да се получи нещо по-интересно.

ХЕРА

Моят съпруг е мой брат. Това не е толкова необичайно при нас, боговете. Но, от друга страна, не може да оправдае или да обясни неговите постъпки. В мига, в който се обърна, за да свърша нещо, той вече е хукнал след някоя женска. Превръща се в бик, в орел, в лебед, доколкото зная дори и в змия или в златен дъжд. С Алкмена просто се преобрази в мъжа ѝ за част от нощта. В резултат аз се сдобих с нова съперница, която мразя до насита, както и техния син Херакъл (за вас Херкулес), с когото цял живот се опитвам да си оправя сметките. Аз съм ревнива богиня. Не се надявайте да бъда друга, въпреки целомъдрието ми. Голяма част от времето си прекарвам в отмъщение на многобройните ми съпернички, които забавляват съпруга ми. За кратко, разбира се, тъй като той ги преследва, само докато ги изнасили и оплоди, после ги зарязва да раждат и отглеждат децата му.

Какво им става на тия мъже? Отначало ни искат всичките, а когато ни получат, бързо престават да ни ценят. Дори Аполон, най-почтеният между нас, от време на време го обзема тази треска и хуква да гони нимфи и триади. Горкичките! Арес пък го прави с оная повлекана Афродита всеки път, щом съпругът ѝ е зает в своята ковачница. Носят се слухове, че дори Зевс го е правил с нея преди време. Недоказани слухове, разбира се. Недоказани или неоснователни? Никой не знае... Афродита наистина ми се умилква по начин, който подсказва, че може би е истина. Но какво да направя, дори и да е вярно? Нищо. Тя също е богиня. Не мога да я превърна в крава, както постъпих с Йо, не мога да я превърна в мечка, както постъпих с Калисто. Не мога да я изиграя, така направих със Семела, убеждавайки я да поиска от Зевс да ѝ се яви в цялото си великолепие — и тя изгоря. Вероятно си мислите, че моят съпруг ще е далеч по-предпазлив, ако узнае, че някъде живее тайнствена жена, орисана да роди син, по-могъщ от бащата. Ако Зевс стане някога бащата, с него е свършено. А за мен ще останат тревогите. И ще трябва да се грижа за него и целия този безразборен секс, за всички хора и за себе си.

Аз съвсем не изглеждам зле. Аз съм красива и имам достолепна осанка, излъчваща царственост. Да, точно така, царственост. Веднъж това ми изигра лоша шега, тъй като, заслепена от суета, аз се подведох в преценката си за онзи троянски принц Парис, който трябваше да избере най-красивата между Афродита, Атина и мен. И трите му предложихме подкупи. Аз му прошепнах в ухото, че ще го превърна в най-великия сред смъртните. Но онази дебелана Афродита безсрамно му показва формите си, вдигна ръце, за да подчертае твърдостта на гърдите си и му обеща за съпруга най-красивата жена на света. Забравих с какво го съблазняваше Атина. И познайте коя спечели?

Оттогава насам изпитвам горещата омраза не само към троянския принц Парис, но и към всички останали жители на този град. Кой би ме обвинил! Когато гърците насочиха ветроходите си към неговите брегове, направих всичко по силите си, за да им помогна. А оная путка Афродита моментално се обяви на страната на Троя.

Не мисля, че разбирам мъжете.

Защо Зевс се нуждае от (иска) други жени?

Често си лежа в самота и правя опити да си изясня нещата. Какво изпитва Зевс към тях? Те наистина ли се противят, знаейки, че е Той? Или пък просто им доставя удоволствие да бъдат брутално изнасилвани от Него? Направих опит да се поставя на мястото на Леда. Вероятно е вълнуващо да бъдеш обладана от огромен мъжки лебед, особено след като си наясно, че той е Зевс. Ами Даная? Мисля, че и аз щях да бъда поласкана, ако той се изсипе като златен дъжд върху тялото ми, изтегнато в брачното ложе. Бих се радвала, ако ме изненада по този начин, поне веднъж.

За мен обаче той не си хаби фокусите. Никога не го е правил, знае, че не е нужно. Не ми предлага нищо ново. Винаги е просто същият, все същият стар бог.

За професионалния писател имат значение дори безплодните мисли, които се въртят в главата му през дните, седмиците и месеците, преди окончателно да зареже поредната си творческа идея, неусетно превърнала се в странни метафорични отпадъци. Тези мисли са безценни, защото го насочват към дълбините на онова, което писателят желае да постигне повече от всичко на света. Докато яловостта не изправи смъртоносната си глава, той, погълнат от тях, се наслаждава и гъделичка самочувствието си.

Естествено, нищо подобно не можеше да се каже за нашия автор. Нито за миг той не си позволяваше по този начин да разглежда своята работа — онова, което някои критици от време на време наричаха „негово“ творчество. Убиването на времето, търсенето на развлечения, за да разсее унилото си настроение, със сигурност не мотивираха творческото му вдъхновение — нито преди петдесетина години, когато се захвана сериозно с литературата, нито пък сега.

Но именно по този начин Поли, настоящата му съпруга, мълчаливо разглеждаше продължителната липса на вдъхновение у него, белязаната с паника нерешителност. Той беше, разбира се, далеч по-приятен за общуване, завладян от нови идеи, отколкото ако е бездеен и обезкуражен. Поли от опит знаеше, че никога, дори в най-поверителните им разговори, не трябва да му противоречи, напротив — деликатно трябва да го подкрепя. И тя го правеше, извън честите случаи, в които забравяше. Поли имаше мил и кротък характер и по природа беше стеснителна. Най-голямото ѝ желание на този свят беше да избягва всичко, което би разстроило брака ѝ, втори по ред. Надхвърлила петдесетте и приятно закръглена (като повечето от нас след навлизането ни в „златната“ възраст), тя не смееше дори да си помисли къде ще се дене, ако и този ѝ брак завърши с катастрофален развод.

Той се казваше Юджийн Пота, защото аз така реших. Произходът му беше някъде от Централна Европа или Турция, може би имаше и някаква еврейска жилка, но в етническата вакханалия на Стария свят този факт беше без значение. Той имаше четири големи деца от първите си два брака (общо браковете му бяха три), но и този факт влияеше върху нашата история толкова слабо, колкото внезапният проливен дъжд влияе върху мускусния аромат на орловите нокти или магнолията. Къде живееха порасналите деца на Пота, как изглеждаха и

с какво се занимаваха — не е наша работа. На бял свят имаше и неопределен брой внуци, за които бе известно само, че постоянно се увеличаваха. Те също нямат роля в този разказ, ето защо ги оставяме на спокойствие. И двете дъщери на Поли от първия ѝ брак бяха зрели жени, които отдавна живееха самостоятелно. Безкрайно удобно беше, че всички тези роднини се намираха някъде другаде и не ни товареха с личните си проблеми и предпочитания — нещо, което несъмнено биха правили, ако бяха наблизко.

Последният роман на Пота (според някои „най-добрият“ след първия) излезе преди година и половина, малко след като той навърши седемдесет и три години. Рецензиите бяха почти единодушно почителни (нещо, доста разочароващо), а продажбите — леко над предвижданията (което също бе разочароващо).

В началото на кариерата си беше изживявал и далеч по-добри дни. Романите му се посрещаха с аплодисменти, а възторжените отзиви на критиката не само ги изстрелваха в челото на класациите за национални бестселъри, но и ги задържаха във въпросните класации в продължение на месеци. Това вече не се случваше. Обикновено изминаваше поне година, преди да се залови със следващата си творба. Процесът вървеше неусетно, дните му бяха изпълнени с приятните вълнения, съпътстващи всяка публикация — реклама на съответното заглавие в страната, задължително присъствие при издаването му в чужбина. Потънал в егоцентричното задоволство от успешния труд, в съзнанието му постепенно зрееше идеята за следващата творба, душата му тръпнеше от нетърпение. Но сега, година и половина след последния му роман, Пота не разполагаше нито с тема, нито с фабула, нито с ясна идея за бъдещето. Понякога с тъга си мислеше — може би беше живял прекалено дълго и се беше справял прекалено добре. Подобно на връстниците си, беше поел по дългия и стръмен път към славата и успеха. Беше се борил, беше страдал, беше копнял за завидна съдба и обществено положение, което да го направи прочут, признат, приет, асимилиран и... близък. Така беше.

В крайна сметка един нов талант можеше да се открие само веднъж. И той едва ли будеше възхищение повече от веднъж.

Поли тайно и крадешком го изучаваше, размишляваше за него, за себе си. Тя го обичаше по-силно, отколкото той можеше да си представи. По тази причина се чувстваше добре, когато той се радваше

на добро здраве и весело настроение. Действително нямаше представа как би могла да живее без него, ако някога ѝ се наложеше. Първият ѝ съпруг, самонадеян и снизходителен към околните, благодарение на неочаквания и за двамата успех в бизнеса, неизбежно беше отстъпил пред изкушенията на охолния живот и постепенно промени отношението си към нея. Това стана явно, след като и последното от децата им напусна родното гнездо: тогава той започна да изразява открито недоволството си от нея, наричайки я стара, ограничена и тъпа. Всяко от тези обвинения болеше, защото тя ги приемаше лично и буквално. За нашия разказ обаче нямат значение нито името на този първи съпруг, нито бизнеса му. Едва ли ще се наложи да го споменем отново.

Поли нямаше как да се погледне отстрани, за да разбере, че според обективните прагматични възгледи на Пота нито една съпруга не е чак толкова тъпа и отегчителна, колкото жената, обект на последните му извънбрачни увлечения. А що се отнасяше до потискащата тема за нейната възраст, Пота се прояви като истински джентълмен: още в началото на поредната им любовна игра, той я приласка с един колкото обикновен, толкова и искрен комплимент:

— Знаеш ли, Поли, за мен задникът ти е все така привлекателен, както на млади години...

Това бяха може би най-хубавите мъжки думи, които Поли беше чувала през живота си. И до днес беше твърдо убедена, че е така.

Всъщност, тя наистина имаше или по-скоро *беше имала* хубав задник. Защото времето и продължителността на брака им неусетно бяха променили похотливата жар, с която в началото задоволяваше неговото сластолюбие. Бракът и средната възраст оказваха подобно влияние върху жените, мислеше си понякога той. Вярно, тя не беше изключителна, но на този етап от живота му това беше още едно, при това немалко, достойнство. След три брака и безброй романтични авантюри между тях и успоредно с тях, той беше имал предостатъчно жизнени, безгрижни жени, които бяха млади, блестящи и... необикновени.

Всеки ден тя страдаше, защото разбираше, че е изнервен и обезсърчен и не може да се залови с онова, към което неистово се стремеше. Общителна и уравновесена по характер, тя вече бе забелязала, че окуражителните ѝ подмятания от сорта на „Още ли не

си свършил книгата“, предизвикваха реакции, коренно противоположни на очакванията ѝ. Престана с подмятанията, освен когато забравяше. При нея обикновено напираше желанието да му каже много повече неща, отколкото той беше готов да чуе, защото беше добронамерено бърлива. По тази причина често попадеше в омагьосания кръг на „Параграф 22“: или да се въздържа да споделя с него неща, които много би искала да сподели с някого, което всъщност означаваше да се откаже от правото си да говори, или да рискува бурен скандал от негова страна, изпълнен с обиди, когато му досаждаше с приказки. И двете възможности ѝ се струваха несправедливи.

Бих могъл да ви дам безброй примери за това, което току-що обясних, но мисля, че няма да ви се понравят. На него също. Пота не би се зарадвал да ги чуе отново, а Поли не би ги харесала, написани на хартия. Всъщност, тази книга не е за нея, а за него: нещо като художествен трактат за един живот, отдаден на литературата. Но Поли едва ли би го възприела в тази светлина.

Пота можеше да я слуша с вкаменено лице и стъклена невъзмутимост, сякаш не му говореше на него, докато тя загрееше. Или пък рязко се включваше в разговора с въпроси: „Е, и какво от това?“, или: „Защо ми го казваш?“ Беше измислил и усъвършенствал и друга подличка тактика: щом започнеше да приказва, внезапно ѝ изреваваше с цяло гърло „КАКВО?!“, сякаш горката женица непростимо нарушаваше спокойствието му, а той, потънал в дълбок размисъл, не можеше да понесе подобно разсейване. Неочакваният крясък винаги постигаше желания ефект — Поли стреснато преглъщаше, промърморваше покорно: „Всъщност, няма значение“ и бързаше да се оттегли. А той усещаше със спотаена злоба, че е спечелил нова точка в безкрайните търкания помежду им. Отдавна вече не я караше да повтаря това, което неразбрано му подвикваше от съседната стая. Разбира се, с изключение на случаите, при които забравяше. В крайна сметка, опитваха се да намерят златната среда и да постигнат разумен компромис.

Кое то, естествено, носеше страдания и на двамата.

Поли имаше заоблени, покрити със ситни лунички бузи, над които надничаха сини като метличина очи. В угълчетата на клепачите се очертаваше ситна мрежа от бръчици, но кой ли ѝ обръщаше внимание? Защото тази книга е за един известен писател на почтена

възраст, който искаше да увенчае края на кариерата си с постижение, с успех, достоен за похвала, а не с безпомощното скимтене на някакъв си уморен и изчерпан старец, което можеше да му донесе единствено съжаление и обида.

Ние двамата — той и аз, не разполагаме нито с времето, нито с търпението за написването на тромава, досадна книга, изпълнена с подробни описания на места и герои, въпреки че благоговеем пред подобни творби, създадени от величия като Толстой, Пруст и Джойс (не претендираме за изчерпателност). Разбира се, и Дикенс, той е заслужил своето място в Пантеона на славата дори само заради едно-единствено сравнение: „Самотен като стрида“.

Подробното описание на сцени, местности и характери изисква време и енергия, изтощава, а и невинаги е необходимо. Най-лошото обаче е, че нашата сила не е в тази област. Не ни бива и в създаването на заплетени екшън-сюжети. Поради което нямаме Бог знае какви успехи в киното.

Поли често беше чувала Пота да цитира една мисъл на Фройд, според която човек е щастлив, само когато е способен да обича и да работи. Но напоследък и двамата виждаха, че Пота нямаше особен успех и в двете начинания. За Поли беше облекчение, че той вече не демонстрираше предишната си сексуална настойчивост, енергия и изобретателност, които размахваше като знаме в началото (а и тя също), през първите няколко години на тяхната взаимна и разюздана любовна връзка. Всъщност, през първата година или, по-скоро — през *първата* половин година... Широко рекламираното хапче за мъжка потентност отначало изпълни душата ѝ с ужас, тъй като очакваше, че той моментално ще се възползва и ще скочи отгоре ѝ като побеснял сатир, какъвто беше в миналото — без да се съобразява с хроничния артрит, който често сковаваше врата и бедрото ѝ, без да обръща внимание на възпалението в раменната ѝ става, забравил, че тя е в критическата и прекомерното разтягане на дълго неизползваните мускули и напъването на ставите води до остра болка и има пагубно влияние върху задоволяването на нейните сексуални желания. Забравил също, че и двамата са лишени почти напълно от благословените течности на възбудата, благодарение на които някога всичко се получаваше чудесно.

Фактът, че той не прояви интерес към новото чудо на потентността, донесе на Поли огромно успокоение. Програмата на близостта помежду им продължи да се развива според ритъма, определен от природата: два пъти в седмицата, веднъж седмично, веднъж на две седмици. Актът неусетно се превръщаше в кротък, механичен и все по-обикновен ритуал с ограничен брой благоприятни финали, винаги необичайни, но не и непредвидени. Пота, който изпитваше благородна завист към съперниците си, беше подразнен до възхита от израза на Джон Ъпдайк в „Беч на брега“^[1], отнасящ се за един мъж, надхвърлил седемдесетте, който се чифтосвал с двадесетгодишно момиче: „... и те се справиха с това“. Според Пота подобна скъпоценност струваше повече от всички рубини на света и заслужаваше да намери място в Пантеона на славата, а не само в един банален бележник с цитати.

Напоследък му беше станало навик да се занимава със странични неща от най-различен характер, включително и докато работеше, очаквайки Поли да се настрои на романтична вълна. Но когато тя беше готова и започваше любовната игра, откликът му винаги идваше незабавно, по един и същи сходен начин. Вътре в себе си имаше напълно рационално обяснение за своето поведение: години наред беше оставал разочарован от Поли, която така и не се научи да зарязва моментните си занимания в името на внезапно възникналите му мераци. Винаги ѝ беше внушавал, че ако не може да я има, когато я пожелае, той просто ще спре да я желае. И на практика беше станало точно така.

Често си мислеше, а веднъж го сподели и на глас, че почти през целия си съзнателен живот беше мечтал за две жени, които да приемат безотказно сексуалните му желания и с радост да ги задоволяват. Но след брака с Поли все по-често си даваше сметка, че няма дори една такава жена.

Иначе продължаваха да се държат тактично един към друг и криеха малките си тайни: той не ѝ каза, че е купил синьото хапче чрез съответната рецепта и в момента херметически затворената ампула е скрита в дъното на чекмеджето, където държеше чорапите си. Тя бе сложена там нарочно, за да може Поли да я открие, докато събира бельото му за пране. Тя я беше открила, но също не каза нищо. Реши, че е по-добре да изчака хода на събитията. Така изтекоха няколко

седмици, но без резултат. Поли бе разочарована, почувства се пренебрегната и дори мъничко обидена, тъй като той не направи никакъв опит да изпита чудотворното лекарство. Нито върху нея, нито върху друга жена. Печатът на ампулата си остана неразчупен. Потънала в собствените си (не особено приятни) чувства, тя беше забравила, че и той страда от артрит и възпаление на костите, а освен това от схващане на крайниците, плитко дишане, лумбаго и болки в колянната става. Че и той остаряваше с всеки изминал ден, че обличането сутрин и събличането вечер се превръщаха в сериозен проблем, а сядането на табуретка, без да се строполи на пода — в малка, но сладка победа.

Но ако трябва да бъдем откровени, Поли често се държеше тъпо, като повечето от нас. Тъпотата беше една от чертите ѝ, които го привличаха особено силно. Защото той също беше тъп и прекрасно го знаеше. Вкъщи почти не променяше поведението си, освен в редките случаи, когато в компанията на техни приятели изведнъж се преобразяваше и играеше ролята на духовит и привлекателен домакин.

Обикновена, зряла и тъпа — това бяха пък основните качества, които търсеше в жената по време на тяхната първа среща. Пречупен през призмата на годините, резултатът от тях се изразяваше в тихата, функционална и незабележима домашна хармония, която нерядко се възприемаше като връх на семейното щастие. Днес спречкванията им се дължаха единствено на неизбежните за всеки човек особености на характера.

Не бяха в състояние да спорят дори за политика.

Откакто се помнеше, Пота беше либерален радикал, но вече не се интересуваше какво става във Вашингтон. Отношението му към управниците беше твърдо установено от десетилетия насам: мразеше и двете политически партии, открито ненавиждаше хората, които наричаха себе си „професионални политици“, но междуременно изпитваше враждебно подозрение към всички, които искаха да заемат техните места с обещания за промяна. Според един от любимите му афоризми, все пак внимаваше да не го повтаря прекалено често: „Всеки, който се стреми към държавна служба, автоматически не я заслужава.“

Когато си фантазираше, че напуска Поли (най-често в кратките периоди на възмущение), той инстинктивно усещаше, че в него говори

само раздражението и че надеждите му са си чиста илюзия. По същия детински начин си представяше и как тя го напуска. Нямаше да протестира, нямаше да я разубеждава. Но и при двата въображаеми сценария някъде зад кулисите чакаше друга жена, която веднага компенсираше липсата и заменяше Поли. Тя, все още несрещнатата мечта от сънищата му, с необходимите качества да поддържа малката му къщичка на морето и апартаментчето в града, нищо повече. Естествено, тя трябваше да умее да готви, да шие и да намира подходящи места за картините му, да разбира от водопровод, канализация и разните там дребни неща, нужни за поддръжката на всеки дом. И най-главното — да бъде на разположение като жена във всеки един момент от деня и нощта. Но, подобно на всеки мечтател, Пота понякога слизаше на земята, за да признае поне пред себе си, че такава жена просто не съществуваше. И какво излизаше на практика? Жената, която би му приготвяла вечерята, би се редила на опашка в супермаркетите и в магазините за специализирани храни, също струваше повече от рубините. А Поли, дъщерята на училищен директор в един от най-затънтените краища на Небраска, умееше да борави с инструменти като чук, клещи за оголване на кабели, електрическа отвертка и бичкия.

Пота вече беше достигнал възрастта, след която влюбването ставаше финансово неизгодно. Така се шегуваше той пред многобройните им приятели, които и двамата имаха в изобилие — както в провинциалното крайбрежие, така и в града. Лесно им обясняваше какво по-точно има предвид, особено на онези, които изглеждаха объркани от думите му. Другите нямаха нужда от обяснения, защото бяха преживявали подобни неща.

Разводът също беше финансово неизгоден.

За разлика от брака, който беше финансово изгоден.

Идеята да живее сам безспорно му изглеждаше чаровна, но само при условие, че непрекъснато имаше някой под ръка, който да се занимава с прането, почистването и смяната на изгорелите крушки. В противен случай вероятно би постъпил като героя в един от ранните си романи и по-скоро щеше да гладува, отколкото да направи опит да си сготви нещо.

Що се отнасяше до настоящите му затруднения в писането, те навярно се дължаха на факта, че сам си вдигаше летвата прекомерно

високо. Пота проявяваше идеализъм и се опитваше да постигне невъзможното. Двата бяха обсъждали този въпрос на чашка арманяк или някакъв ликьор, когато след вечерята те се чувстваха близки, а когато се чувстваха близки благодарение на алкохола, Поли ставаше пламенна и започваше да го гали по начин, който неизбежно ги отвеждаше в леглото със съответните желания. Пота живееше с грандиозната убеденост, че следващият му роман (по всяка вероятност последният) ще бъде най-добрият, че ще спечели една или две от най-престижните литературни награди (точно тези, които до момента му убягваха), макар че все още не беше решил нито за какво ще пише, нито какъв ще бъде новият му роман. Решително нямаше да бъде сборник с разкази — и стига вече с тези материали за списания. Нямаше да бъде и комедия в чист вид, комедиите се продаваха слабо и не допринасяха с почти нищо за интелектуалната репутация на автора. Не можеше да напише и роман а clef,^[2] поради простата причина, че не виждаше сред публичните личности достоен за перото си прототип, а само неколцина бяха онези, за които евентуално би прочел нещо. Не, нямаше да пише басни, фантазии и алегии! Не, господа, и те не бяха за него. Може би експериментален роман, но категорично без новаторски трикове или други хитрини. Не, не! Това, което той искаше, беше... Всъщност, точно там беше работата — той не беше сигурен какво иска.

Предварителната работа, свързана с лекцията за тъжния край на мнозина известни писатели, която беше приел да изнесе, му позволи да се запознае детайлно с обезпокоително голям брой късни, по-кратки, по-незначителни и все по-слаби творби на същите тези известни писатели. Кривата на качеството в тези творби се спускаше стремително надолу, отбелязвайки по наистина тъжен начин края на техните блестящи кариери. Щяха да му задават въпроси след лекцията. Тогава той можеше да вмъкне предпазливо няколко конкретни примера. След Хенри Джеймс обаче съвсем не беше лесно да се открие някое типично изключение. Но Джеймс наистина беше мистериозна фигура. Мистериозно беше и често цитираното, неразбираемо твърдение на Т. С. Елиът, че Хенри Джеймс притежава ум, „толкова фин, че не може да бъде наранен от никаква идея“.

Пота вече се беше отказал да се чуди или да пита други хора какво точно означава това.

По дяволите, той нямаше абсолютно никаква представа, а за собствено назидание предпочиташе „земни“ цитати, подобни на тези от дневника и писмата на херцогинята на Марлборо: „Снощи моят съпруг и господар се завърна от война и ме ощастливи два пъти, без да си сваля ботушите.“

В тях нямаше нищо смущаващо, нали?

Пота за пореден път си напомни, че трябва да дочете дневника на херцогинята на Марлборо, може би веднага след като приключи със записките по предстоящата лекция (ако изобщо някога ги приключи).

После мислите му отново се насочиха към истинската причина за тези меланхолични разсъждения. Аналитичният ум му подсказваше, че отслабването на авторския потенциал в края на кариерата се дължи по-скоро на отслабването на волята, отколкото на таланта. Аз не бих му позволил в никакъв случай да допусне противното, а именно, че въпросните писатели, подобно на самия него, просто са изчерпали възможностите на творческото си въображение. В края на живота си те разполагаха с изключително богат опит, владееха техниката на занаята до съвършенство, а ако паметта им случайно бе започнала да изневерява, винаги можеха да се обърнат към тезауруса на Роже и да възстановят речника си. Колкото до по-бързо настъпващата умора — те просто работеха по един час дневно, вместо обичайните два, а през останалото време си подремваха. Така се получаваше.

Веднъж, долепил устни до ухото на Поли, той ѝ довери шепнешком (и почти си повярва), че не би искал да приключи кариерата си с „Признанията на авантюриста Феликс Крул“... след „Вълшебната планина“, след книгите за Йосиф, след „Доктор Фаустус“ и „Тонио Кръогер“, макар че би дал душата си, ако можеше да я е написал преди Томас Ман.

Последният роман на Томас Ман беше подходящ като обем за неговите години. Не прекалено кратък, за да изглежда пресилено представянето му за роман, но не и прекалено обемист за автор като него, който едва ли би се захванал с нещо, рискувайки да не го довърши. Приемаше „Падението“ на Камю за един от най-подходящите модели заради ограничения обем и философската задълбоченост, но така и не успя да проумее изключително високата (доколкото си спомняше) оценка на критиката и благосклонния прием на читателите. И неотдавнашният повторен прочит на книгата не му

донесе очакваното просветление. Поли също не бе успяла да прозре идеята ѝ, въпреки че беше далеч по-добър и снизходителен читател от него и се беше справяла с автори като Пруст и Роберт Музил без капка колебание. „Портрет на художника като млад“ също му се струваше с подходящ обем и съдържание, но за съжаление Пота вече бе публикувал автобиографични размисли от детството си в Кони Айлънд, които, преплетени със спомените му от войната, се бяха появявали под една или друга форма в следващите му творби. „Плаващата опера“^[3] на Джон Барт беше още една чудесна творба в подходящ обем — явно на тази възраст Пота не можеше да се залови за някое монументално произведение, което би му отнело пет години, пък и повече! Той знаеше, че не притежава находчивостта на съвременните английски писатели като Иън Макюън и Анита Брукнър, те бяха в състояние и умееха да сгъстят заплетените нива на действието и подробните географски описания в кратък текст от неколкостотин страници.

Макар и прекалено къси за самостоятелни томове, „Записки от подземиято“ и „Метаморфозата“ също се доближаваха до идеята му. Той би ги разширил гъвкаво до един по-приемлив обем с помощта на хаплив диалог, бляскави сцени, наситени със символизъм, язвителен цинизъм, сатира и саркастични психологически прозрения. Обаче и двата романа вече бяха написани.

Хората изглежда бяха забравили „Стръвницата“ на Фокнър, в която също имаше хляб. Но рано или късно щяха да си я припомнят, ако се опиташе да я имитира — както злостно си спомняха на часа за друго произведение на Фокнър „Като бях на смъртен одър“, ако някой дръзваше да си присвои неговата форма или елементи от съдържанието му. Каква работа обаче можеше да му свърши митологично произведение като „Стръвницата“ в рамките на Ню Йорк или Ийст Хамптън, и какво знаеше той за където и да било другаде? Как някой изобщо би могъл да подражава на Фокнър и уникалните му творби? Или пък на Мелвил в „Моби Дик“ и в „Мошеникът“^[4]?

Тук, макар и със съжаление, се налага да припомня на Пота, че Фокнър умира на шейсет и пет години вследствие на травмите си от падане при езда в нетрезво състояние, а Мелвил угасва в мизерия, напълно забравен от хората, дори без издател за последните си романи, които днес са възприемани като венец на цялото му творчество. Макар

и да има основания за самосъжаление, поне в това отношение Пота е далеч по-добре от споменатите си колеги, а и не му липсват издатели, които с трепет очакват неговата следваща творба.

Всъщност, по-лесно би било да преработи „Илиада“.

Но още в късния следобед в душата му се появиха съмнения относно „Илиада“ и Хера в ролята на героиня, от чието име се водеше разказът. А на следващата сутрин предпочитанията му към Хера се разсеяха като тънки валма мъгла, подгонени от утринния ветрец.

Богиня или не, тя несъмнено щеше да се превърне в хленчеща жена, която не може да обуздае прекалено палавия си съпруг. Той вече беше сътворил подобен образ, при това не само в едно произведение. Освен ако случайно се окажеше, че и тя има тайни любовни връзки. Дори нямаше да е необходимо някакво специално проучване. Хера, поради глупавата си суетност и горделивост, в един момент губеше своеобразния конкурс за красота срещу Афродита. Но тя все пак беше богинята, покровителка на брака, домашното огнище и семейството. И то при това нейно семейство! Беше заядлива и непорочна кавгаджийка. Вероятно в ръцете на Пота би заприличала по-скоро на еврейска, отколкото на гръцка съпруга. Даже и изричайки думата „путка“, която той дръзко беше сложил в устата ѝ. На Пота хич не му беше лесно да го направи, но „путка“ беше от мръсните думи, подобно на „чукам“ или „майната му“^[5], която навлизаше все повече в речника на съвременна Америка и особено сред жените. Модерните млади момичета свободно я употребяваха. Майките я използваха, когато меко коряха дъщерите си, а дъщерите добродушно се оплакваха от майките си, онези путки. Да не говорим пък за още по-модерните мамички, които си падаха по футбола, с техния груб мъжки речник. Такава, разбира се, беше в днешно време и леля Поли. Лелята на Том Сойер, нали си спомняте?

Пота се замисли за „Лолита“. После се сети за „Блед огън“^[6]. Макар и самобитен като концепция, този роман беше идеална творба за високо ерудираните читатели, Пота убедено смяташе, че те съществуват. Но този дяволски фалшификатор Набоков вече го беше написал, мамка му! „Лолита“ изобщо не му беше по вкуса, но в крайна сметка идеята за един сексуален роман не беше толкова лоша. Шансът да бъде продаден в киното изглеждаше далеч по-голям, а допълнителната рекламна шумотевица — ярко доказателство, че

талантливият и неуморим писател Юджийн Пота отново е на гребена на вълната.

Уви, той нямаше да напише такъв роман. И все пак, един сексуален роман, особено на границата с порнографията, несъмнено беше добра идея. За съжаление, обаче, определено не беше *неговата* добра идея.

Освен ако я представеше като:

СЕКСУАЛНА БИОГРАФИЯ

НА МОЯТА СЪПРУГА

НОВ РОМАН

ОТ

ЮДЖИЙН ПОТА

[1] [Bech at Bay](#). ↑

[2] [Концептуален роман](#). ↑

[3] [The Floating Opera](#). ↑

[4] [The Confidence Man](#). ↑

[5] [Става въпрос за английските думи cunt и fuck](#). ↑

[6] [Pale Fire](#). ↑

Това заглавие забавляваше и други.

Пота оцени високо топлия начин, по който абсолютно всичките му близки приеха находчивото попадение. Долорес избухна в буен смях. Дори и Фред, нейният съпруг, който пишеше критични статии в академични издания и рецензии за книги, се поотпусна и се изкиска от задната седалка на колата.

— С такова заглавие дори няма да ти трябва книга — обяви въодушевено той, докато пътуваха към морския ресторант в Монтаук, където често обядваха през лятото.

Нилса прояви весело любопитство, а съпругът ѝ Джордън с грейнало лице безмълвно се ухили, предвкусвайки урагана от пиперливи вицове, който очакваше да се развихри. Е, някои „скромни“ жени правеха и озадачени физиономии, но само докато се отърсеха от първоначалната изненада. Това, естествено, важеше и за Поли. Всеки път, щом споменеше заглавието, Пота се развеселяваше от скептичните погледи на присъстващите, които те неизбежно и тайничко хвърляха към поруменялата Поли, опитвайки се да отгатнат как е вдъхновила идеята за подобна книга. Реакцията ѝ, безпогрешно предвидена от Пота, винаги беше еднаква: тя се размърдваше притеснена, не казваше нищо и смутено се усмихваше.

— Не става въпрос за мен — поясняваше тя, но само когато я питаха направо. — Поне аз така мисля... — После придаваше дяволито изражение на лицето си и добавяше: — Защото той просто не знае достатъчно.

— За Бога, това ще бъде роман, а не историческо четиво — шегуваше се Пота, като нарочно се мъчеше да звучи неубедително. — Хич не гледайте Поли, все пак имам три брака. А и, честно казано, не изгарям от желание да пиша книга за която и да е от съпругите си, нито пък за себе си. Дори сексуалните преживявания на всинца ни, събрани накуп, не струват една книга. Не бих желал да прахосам три или четири години от живота си за някого от нас, нито пък за някого от вас. Защото ще трябва да си измислям много неща, нали? Не съм убеден, че сред моите близки и познати има човек, достатъчно феноменален, че да бъде обект на цял роман. Ако някой от вас не е сигурен и мисли, че греша, нека каже. Искам да чуя всичко за необикновенния му сексуален живот...

Темата неизбежно предизвикваше оживени дискусии, особено на маса. Обикновено се стигаше до неочаквани признания на присъстващите, поставящи в неудобно положение съответните им половинки. Но те в крайна сметка минаваха под невинния знаменател на обективното предварително проучване, което Пота подличко обявяваше за цел на всеки подобен разговор. Достатъчно беше само да подхвърли някоя реплика за мастурбацията в смесена компания и циркът започваше. Жените подскачаха като ужилени, сякаш ги бяха хванали на местопрестъплението, а мъжете се оживяваха, потъвайки в шеговити спомени за пубертета. Задявките по повод на тази прословута сексуална книга практически се превърнаха в един доста дразнещ майтап между Пота и Поли.

Той знаеше колко неловко ѝ ставаше, когато вниманието на околните се прехвърляше върху нея. Знаеше, че тя се чувства неудобно, зле. Не се съмняваше, че изобщо не харесва идеята му да напише такава книга, тъй като нито веднъж не пророни и дума. Но той нарочно поддържаше чрез лекомислието, с което разговаряше, пламъчето на несигурността и в крайна сметка така и не ставаше ясно дали намеренията му действително са сериозни или не. Пота се славеше с отличното си чувство за хумор — както в непринудените приказки, така и в литературните си творби. По-близките му приятели знаеха, че е в състояние да разказва и най-абсурдните небивалици с неподражаема искреност, особено ако е спечелил доверието на своите слушатели. Именно приятелите му го гледаха изпитателно, опитвайки се да установят дали наистина е решил да пише на тази тема. А Пота не би могъл да ги осветли по въпроса, просто защото и той самият не знаеше дали намеренията му са сериозни.

Съдейки по реакцията на различните приятелски компании, идеята за подобна книга изглеждаше абсолютен хит. Едит и Алън поискаха да прочетат ръкописа веднага, след като го привърши. Същото пожела и Кен, а съпругата му Мариса, без да разкрива никакви тайни от личния си живот, му предложи да събере и подреди спомените на приятелките си от детинство. Всички, запознати с идеята, ѝ предричаха бляскава реализация. Бяха убедени, че той най-сетне ще създаде това, за което тайничко е копнял през целия си професионален живот: истински бестселър с милионен тираж,

преведен на основните езици по света. Имаше само един проблем — книгата трябваше да бъде написана.

Тематиката, загатната в заглавието „Сексуална биография на моята съпруга“, обхващаше цял океан от познати неща, които по някакъв начин се свързваха с личния опит (въображаем или истински) на милиони читатели по света, независимо от техния пол и възраст. Но въпреки това Пота нямаше абсолютно никаква представа за кого или за какво точно ще пише. Заглавието беше единственото, което бе успял да постигне. За писател с неговото самочувствие, свикнал да хвалят проницателното начало или майсторския финал дори в по-слабите му произведения, беше ужасяващо, че не е способен да измисли нито едно сполучливо встъпително изречение.

Беше се отчаял и от факта, че единственото идеално изречение, кънтящо безжалостно в главата му, беше рожба на английския писател Джулиан Барнс, използвано в началото на дебютния му роман „Метроленд“^[1]. Думите, които Пота намусено си спомняше с възхищение, звучаха горе-долу така: „За първи път видях жена ми да прелюбодейства в един голям киносалон...“ и така нататък в този дух. Последвалото пояснение беше абсолютно логично: съпругата на героя беше киноактриса, която играеше ролята на прелюбодейка в излъчвания филм.

Пота имаше чувството, че ако Бог го благослови с подобни редове, ще му тръгне по мед и масло. Жадуваше за едно обещаващо първо изречение, което да не отстъпва на благодатното заглавие. Но всеки път, когато с нарастващо безсилие гледаше думите, напечатани на титулната страница, „Сексуална биография на моята съпруга — нов роман от Юджийн Пота“, изречението на Джулиан Барнс го спохождаше като призрак. И всеки път страдаше, че не го е измислил той самият.

— Поли... — рече Пота в един късен следобед, след поредния им неделен обяд в Монтаук. Прекъсна спокойните занимания на жена си, седнала зад изящната антична масичка в ъгъла, която ѝ служеше за писалище. Тя знаеше, че Пота далеч повече уважаваше неприкосновеността на личния живот, отколкото Бога, Конгреса или Конституцията на САЩ. Именно затова той дори не поглеждаше към въпросната масичка, освен когато търсеше дистанционното за телевизора. Върху полирания плот бяха разхвърляни писма, сметки и

други листчета, книги, които възнамеряваше да прочете, а под стъкленото преспание лежах изрезки от литературни списания, също чакащи реда си. Имаше и канцеларски принадлежности, бележници и тетрадка със спирали, която наподобяваше адресник или дневник. Но Пота изобщо не ги забелязваше. — Помниш ли случката, която ми разказа, непосредствено след като се запознахме? Когато си се притеснявала, че още си девствена и как на онзи купон в Кейп Код с приятелката ти Рут сте се оказали в една стая с две момчета, които сте познавали едва от няколко седмици.

— Не! — отсече с категоричен тон Поли. — Не си спомням нищо подобно!

— Стига де! — изгледа я продължително Пота. — Нима си забравила? Нали тогава си посетила Кейп Код за първи път? Никога преди това не си била там.

— Никога не съм била там с моята приятелка Рут!

— Значи е била Дона. Ти ми разказа, но аз...

— Нищо не помня! — излъга с напрегнат глас Поли. — Беше много отдавна.

Пота разбра, че тя няма да му помогне.

— Добре, нека бъде твоето — кимна той. — Тогава да опитаме нещо друго. По време на една от почивките ти на Бермудите си прекалила с питиетата — Пина колада или нещо подобно — и си се озовала в стаята на някакъв тип, с когото изобщо не си имала намерение да...

— Това не се е случило с мен! — отново го прекъсна Поли.

— Хубаво — прие играта ѝ Пота. — Веднъж, преди много време, ти започна да ми разказваш една щура история за някаква твоя приятелка, решила да изучука ваш общ познат, който имал само един ташак. Но после телефонът звънна и ти проведе безкрайно дълъг разговор, след който решително отказа да довършиш историята. Ще ми разкажеш ли какво всъщност стана?

— Това трябва да е била някоя от предишните ти жени! — изсумтя осъдително Поли. — Или някое от многобройните ти котенца, както обичаш да ги наричаш!

— Добре де... — предаде се Пота. — Но не забравяй, че и ти беше едно от тях. Нека те попитам нещо друго. Би трябвало да го зная,

но за съжаление не е така. Я ми кажи, когато жената седне да уринира...

— Ще ти правя ли вечеря или ще ходиш на кръчма? — скочи на крака съпругата му. — Започваш да дрънкаш мръсотии!

— Ти решаваш! — въздъхна Пота. — Но след като възнамерявам да пиша от женска гледна точка, някои неща трябва да ми бъдат ясни, нали?

— Търси си други източници на информация!

— И това не си го спомняш, така ли?

— Хич не обичаш да вземаш решения, нали? Оставяш ги на мене.

— И ти не обичаш — нацупи се Пота. — Моето решение е да оставям на теб решенията за разните му там вечери! Я си признай, че не харесваш идеята ми за сексуалния роман.

— Това изобщо не ме засяга!

— Засяга те, разбира се. Особено, щом не я одобряваш. Все пак живеем заедно? Смущаваш ли се от нея?

— Не забелязваш ли как реагират хората? — попита с въздишка Поли. — Гледат ме особено, защото мислят, че тази книга ще е за мен или за нас.

— Засега е така, а и всички се забавляваме — подхвърли успокоително Пота. — Когато обаче прочетат книгата, мнението им ще се промени. Написан от мен, подобен роман ще се отнася много повече за мъжа, отколкото за жената. Но ако не искаш да пиша на тази тема, аз съм готов да се откажа. Само ми кажи, още не съм напреднал много.

— Не, да не си посмял! — възкликна Поли с нещо като тревожен кикот. — Всички са убедени, че идеята ти е много добра.

— Разбира се, че е добра. Но въпреки това съм готов да спра в момента, в който кажеш. Имам и други добри идеи. Я ми кажи нещо друго, скъпа. Ако на пазара се появи роман с такова заглавие, но написан от друг, ще проявиш ли желание да го прочетеш?

— Да. Бих го сторила с огромно нетърпение.

— И тъй, да спирам ли?

— Не. Спри само да говориш за него, стига да можеш. Дори и на майтап. Ако искаш да го напишеш, просто се залавяй за работа. Всичко звучи прекалено добре, за да бъде зарязано. Не става дума за

сексуалния роман. Притесних се от въпросите, които започна да ми задаваш. Отдавна вече не съм младо котенце, знаеш...

— Но ако искам да продължа, аз трябва да зная някои неща — възрази Пота.

— Научи ги от друг източник. Аз просто не си спомням. Но дори и да си спомня нещо, просто не желая да го обсъждам с теб!

— Ясно. Но тази книга ще направи прочута и теб. Ще ти давам да четеш отделни части от ръкописа, просто за да съм сигурен, че нищо в него не те дразни.

— Изгарям от нетърпение! — язвително се усмихна Поли. — Но все пак те съветвам да не ме използваш прекалено често в този ръкопис.

— Изобщо няма да присъстваш — обеща Пота.

— Но хората ще си мислят обратното. Използвай предишните си жени, някогашните си гаджета. Техните истории със сигурност са по-интересни...

— Може би. Ще имаш възможност да ги прочетеш и тях.

— Изгарям от нетърпение! — върна се сарказмът в гласа на Поли. — Виж какво, Джийн, не се занимавай с мен или с когото и да било друг. Просто сядай и се залавяй за работа. Когато работиш, независимо какво точно, ти си щастлив, а заедно с теб и аз. Просто се опитай да напишеш следващия си добър роман и толкоз.

— Какво, по дяволите, си мислиш, че правя? — изсумтя с възмущение Пота, обърна се и с едри крачки се насочи към своята маса.

Искаше да си запише нещо, за което току-що го подсетих, и да прибави още един фиш в картотеката, свързан със сексуалния му роман. Оставих го да си спомни за случка от преди много години. Тогава ходеше с една разведена медицинска сестра на неговите години, която в разгара на акта внезапно прекъсна страстния си изблик и с печален глас и някак си между другото го осведоми, че има външен хемороид. После му позволих да се задълбочи върху още една (важна за нашия роман) разлика между мъжете и жените, появяваща се с възрастта.

Той, Пота, отдавна вече не проявяваше нито ревност, нито интерес към някогашните сексуални забежки на Поли, независимо дали тези забежки са били по време на брака им или не. Докато при

нея се наблюдаваше точно обратният процес — нейната враждебност и злост към бившите му жени и приятелки растяха заедно с годините... Реших, че мога да му предложа шанса да се измъкне от тази ситуация, прибегвайки до опростяването на причината: жените в миналото му са били млади и Поли продължаваше да ги вижда именно такива, докато тя самата отдавна вече не беше млада. Не му позволих да си признае, че неуместната обида в току-що завършилия семеен скандал не беше достатъчна, за да събуди хроничните му копнежи по развода. Вместо това насочих гнева му към дребни неща от ежедневието, които отдавна го дразнеха — например начина, по който Поли подреждаше дрехите им в гардероба и шкафовете. Точно като предишните му съпруги тя бързо запълваше определеното за нея пространство, след което започваше скрито настъпление срещу неговото. И в резултат — когато потърсеше някаква своя дреха, намираще нейна. Разбира се, че се дразнеше, когато имаше време да се дразни, тоест, да подхранва лошото си настроение с усещането, което всички обичаме — че гневът ни е справедлив.

Пота лесно би могъл да изброи поне още дузина неща, които го дразнеха у нея. Но би се учудил, ако случайно узнаеше с какво той пък я дразни. Можеше да отгатне някои от нещата: не обичаше да ходи на кино, а когато тя отиваше без него, ѝ забраняваше да му разказва какво е гледала; беше досаден; захвърляше пуловерите си, където завари, вместо да ги прибира в гардероба; не си миеше зъбите след всяко ядене като нея; не ѝ позволяваше да си излива душата пред него, дори когато виждаше, че тя има нужда от това; флиртуваше непрекъснато, дори с още неналялите се дъщери на съседни и приятели; жените го харесваха — омайваше ги с думи.

В началото той омайваше и нея, но после, когато заживяха заедно, подобно на Зевс и Хера, това вече му се струваше излишно — и тя се примири с неприятната промяна. Той винаги я прекъсваше, когато се опитваше да му обясни нещо познато. Все по-рядко си правеше труда да скрие, че я намира досадна. Все по-бързо се уморяваше дори от компанията на хора, с които доскоро се чувстваше отлично. Макар и любезен с околните, той беше погълнат от себе си и не можеше да се отдаде предано никому.

Разбира се, тя не го формулира точно с тези думи.

Пота от своя страна съвсем не се виждаше в подобна светлина и положително би се нацупил, ако чуеше нейната оценка за себе си. Той в никакъв случай не би се съгласил, че мисли единствено за собствената си особа и за работата, която върши.

Бих могъл да ви разкажа още много неща за Поли. Бих могъл да я направя такава, каквато ми хрумне — умна и способна, шумна, с конски капаци, вгълбена или лекомислена, ниска или висока, руса или чернокоса, блага и общителна или злобна и устата, небрежно загъната в дрипавите останки на някогашните си мечти, страстен защитник на изгубени каузи — практически всякаква, каквато реша — естествена или по един или друг начин по-истинска от живота — обикновено към това се стремим в нашата художествена проза. Но не искам. И не мога (веднъж представил я „на ти“ с Пруст и Музил) да я направя повърхностна и примитивна. Бих могъл да прибягна до друг трик — да заместя Пруст и Музил със списания от сорта на „Пийпъл“ и „Венити Феър“, да я направя страстен почитател на рокендрола, забравяйки напълно за нежната ѝ привързаност към композициите за пиано и струнни инструменти на Шуберт, писани през последната година от живота му, когато горкият младеж разбира, че е болен от сифилис и дните му на грешната земя са преброени.

Но аз вече не желая да правя задълбочени характеристики.

Пота също не желае.

Лесно бих могъл да развия образа ѝ до последния детайл, което обаче ще изисква старателност и доста усилия. Ще отнеме и време, а Пота е изключително нетърпелив човек. Писателите от поколението след него, както и по-новите белетристи повече ги бива в това занимание, с удоволствие се увличат от него, а имат и време. Затова нека предоставим на тях детайлното изграждане на образа. Те могат да се справят.

Поли обича Шуберт, защото аз искам така. Фактът, че една почитателка на Шуберт, която отмаря с трудни романи, може да бъде неистово и празнословно кречетало у дома, вероятно ще ви се стори твърде противоречив, но човешкият характер почти никога не е монолитен и едностранчив, както обикновено го срещаме в романите. С изключение на романите на Достоевски, разбира се, където всички герои са поне полулуди, което автоматически ги прави по-истински, защото приличат на хората, които познаваме, на хората около нас. А

самият Достоевски също е полулуд, точно като нас. Между него и Хенри Джеймс има разлика, забелязана от мнозина.

Като компенсация за вражеската инвазия в гардеробите и скриновете от страна на Поли (Пота скоро успя да си издейства повече място за своите вещи), той получаваше сладостната утеха всяка вечер да полага длан върху закръгления хълбок на една жена, която познаваше толкова добре, че не се чувстваше длъжен да я люби. Любеше я, само когато хормоните му настояваха. В чекмеджето с чорапите беше пъхнал запечатаната ампула с виагра, сигурен, че тя ще я открие. Искаше Поли да разбере, че той все още не се нуждае от такава помощ. Но на едно друго място, за което беше сигурен, че Поли няма да се сети, беше скрил втора ампула. Тя беше за всеки случай, просто ако му се открие малко вероятната възможност да се влюби в млада жена, която страстно да го пожелае. Е, ставаше въпрос за жена на четиридесет и пет — петдесет години. Та на същия втори етаж, в съседство с основната им спалня, имаше още една стая, мебелирана скромно, с едно достатъчно удобно легло, винаги застлано с чисти чаршафи. На него всеки от тях можеше да се оттегли в случай, че другият хърка прекалено силно или пък издава други неприятни звуци, свързани със затрудненото дишане на възрастния човек. Та там беше скрита и втората ампула.

Дори Пол, любимият му редактор, откликна с необичайно широко ухилване, когато Пота тържествено му съобщи заглавието на новия си роман. А Пол не беше от хората, които се усмихват лесно.

— Сериозно ли говориш?

Когато обсъждаха книга или идея за книга, Пол винаги придобиваше официален вид. Педантичен редактор в продължение на десетилетия, той бе преживял достатъчно разочарования, за да не потръпне при мисълта за онова, което му предстоеше да изтърпи при обработката на евентуален нов ръкопис.

— Да, абсолютно сериозно — отвърна Юджийн Пота. — Фред Карл също хареса идеята. Каза, че дори няма да ни се наложи да отпечатваме никакви страници.

— Ама, разбира се — усмихна се Пол. — Ще публикуваме само корицата, а тялото на книгата ще запълним с бели листа. Какво ще кажеш, а?

— Жалко, че няма класация за обложки-бестселъри, нали?

— А какво мисли Поли?

— Познай — рече Пота. — Обаче дори и тя е съгласна, че идеята си струва, макар че никога не ми се бърка.

— Добре, разказвай — кимна Пол. — Каква е интригата, как се развива действието?

— Тъкмо в това е работата — ухили се Пота. — Ще се наложи да се понапъна, защото все още нямам хабер. Какво би направил Флобер, ако разполагаше с такова заглавие? Можеш ли да си представиш „Мадам Бовари“, написана от гледната точка на нейния съпруг? Наистина ли мислиш, че е наложително да запълним с думи белите листове между кориците? Хей, Пол, не е ли най-добре наистина да ги оставим бели?

— Разбира се, че е най-добре — кимна Пол и на лицето му се появи широка усмивка: — Отпечатвайки само корицата, ние положително ще снижим производствените разходи до минимум. А за белите листове спокойно можем да забравим.

— Дали ще се продава? — погледна го със съмнение Пота.

— Мисля, че да. Поне в началото. Но не за двадесет и пет долара, а за десет цента. След което клюките ще ни унищожат. Колко мислиш, че ще бъде авторското ти право върху корица с цена десет цента?

— Това означава, че ще трябва да се напъна и да напиша нещо, нали?

— Не е зле да се позамислиш.

— Няма да е трудно. Толкова секс има наоколо.

— Още по-добре — рече с облекчение Пол, усетил, че въпросът не е спешен и тепърва ще търпи развитие. — Ти наистина ли си решил да пишеш именно сексуален роман?

— Не, разбира се — призна Пота. — Но засега да си остане между нас.

— Тъй ли? А какво ще правиш междуременно?

— Междуременно ли?

Междуременно аз вкарах в главата на Пота едно динамично, вибриращо и многообещаващо встъпително изречение, което обаче се отнасяше за нещо съвсем друго и положително щеше да усили объркването му: „Казват, че детето се е родило в ясли, но, честно казано, аз имам определени съмнения...“

Както можеше да се очаква, Пота също изпита определени съмнения и мислите му отново се върнаха към Хера. Представи си я в хумористичната светлина, в която вече я беше видял — приятна на вид домакиня, състезаваща се чисто по женски с апетитната Афродита, а арбитър на шоуто е съпругът ѝ Зевс, върховният шеф на планината Олимп.

„В това може би пък има повече хляб“ — рече си той. И тогава, вече настроен на вълната на богове и богини, след няколко седмици на безплодни лутания, аз го накарах да се обърне към:

СЪПРУГАТА НА БОГА

[1] Metroland. ↑

Още от самото начало съпругата на Бога беше против идеята.

— За какво ти е това?

— Нямам достатъчно работа.

— С какво си запълваш времето досега?

— Знаеш с какво — отвърна Той. — С нищо.

— Защо не продължиш в същия дух?

— Да не върша нищо ли? Защото ми писна.

— Защо си търсиш белята?

Истинската причина за неодобрението ѝ се дължеше на страха, че вниманието му към нея осезателно ще намалее, въпреки че цяла вечност то се колебаеше около нулата. Създавайки един нов свят, с който да се забавлява, той щеше да има формалния повод, за да ѝ отдели все по-малко време, за разлика от предишния вариант, когато не се занимаваше с нищо.

— На какво ще приличат?

— На нас.

— И на двамата?! Нужно ли е? Нима не забелязваш, че съм започнала да напълнявам?

— Ще бъдат по-дребни.

— Дано...

— Като за начало ще направя само един. Не, по-добре двама. Не е хубаво мъжът да е сам, нали? Ще създам един мъж и една жена, по наше подобие.

— И те ли ще бъдат голи?

— Какво лошо има в това да си гол? Освен в случаите, когато е студено.

— Какво е „студено“?

— Идея, която ми хрумна току-що. И която е от нещата, с които ми се иска да се позанимавам. Ще създам „топлото“, а след това и „студеното“. Как ти звучи?

— Нищо не разбирам. Искам да зная с какво ще се занимавам аз, докато ти си играеш с тези глупости, които наричаш „топло“ и „студено“?

— С каквото желаш. Какво правеше напоследък?

— Нищо. И това ли не си забелязал?

— Добре. Значи можеш да продължаваш в същия дух до края на вечността. А аз започвам да ставам любопитен относно разни неща.

Искам да видя какво ще стане.

— Убеден си, че знаеш всичко, нали?

— Наистина знам всичко и ти много добре го знаеш.

— Тогава защо искаш да видиш какво ще стане? Според мен ще съжбяляваш.

— Защо да съжбялявам? И откъде мога да знам, че зная всичко, ако не се опитам да го откроя? Те ще ни обичат и двамата, ще видиш. А за награда аз ще ги даря със способността да се размножават.

— Според мен те ще те мразят. Как ще направиш всичко това?

— Все още обмислям различните варианти. Май ще е най-добре да използвам едно голямо „бум“, след което небето и земята ще се разделят, ще се появят реки, морета и други такива неща. А специално за теб ще запала горе цял куп мигащи звезди.

— Мисля, че си търсиш бялата.

— Че няма да се справя с неприятностите, това ли искаш да кажеш?

— Никой не знае. Да не би някога да си имал неприятности?

— Аз знам всичко, забрави ли? Те ще вършат това, което искам от тях. А ако ми писнат, винаги мога да ги удавя.

— Ами ако не се получи?

— Казах ти — ще се отърва от тях с някое наводнение или с друго голямо „бум“. Ще се забавляваме добре.

— Какво имаш предвид?

— Още не съм сигурен, но скоро ще разберем.

„Да бе, да“ — ухили се саркастично Пота, пусна писалката и се облегна назад в знак на безнадеждно отрицание. Отново не забеляза, че сам си говори на глас.

Тръгне ли в тая посока, край няма да има. После смутен откри приликите между неговата идея за „Съпругата на Бога“ и фрагментите на Марк Твен от „Дневникът на Ева“^[1] — произведение, което великият писател не беше успял да завърши. Причините вече му бяха ясни. За момент настроението му се оправи, на лицето му се появи широка усмивка. Спомни си бликация хумор на Твен, когато описваше как Ева увековечава в дневника си едно от „най-великите“ научни

открития на Адам: че водата тече надолу по планинския склон, а не в обратната посока.

Пота, естествено, се убеди, че избраното начало задължително изисква нов, по-рационален подход към историята за Адам и Ева. Нямаше друг избор.

Долови и недостатъка в новия си роман „Съпругата на Бога“ (той винаги улавяше по-бързо слабостите в собствените си книги, отколкото в тези на приятели и колеги) — основният виц се съдържаше още в първото изречение, след което просто изчезваше. А и като виц не беше нищо особено. Онези, които щяха да последват, нямаше да бъдат нищо повече от разтегливи повторения и вариации на различни библейски притчи, познати до втръсване (от песни, книги, филми, театър). Ако искаше да изцеди идеята, според него в нея имаше още доста хляб, Пота беше длъжен да надмине предшествениците си, включвайки нещо ново и гениално находчиво, с което да изкачи непокорените досега върхове на художествената литература.

Прозрението го връхлетя като мощна приливна вълна. Иновацията бързо зае мястото си в ръкописа, ловко преработен от Пота в жълтия му бележник. „Страхотно!“ — рече си той и триумфално потърка ръце. Вече нямаше начин да не се хареса на феминизираните редактори, завзели напоследък властта в повечето утвърдени издателства.

— Ето какво ще ти кажа — написа в бележника си Пота. Думите, разбира се, принадлежаха на Бога, който продължаваше разговора със съпругата си. — Ти ще отговаряш за жените. И без това ще ми е трудно да ги държа под око, особено когато започнат да се размножават с бързи темпове, а аз така искам. Ще си организираме едно малко състезание, съгласна ли си? Ти вземаш жените, аз мъжете. Нека видим кой е по-добър...

Започна да му омръзва два дни по-късно, след като беше изгладил написаното дотам, че да не го пипа повече.

Преди това, под влияние на все още свежото си вдъхновение, той забърза към Поли да ѝ се похвали, че отново е във форма и вече със

сигурност разполага с ясни идеи за бъдещата книга.

В късния следобед на същия ден те се любиха.

После тя направи вечеря.

Почти през цялото време си тананикаше, очевидно успокоена, че той работи върху нещо сериозно и най-сетне е зарязал шантавата идея за онази книга със сексуална тематика. Беше доволна и в личен план, защото приятелите им щяха да престанат да я гледат изпитателно, слушайки приказките на Пота за сексуалната биография на неговата съпруга. Е, оказа се, че не е така, понеже през следващите две седмици той сякаш само чакаше някой да се заинтересува от творческите му планове, за да заговори на любимата си тема. По неизвестни причини избягваше всякакви приказки за новата си, наистина невероятна идея за съпругата на Бога и нейните уникални интимни отношения с Него. От друга страна — и самият Пота се поуспокои. Жена му най-после щеше да престане да се вижда осмивана в образа на всяка несъвършена жена, която описваше в творбите си, независимо дали ставаше въпрос за Ева, Сара, Далила, Ревека, Рут, Йезавел, Екатерина Велика, мадам Помпадур, Саломе или пък Жената, хваната в прелюбодеяние... В една от вечерите през този еуфоричен период двамата седяха пред телевизора и кротко се наслаждаваха на някакъв стар филм, който не бяха гледали. Той държеше в ръка чаша арманяк, а тя отпиваше от своето куантро. В продължение на няколко нощи те прекараха заедно в едно и също легло, притиснати един до друг...

Но онази сутрин, след като беше приключил още предишния ден с преработката и преписването на въвеждащата глава, Пота се почувства празен и изцеден, сякаш бе станал жертва на някаква необичайно сложна, почти космическа измама. Вместо да се пробуди с очакваната творческа възбуда, той бе обзет от хладно, почти враждебно безразличие. Всичко му се струваше плоско, сиво и мрачно. В главата му липсваха плавните извивки на бъдещия диалог, нямаше ги подходящите прилагателни, които да украсят вече написания текст. Надигна се от леглото с цената на върховни усилия. Предишната вечер си беше легнал с твърдото убеждение, че разполага с идеален материал за поредния си велик роман, но тази сутрин всичко му изглеждаше като банално-усложнени библиейски притчи, разказани от сладкодумни клюкарки, точно по начина, по който го правят в тривиалните сапунени сериали.

„О, мамка му!“ — май че пак си мърмореше на глас. В предстоящото състезание върху листовите на бележника му, в случай че не се получеше някоя огромна изненада, щеше да има един-единствен логичен победител — съпругата на Бога. Но откъде щеше да дойде изненадата? Ами Той? В така замисления мач между половете Той щеше да заприлича на някакъв несръчен и глупав съпруг, но не и на себе си. И след като не беше Бог, тя също не можеше да бъде съпругата на Бога. За известно време остана напълно объркан, без да си дава сметка къде се намира. А къде е хъсът между двамата? Хера поне би могла да избяга от Зевс и да се скрие някъде (веднъж вече го беше правила, заслепена от ревност). Но къде можеше да се скрие съпругата на Бога?

Пота разсъждаваше логично.

Щеше да е точно толкова повърхностно, ако аз се бях опитал да напиша книга за него и Поли, в която липсват обичайните за всяка семейна двойка недоразумения. Без конфликт, без криза, без кулминация, без решение. Без шансове за продажба в киното. И, разбира се — без издател. Едва ли щеше да се намери някой. Подобен развой на събитията означаваше да обърне гръб на всичко, което беше научил още в началното училище, което сам беше преподавал по време на изисканите си лекции по художествено писане през четирите години, докато завършваше втория си роман.

Ако бях разказвал с подобно неотклонно спокойствие за Пота и Поли, без съмнение щеше да се получи един еднообразен и уравнивесен портрет на стария писател Пота. И кой ли щеше да пожелае да го прочете? „Изповедта на Зено“ не успя да стане кинохит. Същата съдба имаше и продължението на Зево, озаглавено „Новата изповед на Зено“. И все пак, какво ново и разтърсващо би могло да се случи на човек, превалил седемдесет и пет? Болест, катастрофа или поредния развод, пагубен по отношение на време и пари? Или пък, подобно на Дикенс, Ибсен, Стриндберг и може би редица други известни писатели — рязък преход от смразяващата самота към патетичното влюбване в някое неприлично младо момиче. Дъщеря на съседите, на близки приятели, която се чувства неразбрана от семейството си и изпитва остра нужда от търпелив и състрадателен слушател. Естествено, Пота се страхуваше повече от самия скандал,

отколкото от неморалното поведение. Но какво друго събитие би могло да му се случи? Събитие, достойно за перото му.

При Поли нещата сигурно биха изглеждали по друг начин, защото тя беше привлекателна жена с всестранни умения.

В този роман обаче ние не се занимаваме с нея, нали? Този роман е за написването на един друг роман и с него ще е свършено в мига, в който разболеем Пота от рак или го разведем. Впрочем, и с Поли също.

Изхождайки от предпоставката за сътворението на света и човешкия род от Бог и неговата съпруга, задължително трябваше да се започне с историята за Адам и Ева в райската градина. С това Пота можеше да се справи. Беше достатъчно изобретателен, за да измисли един-два съвсем нови трика за въвеждането на читателя в обстановката — нещо, което фриволно бяха опитвали десетки и стотици други писатели преди него. Но и шеговитата оригиналност, с която знаеше, че може да навакса и да излезе с едни гърди пред колегите си, му се видя изтъркана, тъпа и банална, преди още да е изкристализирала в главата му.

В своя кабинет, след обичайната си здравословна закуска от овесени ядки, плодове и силно кафе, Пота се почувства скован и уплашен от безумните си проекти и драсканици през последните две седмици. Беше отвратен от себе си, заради сивата посредственост на интригите, които беше обмислял тъй безкритично, заслепен от прекалено наивния си ентузиазъм.

„О, по дяволите!“ — потръпна Поли, щом го видя, че излиза от кабинета си след по-малко от половин час. Очевидно при него нещата не вървяха и той започваше поредната си разходка до брега. Пота вече бе осъзнал безполезното си старание, което му струваше много усилия и като се укори за погрешната си преценка, реши окончателно да изхвърли всичко от съзнанието си и да престане с тези глуповати идеи, с които така простодушно се беше заблуждавал.

[1] Eve's Diary. ↑

ДОПЪЛНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ КЪМ СЪПРУГАТА НА БОГА

Библейски жени:

1. Ева
2. Съпругата на Ной
3. Дъщерите на Лот
4. Съпругата на Авраам — Сара
5. Съпругата на Исаак — Ревека
6. Съпругите на Яков — Лия и Рахил
7. Тамар (първата жена на Юда, която успява да го надхитри и го принуждава да я набие)
8. Далила
9. Ноемин — Рут
10. Йезавел
11. Саломе
12. Жената, хваната в прелюбодеяние

Жени от митологията:

1. Съпругата на Менелай — Елена
2. Съпругата на Агамемнон — Клитемнестра
3. Съпругата на Язон — Медея
4. Електра
5. Пандора (заедно с кутията)

Жени от Древна Гърция и Рим:

1. Съпругата на Сократ
2. Съпругата на Цезар (?)
3. Клеопатра (?) (Каква съпруга! Нали тя убива брат си, който, както при Зевс и Хера, е бил и неин съпруг?)
4. Съпругата на Филип — Олимпия (майката на Александър, която твърди пред Филип Македонски, че се е сношила със Зевс, преобразен като змия. Следователно Зевс е истинският баща на

Александър Велики, който пък по тази причина е безсмъртен. Ама и тази си я бива, нали?)

Други жени от историята:

1. Съпругата на херцога на Марлборо (?) — Сара Чърчил
2. Съпругата на Дьо Сад (?)
3. Съпругата на Фройд (?)
4. Сестрата на съпругата на Фройд (?)
5. Екатерина Велика
6. Мадам Помпадур
7. Маргарет Тачър
8. Моника Люински (?)

СЪПРУГАТА НА БОГА

Бележки към главите.

1. (Адам. Въведение.)

Адам не можеше да е сигурен дали Ева казва истината, когато твърдеше, че той никога не е споменавал за ябълката пред нея.

Той беше убеден, че Ева я нямаше, когато беше предупреден за свещеното дърво и забранения плод. Дали ѝ беше казал? Не можеше да попита змията, на нея не можеше да се вярва, а и тя вече не можеше да говори. Дали и змията е знаела за забранената ябълка? Той самият беше ли там, когато Бог предупреждаваше за нея? Знаеше ли, че тя е забранен плод?

Възможна версия!

Единствен Адам е бил в течение. Всички останали, включително и змията, са абсолютно невинни.

2. (Сара — тя съветва Ревека, след като последната е доведена от родния си дом, за да се омъжи за Исаак.) Сара обяснява на Ревека, че, когато става въпрос за важни неща, мъжете не проявяват разум. По тази причина Ревека взема важните решения вместо Исаак, точно както Сара върши това вместо Авраам. Именно Сара съветва Авраам да направи дете на слугинчето Агар, докато тя самата все още е ялова; пак тя казва на Авраам да прогони Агар и Измаил след раждането на Исаак, който ще продължи рода.

— Скоро ще откриеш, че Исаак е обичлив, но не е особено умен — сподели майка му. — Следваш ли мисълта ми?

— Какво е станало с оная му работа? — попита Ревека.

— Не върши ли работа? — подскочи Сара, изтръпнала от ужас, че родословието на Авраам ще бъде прекъснато.

— Напротив. Върши, и то добра работа — успокои я Ревека. — Но изглежда много смешна, сякаш нещо ѝ липсва.

— О, това е от обрязването — въздъхна с облекчение Сара. — Един ден Авраам се върна у дома и ни в клин, ни в ръкав обяви, че всички мъже в семейството трябва да бъдат обрязани. Ей така, изведнъж. Нали вече ти казах какво им е на мъжете? Бива ги да се бият и да бачкат здраво, но тук няма никой... — Вдигна пръст и почука по главата си. — Затова всичко зависи от нас. Знаеш ли какво се случи, когато Авраам отведе Исаак на върха на планината с намерението да го принесе в жертва? Не знаеш, нали?

Ревека не знаеше. Бяха я довели от другия край на света, за да се омъжи за Исаак, а дотам клюките за бъдещото ѝ семейство просто не бяха стигнали.

— Това е една нежна история, от която наистина ми се къса сърцето — рече с въздишка Сара. — Ще ти я разкажа. Те я нарекоха чудо, но аз я наричам трагедия. Все още се питам до какво ще ни доведе всичко това...

Пота спря, внезапно усетил с всичките си сетива, че го връхлита нова идея. Тя се разпени изведнъж, като младо вино, запълвайки с шумящата си свежест цялото му съзнание.

(НЕОЗАГЛАВЕНА: ИСААК) (?)

НОВ РОМАН

ОТ

ЮДЖИЙН ПОТА

(ФРАГМЕНТИ)

Глава първа: ИСААК

— Къде е агнето? — твърдяха, че съм попитал.

— Не се безпокой, Бог ще ни го осигури — отвърна баща ми.

Усетих, че нещо не е наред. Двамата прислужници и магарето останаха в подножието на хълма, а ние поехме нагоре. Аз носех дървата за огъня, а той — кремъка, ножа и едно намотано въже. Струпахме камъни за жертвеник. Той говореше малко, само ми даваше указания какво да правя. Накрая рече:

— Стой мирно, докато те вържа.

Не се възпротивих. Дори му помогнах да ме пристегне с въжето и да ме настани върху кладата на жертвеника. Когато вдигна ножа, бях сигурен, че с мен е свършено. Но когато само преряза въжето и ме освободи, ми се прииска да заплача.

По обратния път мълчахме. Краката ми се подгъваха, зъбите ми тракаха. Не смеех да отворя уста. Най-сетне видяхме двамата млади прислужници, които спокойно очакваха завръщането ни в подножието на хълма. По-късно си мислех какво ли щеше да им каже, ако се беше върнал сам.

— Не бях сигурен, че ще спреш — рекох аз, когато пътеката се разшири и получих възможност да се изравня с него.

— Ангелът ме накара — отвърна той и се усмихна, без да ме погледне, сякаш говореше на себе си. — Ангелът ми заповяда да спра. Ти не го ли чу?

— Нищо не съм чул. Струва ми се, че крещях, когато вдигна ножа...

— После чух шум и видях овена в гъсталака — продължи отново той, все така леко усмихнат, сякаш нищо не бях казал: — Ти чу ли го?

— Не бях в състояние да чуя каквото и да било — отвърнах аз. — Искам да ми кажеш нещо, татко. Ти знаеше ли, че овенът ще е там? Знаеше ли го, когато потеглихме нагоре по баира и ти ме взе с намерението да ме принесеш в жертва на кладата?

— Беше ми заповядано да го сторя. Идеята не беше моя. Бог ми каза да го направя.

— Но ти знаеше ли, че овенът е там? Знаеше ли, че няма да се наложи да ме убиваш?

— Не, разбира се. Ако знаех, изобщо нямаше да се катеря чак догоре. Ние с Господ не си погаждаме подобни номера. Що за изпитание щеше да бъде, ако предварително знаех всичко?

— Изпитание ли?

— Да. Аз бях подложен на тест, който издържах. А сега ме остави да премисля всичко...

Не исках да го гледам.

Не исках никога повече да го гледам или да говоря с него.

Какво ли щеше да каже майка ми, Сара, когато тя научеше какво е станало...

Пота бавно си даде сметка, че тази тема отново е вариант на все същата първична тема за Зевс и неговите праотци, залагали капани на своите синове с единственото намерение да ги ликвидират. И Зевс беше започнал по този начин. Като Лай и Едип, веднага си спомни Пота. А ако се включеха и дъщерите, идваше ред на историята за Агамемнон и Ифигения. Но в такъв случай майките бяха подходящи от бащите. Нали Ге, Гея или Рея (трябваше да провери в речника при първия удобен момент, ако все още е необходимо) беше заговорничала със синовете си, за да им спаси живота, при това зад гърба на баща им?

Но как би постъпила Сара, когато узнаеше? Тази жена нямаше да остане безмълвна. Всъщност, коя ли жена би замълчала?

Бележки към главата

1. Сара (разказва). Тя е ужасена, когато чува истината. Много е ядосана на Авраам и не може да види нещата в светлината, в която ги вижда той.

2. Авраам (разказва) за своята твърда вяра, че именно Бог се явява в сънищата му и му говори.

3. Ревека (разказва, всички разказват в първо лице). Ревека е изпратена чак от Харан, за да се омъжи за Исаак. Когато най-сетне остава насаме с него, му казва (да не забравя да го вмъкна!): „Божичко, какво ти се е случило?“ Ревека идва отдалеч и никога не е виждала обрязан мъжки член.

4. Яков — Исав. „Постави се на мое място...“ Заемайки мястото на Исав, аз получих благословията на слепия ни баща. Когато го сторих, Исав искаше да ме убие и аз избягах. Благодарение на това срещнах Рахил.

5. Рахил-Лия. „В тъмното всички са еднакви.“ Лия заема мястото на сестра си в брачното ложе, но пияният Яков разбира смяната чак на сутринта.

6. Исав. „Ако щете вярвайте“. Ако щете вярвайте, но аз очаквах с нетърпение да видя отново Яков и да го прегърна като роден брат, а той се страхуваше, че още съм му ядосан и мога да го убия.

7. Исаак. Все още жив при завръщането на Яков. Двамата провеждат откровен разговор за... за какво? За трайния ефект от планираното жертвоприношение върху Исаак? Разбира се. А после... какво? Или напред към Египет, отново в компанията на Йосиф... А после?

Юджийн Пота все още не беше решил коя от двете си нови идеи да предпочете. И затова реши да отскочи до града и да ги обсъди с най-близките си хора в света на книгите — двама души, на чиято преценка безусловно вярваше.

Напоследък Пота се страхуваше повече от своя литературен агент и от любимия си редактор, отколкото от критиците и читателската публика. Ето защо той се ограничи да връчи на всеки от тях вариант от своите две блестящи идеи — „Съпругата на Бога“ и „(Неозаглавено) Исаак“, изчака да чуе мненията им (обидно хладни и доста разочароващи), след което се отказа да им размени ръкописите и веднага взе автобуса за вкъщи. По време на тричасовото пътуване и през следващите дни в гърдите му бушуваше яростна омраза и срещу двамата.

— Много добра идея, Джийн — каза Пол по време на обяда, след като беше прехвърлил няколкото страници от „Съпругата на Бога“. — С положителност бих проявил интерес към нея и вероятно бих я подкрепил, особено ако беше от някой млад, начинаещ писател. Но теб съм длъжен да попитам: наистина ли искаш да пишеш на тази тема?

— Още се чудя — отвърна с добре изиграно равнодушие Пота, но усети как надеждите му бързо се разпадат. — Затова ти искам мнението.

— Защо имам чувството, че вече си писал нещо подобно?

— Кога? — подскочи Пота, забравил за престореното си равнодушие. — За какво говориш?

— В книгата за цар Давид, един наистина отличен роман — отвърна с хладен укор Пол.

— Нищо подобно, Пол! — извика разпалено Пота. — Книгата за Давид беше субективна семейна драма, докато тук имам намерение да създам нещо като съвременна сатира, от която да блика хумор...

— И в двете книги фабулата е библейска, разказана е с модерен език и затова звучи съвременно, както ти го наричаш — възрази Пол.

— Би ли обвинил, например Дикенс, че повтаря някой от романите си? — избухна Пота. — Или Достоевски, или Балзак, че в някои от книгите си донякъде се повтарят? Или дори Джон Гришам и Том Кланси?

— Има разлика, Джийн, при това доста съществена — поклати глава Пол.

— Знам, че има. Аз не съм нито Балзак, нито Достоевски.

— Нито пък си Гришам или Кланси, които едва ли тичат при редакторите си с голи идеи, за да чуят мнението им. Те отиват при тях с готови книги и казват: ако не я вземеш, отивам при друг. Ела с

готовата книга. Убеден съм, че ще я издам, независимо дали ми харесва или не. А ако случайно не искам, това ще стори някой друг от колегите в бранша. „Съпругата на Бога“ не е лоша идея. В тази връзка бих искал да ти задам само един въпрос — същия, който ти зададох, когато чух за намеренията ти да пишеш сексуален роман: сигурен ли си, че точно това искаш?

— Не. Затова съм тук и сондирам мнение.

— Всъщност, защо трябва да се залавяш с нещо, в което се съмняваш? Пари ли ти трябват?

— Не, в момента не. Все още не. По-скоро става въпрос за поредната изгубена мотивация.

— Накарай Ерика да ти намери някаква работа в киното, след като искаш да се занимаваш с нещо.

— Вече съм твърде стар — отвърна с въздишка Пота. — Онези дечурлига в Холивуд не наемат хора като мен за нови сценарии.

— Защо не изчакаш тогава да те запали някоя идея, която е сериозна, добре обмислена, мъдра. Не е нужно да бързаш. Твоята работа отдавна е свършена, създал си име. Какво мисли Ерика?

— По този въпрос не съм разговарял с нея и след като чух твоето мнение, едва ли ще го сторя.

— Защо не изчакаш известно време?

— Защо ли не изчакам? — заядливо повтори Пота. — Защото съм отегчен и нямам какво друго да правя, ето защо.

— Звучиш ми точно като Него от откъса, който ми донесе да прочета — намръщи се Пол. — Той е доста забавен, поне в началото. Няма какво да прави и затова, ей така, от съклет, създава света. Аз поне не виждам други причини, за да ни има на този свят... Я ми кажи какво стана с идеята за онази сексуална книга, която наскоро обсъждахме?

— Ти ме накара да се откажа от нея.

— Аз ли? Аз само те попитах какво ще има в нея.

— И това беше напълно достатъчно.

— Идеята може би не е толкова лоша. Знаеш какво направи Набоков от своята „Лолита“. Много ми харесаха онези редове за Хера в ролята на ревнива съпруга и Афродита като палава кокетка. — Върху лицето на Пол се появи широка усмивка: — Най-много обаче ми

хареса, че Хера я нарича „путка“. Звучи изненадващо, смешно и съвременно.

— Тогава ти не каза нищо и аз реших да зачеркна проекта — рече Пота. — Нима трябва да пренапиша „Лолита“?

— Недей — вдигна ръце Пол. — Не го прави и с „Илиада“, моля те!

— Предполагам, защото и това вече е било сторено, нали?

— Отегчен си и нямаш какво да правиш — пак го изимитира Пол. — Защо не опиташ да поиграеш голф, бридж?

— А ти защо не си го начукаш?

Разделиха се като добри приятели.

Ерика — неговата проникателна литературна агентка и добра приятелка, също не беше особено ентузиасирана от първите глави на романа за жертвоприношението на Исаак.

— Това е стара история, нали? — подхвърли предпазливо тя. — Не разбирам защо искаш да се занимаваш с подобни неща...

— Жертвоприношението на Исаак ли имаш предвид? — учуди се Пота. — От неговата лична гледна точка? Не съм чувал някой някога да е писал такова нещо, а ти?

— Стара история — отвърна с пренебрежение Ерика. — Сума народ е писал романи по Библията. Май и ти имаш един такъв...

— Той беше за цар Давид — поясни Пота, после направи опит да демонстрира самочувствие: — Беше бестселър, ако си забравила. Сега обаче става въпрос за други персонажи...

— И за други неща. В написаното дотук не виждам кой знае колко подробности от живота на Исаак. Права съм, нали? И още нещо — ако си решил да сглобиш книгата чрез разказ от първо лице на различните герои в различните глави, успешно ми напомняш за Фокнървата книга „Като бях на смъртен одър“.

— Знам, знам — предаде се Пота. — Допусках, че ще имаш подобно възражение. Но Фокнър не държи авторските права за структурния замисъл, нали?

— Твоят Исаак обаче скоро излиза от играта и тогава волюневолю оставаме с Яков и може би с Йосиф. После трябва да стигнем до всеобщия глад и фараона в Египет. Знаеш ли какво? Страшно много

ми хареса онази страничка, която ми изпрати по факса преди няколко дни. Онази, в която описваш враждата между ревнивата Хера и Афродита. Струва ми се, че от тази тема ще излезе нещо забавно.

— Но това също е стара история.

— Стара, но различна. Виж какво, Юджийн, за тази книга със сигурност можем да сключим договор в близките дни. Ако, разбира се, искаш именно това от мен. Няма да бъде за милиони, но ти си го знаеш. Имаш си последователите и все някой ще я издаде. Половината от читателите ти вероятно ще я харесат, а другата половина ще бъде разделена между категоричното разочарование и не толкова категоричната забележка „Добра е, но не толкова, колкото предишните“. По един или друг начин всички ние получаваме подобни оценки, нали? Говоря ти напълно откровенно. Мисля, че ми донесе тези страници с желанието да чуеш истината.

— Точно така — въздъхна с мека усмивка Пота и се приготви да напусне офиса на агентката си. — Но както винаги и както всеки друг много ми се искаше твоята истина да е истината, която исках да чуя. Все пак благодаря. Пак ще си поговорим...

— Какво мисли Пол?

— Не съм му показал бележките си. И след това, което чух от теб, едва ли ще му ги покажа. Твоето мнение ми стига.

— Благодаря. Ще се чуем.

И тази раздяла беше приятелска, въпреки че сърцето на Пота се изпълни с чувство на оскърбление и гняв срещу агентката. Какво толкова си въобразяват тези нещастници?!

— Е, как мина? — попита Поли, когато той най-сетне се прибра у дома. Беше се постарала да приготви великолепна вечеря — от близкия ресторант взе супа от черен боб, той я обожаваше, беше задушила и от местните черни миди. Зададе въпроса си, след като изчака похвално дълго той сам да заговори за своя ден.

— Страхотно — отвърна весело Пота, сякаш изведнъж се беше сетил за нещо смешно от миналото. — Не можеше да бъде по-добре.

— Наистина ли?

— Харесаха ги. И двамата харесаха и двата ръкописа.

— Наистина ли? — повтори с недоверие Поли, после очите ѝ се проясниха, а от устата ѝ излетя въздишка на облекчение: — И двамата, казваш?

— Аха. И двамата харесаха и двете книги.

— Значи, трябва да си много щастлив!

— Щастлив съм.

— Тогава защо мълча толкова дълго?

— Защото, мила моя, сега ми предстои да довърша едната или другата, а това никак не е лесно.

— Но това е добре за теб, нали?

— Да, ако знаех с коя от двете да се захвана.

— Напиши ги и двете, Джийн. Хайде, залавяй се за работа, а аз ще почистя тук. Мисля, че нещата се подреждат великолепно!

Стана му приятно от ентузиазма на Поли, от очевидното ѝ задоволство.

Беше облякла проста памучна рокля с дълбоко изрязано деколте, което насочи погледа му към съблазнителните полукълба на едрите ѝ гърди. Знаеше, че със сигурност не носи чорапогащник. Седнал на масата срещу нея, той изведнъж усети как в душата му се пробужда желание да скочи и да пъхне едната си ръка в топлата ѝ пазва. Другата, разбира се, сама щеше да се плъзне назад, към опънатия ѝ задник. Ако беше друга жена, която все още не познаваше добре, той със сигурност би се подчинил на този внезапен импулс. Но насреща му стоеше Поли, следователно можеше спокойно да си остане седнал на удобния стол и да си почива. Можеше да почака... С признателност огледа натежалите форми на жена си, от които тя се възмущаваше — изобилието от гладка плът, която можеше да гали до насита и да прегръща, когато пожелае. После на лицето му се появи весела усмивка, защото изобилието от плът и при двамата все по-често водеше до сериозни, но едновременно с това комични проблеми, свързани с пенетрацията. Проблеми, изискващи съвместните им усилия.

Приключиха с вечерята. Пътищата им се срещнаха в средата на кухнята — той беше тръгнал към кабинета си да прегледа пощата и да помисли за последен път с коя тема да се залови, а тя искаше да разчисти масата. Едната му ръка се обви около кръста ѝ и рязко я притегли към себе си, другата механично се плъзна по деколтето и тръгна към задните ѝ части. Тя покорно спря, но погледът ѝ се рееше

някъде над рамото му, мислите ѝ очевидно бяха заети с нещо друго. Пота лекичко я отблъсна и продължи пътя си. Кой от двамата беше по-близо до сексуалната импотентност, почуди се той с тъжна ирония. Реакцията ѝ вероятно щеше да е друга, щеше да прогони прозаичните си мисли, ако той беше непознат за нея или просто по-чужд. Щеше да прояви онази невероятна пламенност, с която преди години започна връзката им.

Странно, изглежда всички жени, които познаваше, по-бързо се отегчаваха от секса в сравнение с него. Разбира се, доколкото му беше известно, това се отнасяше само за онези от тях, с които беше имал сексуални отношения. Май трябваше да обсъди този проблем с други мъже.

О, може би... Той се замисли. Да, може би.

В това имаше хляб за размисъл.

В кабинета продължи работата си по двете нови книги, като разпредели страниците в отделни папки. След това се прехвърли в един друг файл, отворен по-отдавна, над който внимателно се съсредоточи.

СЕКСУАЛНА БИОГРАФИЯ

НА МОЯТА СЪПРУГА

ЕДИН СТРАХОТЕН НОВ РОМАН

ОТ

ЮДЖИЙН ПОТА

„За първи път видях жена ми да прелюбодейства в киносалона в Ийст Хамптън, докато аз самият се...“

О, по дяволите! Измисли нещо по-добро или поне равностойно на това...

Гюнтер Грас: „В момент, когато смятат, че никой не ги наблюдава, голите жени не са особено приятна гледка“ (наблюдение на джуджето от „Тенекиеният барабан“, след като майка му го завежда на Евин плаж в Германия).

Кърт Вонегът: „Красивата жена винаги има проблеми да поддържа живота си на нивото на външния си вид.“ (Мисля, че го прочетох някъде във „Времетръс“^[1].)

Юджийн Пота: „Жените изглеждат по-добре облечени, отколкото голи.“ Изявление по време на парти, на което единствено неговата съпруга, втората, възрази, питайки го след кратко замисляне:

— А по бельо? Ти ни обичаш по бельо, нали? Дори и в рекламните...

— Разбира се — отвърна той, — но по бельо не означава голи, нали?

Херцогинята на Марлборо: „Снощи моят съпруг и господар се завърна от война и ме ощастливи два пъти, без да си сваля ботушите.“ (Извадка от дневника ѝ, а може би от някое писмо. Трябва пак да проверя.)

„Бих желал да чуя как ония двамата ще дръзнат да заявят, че съм написал и преди подобна книга или че някой друг го е направил преди мене“ — злорадстваше на глас Юджийн Пота.

Излял яростта си, той моментално се почувства омаломощен, изчерпан и настроението му отново помръкна. Пред Поли се оправда, че е уморен от дългото пътуване с автобуса и побърза да си легне. Подобно нещо не се беше случвало от доста време — да се окаже в леглото преди нея.

Сънят му беше лош, духът — неспокоен. Обзет от болезнено отчаяние, той си спомняше проведените разговори, питаше се какво му предстои в бъдеще. Дългите глави в романите го ужасяваха. Чувстваше

се незначителен, засрамен, унижен. Задрямвайки, в главата му се появи друга идея. А когато се събуди, тя все още беше там.

[1] Timequake. ↑

По всяка вероятност някой беше разпространил гадни лъжи за Грег Зандърс, написа Пота, тъй като, без да е извършил някакъв грях, една сутрин той се събуди от тежък сън и установи, че се е превърнал в огромна кафява буболечка с твърда черупка на гърба. Погнусеното му семейство безцеремонно го изхвърли на улицата с помощта на една дълга, твърда метла.

— Вижте го на какво е заприличал! — крещеше баща му с глас, който би събудил и мъртвите. Грег чуваше грубиянската му ярост, която не търпеше никакви възражения. Майката и сестрата на Грег, с бледи като тебешир лица, стояха прегърнати в ъгъла на просторния вестибюл. — Не го искам в къщата си такъв! — продължаваше да боботи тиранинът-самодържец. — Стига толкова! Вместо него предпочитам в къщата ми отново да се появят хлебарки. Дори мишка! Направи ли опит да се върне у дома в този си вид, аз собственокрачно ще го размажа по плочките! И от вас искам същото, ясно ли е? Ако го видите да се промъква обратно, веднага го стъпчете или го напръскайте с отрова!

— Може ли да взема неговата стая? — примоли се сестра му. — Ще я използвам за кабинет. Намислила съм да пиша книга, а след това да я публикувам.

Баща му изсумтя и кимна с глава. Естествено, именно той владееше метлата, като едновременно с това размахваше навит на руло вестник, готов да влезе в ролята на смъртоносно оръжие в мига, в който Грег дръзне да се промъкне обратно.

Фамилното гнездо на Грег, ако изключим извънредното положение от подобен любопитен характер, беше представител на мрачното и живеещо във вечно напрежение семейство от градски тип в Централна Европа. То беше толкова широко разпространено в началото на века, че никой не проявяваше желание да описва живота му в литературата: сляпо подчинено на изнервен и деспотичен баща, който изглеждаше вгълбен единствено във вестниците си на масата и в начините, по които отдаваше егоистичните си и често напълно лишени от смисъл заповеди; майката беше завършено творение на семейния тиран — безволево същество, способно единствено да изпълнява заповеди, при това без да се замисля нито за миг — факт, който я правеше незабележима дори в рамките на семейството; сестрата на Грег, по-малка от него, беше разбрала кой има думата в семейството и

затова се опитваше да спечели благоволенieto на баща си, а заедно с него и съответните привилегии.

Допълнителен фактор за тлеещото напрежение в това централно-европейско семейство беше и анахронизмът, че то не живееше в някоя от големите европейски столици, например, в Прага на Кафка или пък във Виена на Фройд, а в централната част на Манхатън, в Ню Йорк Сити. Което автоматично го лишаваше от традиционното за централна Европа слугинче от провинцията, както и от готвача, скрит някъде в задната част на къщата. А и времето, през което се развиваше действието, съвсем не беше в началото на века, а доста по-късно — всъщност, в нашето съвремие. Всичко това правеше задачата им почти невъзможна, защото никак не беше лесно да изметеш жива буболечка от апартамента си в днешния Манхатън, без да привлечеш вниманието на съседите или на хората, които обслужваха входното фоайе и асансьорите. Но те като по чудо успяха, може би защото подходиха към задачата с безгранично търпение и ѝ отдадоха всичките си сили...

И тъй, Грег, в особеното си ново въплъщение, беше жестоко изметен от собствения си дом и се озова на един от най-негостоприемните и опасни тротоари в Ню Йорк.

Излишно е да казваме, че той беше безкрайно учуден.

Никога не му беше идвало наум подобно нещо и неочакваната метаморфоза буквално го парализира от изненада. През годините често беше размишлявал за възможните катастрофи, които могат да го сполетят, но и в най-мрачното си настроение не беше допускал, че може да се превърне в бездомно насекомо. В реалния живот Грег беше финансов експерт на средно ръководно равнище. Почтеността и моралът не му позволяваха да допуска грешки. Той дори не вземаше обичайните дребни подкупи, поради което колегите му от финансово-счетоводния отдел на производственото предприятие се чувстваха неудобно в негово присъствие и предпочитаха да го избягват, плашейки се инстинктивно от подобно стерилно поведение. Накратко, беше човек, който се перчеше, че предсеща и взема необходимите мерки срещу всякакви неблагоприятни ситуации. Но за тази случка той се оказа абсолютно неподготвен.

Не знаеше откъде да започне.

Чудеше се как ли ще реагира на промяната неговата годеница Фелиша. Тя беше възискателна жена с не по-малко железни принципи

от неговите и в това отношение двамата наистина бяха идеална двойка. От време на време Грег дори си позволяваше да мечтае, че един ден, разбира се, скоро след като сключат брак, двамата все пак ще стигнат и до сексуален контакт. Сега обаче вече не беше толкова убеден. Струваше му се, че тя няма да поиска.

Обзет от чувство на дълбока самота, той все пак успя да се вземе в ръце и направи опит да прецени положението. Започна с външен оглед на собственото си състояние, така да се каже. Установи, че има шест крака, по три от двете страни на тялото. Това разпределение балансираше тялото му, съставено от три... сегмента. Следователно той беше истинско породисто насекомо, а не някаква пълзяща или летяща твар с неизвестен произход, която хората вземаха с безразличие за насекомо, а тя всъщност не беше нищо повече от въшка или червейче. Явно той беше някакъв вид бръмбар, а природата или Бог, както твърдеше един викториански природолюбител, със сигурност обичаше бръмбарите, след като бе създал неколкостотин различни видове. Грег помръдна пипалата си и откри, че това мускулно движение му доставя огромно удоволствие. За миг се замисли дали не беше един от онези едри оранжеви бръмбари, които наричаха „божи кравички“... Мъжка „божа кравичка“, разбира се. Откликвайки на инстинкт, който със сигурност не беше притежавал до момента на метаморфозата, той усети близката опасност. Портиерът с отлично скроена униформа, изправен на крачка-две по-нататък, се беше вторачил в него с открито отвращение. „О, по дяволите!“ — простена Грег и шестте мъхести крачета го понесоха с френетична бързина към мястото, където плочите на тротоара опираха в основите на сградата. Както можеше да се очаква, на това място се бяха събрали сухи листа и прахоляк. Намерил временно укрытие под листата, той спря да си поеме дъх и да обмисли следващите си действия.

Но къде да отиде?

Съмняваше се, че Фелиша ще го приеме в този вид, дори и да я убеди, че става въпрос именно за него, а не за някакъв си бръмбар. А да се завърне у дома във вид на насекомо, беше просто изключено! Вече го бяха предупредили, че ако посмее да покаже там дори някое от пипалата си, със сигурност ще стане жертва на насилствена смърт.

Грег бавно осъзна, че няма никаква представа как да оцелее като насекомо в този град, въпреки че като довчерашен редовен гражданин

беше виждал с очите си хиляди насекоми, които си живееха щастливо и в благоденствие. Когато го обземаше меланхолията (а това му се случваше често), той размишляваше как ли се справят с живота съществата, които са се родили с по-малко късмет. Но сега въпросът не се изчерпваше само с количеството късмет. Той изобщо нямаше представа как да оцелее в един голям град като насекомо, но същото щеше да е положението, ако се беше превърнал от негър, живеещ в предградията за чернокожи, в афроамериканец или в просякиня, без сносен подслон, където да се приюти, или в човек, останал внезапно без дом, без спестявания, без доходи, който трябва да преживява от социални помощи или подаяния в някоя мизерна дупка. От вестниците знаеше, че десетки и стотици хиляди хора са обречени да прекарат последните си дни в лишения и унижения. В подобни мрачни периоди, изпълнени с чувство за вина, той се опитваше да си представи, че поради някаква нелепа трагедия е попаднал в тази невероятно тежка ситуация. Какво би могъл да направи? Вие към кого бихте се обърнали, ако изведнъж се окажете без средства или без връзка с хора, които имат пари? Или ако цял живот сте бил бял, а внезапно на улицата установите, че сте негър? Или пък ако ви се наложи да живеете като бездомен скитник, а нямате никакъв опит като такъв, нямате и познати, които да ви научат как да оцелеете?

През целия си живот Грег беше щастливият наследник на парите в семейството. В момента беше повече от доволен, че работи (или по-скоро беше работил) за едно производствено предприятие на Уолстрийт, което се занимаваше с производството на една-единствена стока: пари. Та, как бихте постъпили, ако изведнъж се окажете без пукната пара и без източник, откъдето да получите някакви средства? Към кого ще се обърнете? Да бъдеш превърнат в буболечка обаче беше още по-лошо, нали? Много по-лошо! Поне така мислеше Грег, тъй като именно той, а не някой друг, бе затънал в тая мръсна история. По време на своите реални и въображаеми анализи, в качеството си на разумен възрастен човек и финансов специалист, той никога не се бе опитвал да си представи как би могъл да оцелее в огромния Ню Йорк под формата на насекомо, макар че от време на време на шега го бяха наричали „пълзяща гад“. Във видения, които не искаше нито да си спомня, нито да споделя с когото и да било, той беше обект на постоянни унижения и ужасни сексуални експерименти, в които неизменно участваха

запушени, преливащи тоалетни чинии и други подобни, свирепо го преследваха огромни зли мъже. Но това беше по-лошо. Веднъж, по време на поредното си пътешествие в света на фантазиите, в главата му се появи ексцентричен сценарий за филм на ужасите. Ставаше въпрос за самотен американец в чужбина (той самият), който слиза от влака да си купи закуска от продавача на перона и с ужас установява, че композицията потегля, оставяйки го в абсолютно непознатия град без пари и без документи. На всичкото отгоре нито той знае езика на местните хора, нито те говорят английски. Действието спираше дотук, защото поредицата от събития толкова го ужаси, че Грег не успя да продължи. Но сегашното му положение беше по-лошо, много по-лошо! Грег отново си зададе въпроса дали Фелиша ще му помогне, в случай че се появи на работното ѝ място и се опита да ѝ обясни кой всъщност е той. Отговорът беше „не“, дори и действително да беше мъжка „божа кравичка“. Всъщност, как би могъл да разкрие истинската си самоличност? Замисли се. Не беше сигурен можеше ли да говори английски, можеше ли изобщо да говори, а физическа възможност да пише вече нямаше.

Лишен от алтернатива, той тръсна глава и пое по дългия път към финансовия район в центъра на града, където се намираше офиса на „Голдман Сакс & Компания“ — производственото предприятие, в което работеше. В „Голдман Сакс“ винаги се усещаше влиянието на тайната власт, чиито невидими пипала стигаха чак до Белия дом, а по всяка вероятност и до сърцевината на самата Природа, която единствена беше в състояние да върне назад процеса на генетична реорганизация и да го извади от сегашното му безпомощно състояние.

Пълзейки към центъра на града, придържайки се максимално близо до стените на сградите и по-далеч от краката на пешеходците, Грег изведнъж се сети, че не беше закусвал. Приближавайки към ъгъла, той подуши аромата на горещо кафе, носещ се от количката на някакъв уличен търговец. Стомахът му изведнъж се присви от глад, когато зърна италианските наденички. Интуитивно посегна към десния заден джоб на панталоните си, за да провери дали не си е забравил портфейла. Би могъл да се усмихне на резултата от тези свои действия, но само ако имаше лицеви мускули, а пък и лице... Дори да беше открил портфейла, той не би могъл да го измъкне от джоба си, разбира се, ако имаше джоб. Дори да имаше пари за кафето, той не би могъл да

ги подаде на продавача, а дори и да можеше да му ги подаде, не би могъл да хване чашата и да изпие кафето. Най-вероятно щеше да се удави или жестоко да се попари от горещата течност. Започна да си дава сметка, че животът като буболечка ще бъде далеч по-тежък, отколкото би могъл да си представи. Любознателен по природа и благодарение на професията си, при нормални обстоятелства Грег със сигурност щеше да приветства възможността да изследва живота на останалата част от животинския свят. Но сега не му беше до подобни изследвания. Сега той умираше от глад и потъваше в черните вълни на отчаянието.

Една пресечка по-нататък се натъкна на няколко торби смет. До кофата за боклук беше опряна голяма кутия от импрегниран картон. Грег се промъкна вътре и хапна от лепкавата слуз, с която бяха покрити стените. Вкусът беше по-добър от очакванията му, а слузта със сигурност беше хранителна. По тази причина, когато се натъкна на друга купчина със смет, той без колебание се шмугна във вътрешността на една кутия, която приличаше на първата. Вътре завари множество едри черни мравки, които, щом го видяха, нервно започнаха да се съвещават. Отвън непрекъснато пристигаха нови техни посестрими и Грег правилно реши, че ще бъде по-разумно да се оттегли. Малко по-късно отнякъде се появи едра хлебарка, която го изгледа толкова заплашително, че той побърза да се скрие. Хлебарката беше кафява и грозна. Минавайки покрай една огледална плочка, той успя да зърне отражението си. Установи с неудоволствие, че съвсем не е мъжка „божа кравичка“, както си беше въобразил, а кафяв и грозен като хлебарката. Продължи в избраната посока, стараяйки се да избягва мухите, гугутките и всички останали месоядни хвърчащи гадина, които биха могли да го възприемат като заплаха. По чудотворен начин успя да преодолее всички опасности и с облекчение започна да се катери по стъпалата, които водеха към офиса на „Голдман Сакс & Компания“. Малко след това зърна Санди Смит, един от малкото си приятели сред колегите, който дръпна за последен път от цигарата си и се насочи към въртящата се врата. С акробатичен скок успя да се вкопчи в маншета на панталоните му и миг по-късно се озова във вътрешността на сградата. Смит не беше от най-наблюдателните и това позволи на Грег да стигне до етажа си сравнително бързо и безопасно, използвайки асансьора във фойето.

Закрепил се върху панталоните на Санди, той успешно прекоси фойайето и навлезе в коридора към офисите. Там слезе и бързо се шмугна в канцеларията на секретарката, която делеше с още двама колеги. Тя пак говореше по телефона с майка си. Тази жена изглежда непрекъснато разговаряше с майка си. Изведнъж му се прииска да беше проявил по-голяма твърдост спрямо колегите си — трябваше да настоява за нейното уволнение. Но сега беше късно. Събрал остатъка от силите си, Грег пропълзя в кабинета си, който, разбира се, беше празен. Изпусна огромна въздишка на облекчение и се запита какво да предприеме по-нататък. Най-безопасно беше да си намери временно скривалище, а там вече да помисли какво е най-добре да направи. Бавно и с цената на доста усилия успя да се покатери по крака на бюрото. Спря за момент, огледа се и с нещастен вид се насочи към телефонния апарат. Механично си помисли на кого би могъл да телефонира, ако това изобщо беше възможно, разбира се. Разпознаването на клемите не беше трудно, а след това беше достатъчно просто да скача от една жичка на друга, за да набере цифрите, които си спомняше. Но дългият преход и катеренето по крака на бюрото го бяха изтозили до крайност. Черупката на гърба му сякаш тежеше цял тон. Реши, че първо трябва да си почине. В момента, в който обаче се настани на удобния хамак от разноцветни жички, чу човешки гласове в кабинета си и веднага ги разпозна. Бяха Мел и Ърв, негови колеги, административни служители, с които често работеше по съвместни проекти, затова и кабинетите им бяха в съседство. Грег затаи дъх, защото се опасяваше, че ще го разкрият.

— Още го няма — рече единият от колегите му.

— Още по-добре — отвърна другият. — Познаваш Грег: ще извади един милион доводи, за да ни откаже от това, което сме намислили. А така просто ще продължим без него и ще твърдим, че той се е съгласил. Идеята със сигурност няма да му хареса. Той не си пада по такива неща.

— Но защо е такъв непоносим задник?

Грег потръпна от погнуса.

— Гените... Трябва да е от гените му.

— Нали всички имаме едни и същи гени?

— Не знам. Не съм специалист в тази област. Може пък той да има някакъв по-различен ген. Или пък му липсва някой, като хлабаво

завинтена гайка. Но в момента това няма значение. Ето бележника му със срещите, тук са и личните му бланки. Не е трудно да копираме инициалите му, следователно нищо не ни пречи да джиросаме облигациите от негово име, както вече се уговорихме...

— Не е ли неетично?

— Сигурно. Но етиката не влиза в служебните ни задължения. Ние сме специалисти по производство на пари, затова сме тук. А тази сделка ще произведе голямо количество пари, при това лично за нас.

— И ти си сигурен, че те нямаат стойност, така ли?

— Разбира се. Това са руски държавни облигации и по тази причина ние сме в състояние да искаме толкова добра цена. Ще ги предложим в голямо количество на нашите най-добри корпоративни клиенти. Фирмата ще реализира огромна печалба, от която ние ще получим съответния процент. Това са сигурни пари в банката, които ще получим далеч преди да се разбере, че облигациите са само хартия.

— Няма ли да се разгневят клиентите — тези, на които ще предложим облигациите?

— Не. Те са твърде мощни, за да усетят нещо. Освен това знаят, че невинаги печелят. Вероятно ще го приемат като малка шега. А и когато открият измамата, ние с теб навярно вече ще сме другаде, на подобри длъжности и заплати. Дай да свършим работата, докато Грег го няма, тъй като едва ли ще ни се отдаде втори шанс да го заобиколим.

— Ами Гас?

— Гас ли?

— Как ще приеме той всичко това? Няма ли да ни се сърди?

— О, знаеш го какъв е Гас... Тази стара лисица изобщо не иска да чува за неща, които ще е принуден да порицае, особено когато тези неща произвеждат пари за фирмата. А ние ще направим точно това. Бъди спокоен, Гас няма да разбере. Ако случайно разбере, той едва ли ще ни осъди. Но ако и това стане, тогава ще прехвърлим цялата вина върху Грег, преструвайки се, че изобщо нямаме представа за какво става въпрос. Съгласен ли си?

— Звучи страхотно!

Грег беше готов да избухне. Не се обиди от епитета „тесногръд“ — дори го прие като комплимент. Ядоса се обаче, че го нарекоха „задник“. И вече нищо не можеше да го спре.

— Хей момчета, я почакайте за момент! — извика той от вътрешността на телефонната кутия. Лицето му (или каквото имаше там вместо лице) беше почервенияло от гняв. Но лишен от гърдния си кош, гласът му прозвуча като тъничък, едва доловим писък на комар.

Реакцията на Мел и Ърв беше едновременна, с еднаква доза объркване.

— Какво каза? — спогледаха се те.

— Не каза ли нещо току-що? — отвърнаха си миг по-късно, отново в хор.

— Не, стори ми се, че ти казваш нещо — промърмори единият.

— Не съм — отрече другият.

— Добре, всичко е наред. Дай да вършим работа и да се махаме оттук, защото онзи задник всеки момент ще се появи.

— О'кей.

Първата реакция на Грег беше да хукне подир тях, но това се оказа невъзможно, тъй като краката му здравата се бяха уплели в разните жички и спойки. Телефонира на Гас в момента, в който най-сетне успя да се освободи. Вече беше сигурен, че разполага с глас, а вътрешния номер го знаеше наизуст. Оставаше само да прескача по съответните клеми на апарата. За щастие секретарката все още бе погълната от разговора с майка си. Но Гас беше точно такъв, какъвто го описаха Мел и Ърв: стара лисица, която не желае да чува или вижда нищо нередно; мъдър стар бухал, който почти винаги успяваше да се изплъзне, когато Грег пожелаеше да говори с него насаме. И сега го нямаше.

Без да унива, Грег предприе най-доброто, което беше в състояние да измисли: позвъни на личния си доктор с намерението да му обясни състоянието си и да поиска някакъв лек.

Но някой явно беше разпространил лъжи за този лекар, тъй като през нощта, без да има други грехове, той се беше превърнал в щипалка.

Веднага се обади на психотерапевтката си, но явно и за нея бяха разпространени лъжи, защото, без да има други грехове, тя се беше превърнала в присмехулник.

Потърси последователно своя адвокат, своя конгресмен и своя сенатор. Но явно и за тях бяха наговорени лъжи (а може би пък

истини), тъй като те бяха превърнати съответно в пиявица, червей и някакъв екзотичен паразит.

След това се обади в Белия дом, но някой очевидно беше казал истината и за президента, защото след тежка нощ той се беше събудил като хамелеон.

Обзет от дълбоко отчаяние, Грег реши да звъне на своя енорийски свещеник. Но и за него някой очевидно беше наговорил лъжи.

Пота ясно осъзна колко прав е бил Франц Кафка да завърши своя дълъг разказ именно тук, а не да продължи (както самият той се беше изкушил) с трагедията на едно насекомо, което в крайна сметка предава Богу дух и умира в собствената си стая. За останалата част от семейството историята завършва с хепиенд — те заживяват в благоденствие, когато се освобождават от позора в лицето на Грег.

Но Кафка е бил скромен и доста потиснат писател от Прага, който не е искал почти никоя от творбите му да види бял свят. За разлика от него Юджийн Пота е американски писател с високо самочувствие, който с всеки нов роман се стреми да достигне това, което в родината му наричат „изключително успешен бестселър“, имащ всички шансове да се превърне в мега-холивудска продукция и, разбира се, да му донесе минимум два милиона долара суха пара. И Пота иска да постигне всичко това чрез възвишени идеи, интелект и творчески майсторлък, а не — както повечето му колеги — единствено чрез увлекателна и напрегната интрига.

Същата вечер, на въпроса на Поли какво му се хапва, той отвърна — италианска наденичка и чушки. Поли отскочи до магазина и се върна точно с това, което бе поискал. Беше му омръзнало да яде лепкава слуз. Спомена това пред нея, но тя така и не разбра какви ги дрънка.

А той изобщо не си направи труда да ѝ обясни.

Дали не искаше прекалено много, това беше въпросът, който се въртеше в главата му. Колко от неговите любими писатели бяха умрели богати? Колцина бяха изпитали удоволствието дори от един-единствен бестселър, направил бум и във филмовата индустрия, от който да са спечелили над два милиона долара?

Кафка — не. Със сигурност нито Мелвил, нито Достоевски — двамата бяха завършили живота си в мизерия. Марк Твен също, макар че се бе докоснал до богатството, след което обаче беше затънал в огромни дългове и собствената си семейна трагедия. При мисълта за Марк Твен в главата му се появи идея за нов подход към Том Сойер, която предпочете да складира за бъдеща употреба. Вместо това реши, че няма да е зле да състави списък с имената на писатели, които бяха водили охолен и удобен живот, предусещайки с горчивина, че имената ще са отчайващо малко. Това го накара да прехвърли в паметта си биографичните данни, които събираше за предстоящата си лекция на тема „Литература на отчаянието“. След като не успя да се сети за нито едно достойно име, което да оглави списъка, той се отказа от идеята, отпуснайки се на стола в тлееща ярост.

Беше недоволен и ядосан от себе си. Чувстваше се подъл, злостен, коварен, нечестен и потаен като крадец. С една дума бе озлобен. Хранеше мазохистичната надежда, че Поли ще каже или извърши нещо, което да отприщи лошото му настроение, за да излее гнева си върху нея. Но Поли, освен в случаите, когато на нея самата ѝ беше криво, беше по-великодушна и деликатна от предишните му съпруги. Усетила състоянието му, тя запази нужната дистанция. Пота се почувства болен във физическия смисъл на думата. Имаше усещането, че някаква отрова се просмуква от черния му дроб или от сърцето му, просто копнееше за истинска битка.

Той копнееше за книга. Имаше идея, имаше и начало. Беше искрено влюбен в заглавието си.

ОЗЛОБЛЕНИЕ

Наричайте ме Ген^[1].

Аз съм един подъл Ген, не са ми чужди нито коварството, нито клеветата. Опиянявам се от злобата. Обикновено крия истинската си същност, действам подмолно, така че никой не може да ме издебне. Аз невинаги съм в добра форма и състоянието ми невинаги е такова, каквото трябва да бъде. Но това не ме притеснява. Всъщност, изобщо не ми пука. Никога не ходя на доктор, а когато не се чувствам добре, обичам да върша гадни неща и да наранявам другите. Отстоявам злия си нрав по различни лукави и отвратителни начини. Обединявам усилията си с една шайка гадняри, за да отнемем без време нечий живот, а това далеч не е благородно. Или е? Не са ли прекалено много хората на тази земя? Не са ли винаги прекалено много?

Разбира се, че са. Хвърлете един поглед към миналото, вижте какво става днес. Негодните да оцеляват не бива да оцеляват и толкоз. В края на краищата те и не оцеляват, нали?

Събираме се, значи, с моята шайка и започваме да подкокоросваме голям брой нормални, страхотни и добродетелни люде да убият друга голяма група страхотни и добродетелни люде, включително техните жени и деца. И да продължат да убиват и осакатяват по този начин, убедени в правотата си, без угризения, удовлетворени, горди и доволни от постигнатото.

Примери?

Колкото искате.

Достатъчно е да погледнете какво става в Африка, Европа, Азия, в Англия и Америка. Списъкът просто няма край. Може да започне с всяка точка по света, по всяко време. Бих могъл да включа в него всяка човешка цивилизация, за която сме чували, и никога, никога няма да бъде в състояние да приключи с примерите. Защото никой не е способен да изброи всички ужасни жестокости, причинявани от цивилизовани, злонамерени мъже и жени на други мъже и жени...

Това е наша грижа.

Злият гений е човешкият гений.

И това също е наша грижа.

Знам за какво говоря.

Аз съм стар. Бил съм навсякъде и съм видял почти всичко.

Бях с писателя Достоевски по време на епилептичните му припадъци, лично помогнах на неговото „его“ да достигне дъното на падението, подклаждайки необузданата му омраза и злоба, които го ядяха отвътре.

Същото сторих и с Толстой. При него падна голям майтап, защото той ненавиждаше тълпите от поклонници, мразеше дори собствената си жена. Възрастният писател припадна на перона на гарата, бягайки от дома си, но живя достатъчно дълго, за да види как около него се събира плътен кръг от журналисти и поклонници, а жена му пристигна точно навреме, за да го види как умира.

С Гогол се справихме още по-добре. Накарахме го да се побърка и да изпитва панически ужас от пиявици. Болният му мозък реши, че трябва да гладува до смърт, после се прободде с нож, решен да се самоубие и, умирайки, се видя да лежи, покрит с пиявици от докторите, които се опитваха да му спасят живота.

Краят на Пушкин май беше мъничко по-лек: любимият на цяла Русия поет падна мъртъв на тридесет и осемгодишна възраст, застрелян на дуел от някакъв неморален авантюрист, който бе задявал открито и дръзко шавливата му съпруга, така че на Пушкин не му оставаше друг избор, освен да защити честта ѝ.

Никога през бурния си живот Достоевски не бе успял да се радва на мир и спокойствие, камо ли на финансова независимост. Когато имаше пари, той бързаше да ги профука на комар, а когато пишеше, после така редактираше и преобразуваше, започвайки отново и отново, че никой критик оттогава насам не изпитваше удоволствие да изследва творчеството му.

Всичко това ви се струва забавно.

Убедени сме, че е така.

Ето ви и още примери: Максим Горки беше въдворен по време на управлението на царя, а комунистите изпратиха в затвора Исак Бабел, който след това изчезна безследно.

Светът никога не прояви милост към руските писатели, най-малко към тях... сред останалите руснаци.

Ако щете вярвайте (хич не ме интересува дали ми вярвате), но аз бях и в утробата на кита, заедно с Йона. Бях и с Хърман Мелвил и неговия кит на гребена на успеха и после пак бях с него и с неговия бял кит — наричайте го Моби Дик — по време на стремителното му потъване към бедността и забвението (на Мелвил, а не на Моби), ускорено именно от заниманията му със същия този негов бял кит, който метафорично унищожи писателя и литературната му репутация. Ако приемете, че капитан Ахав и Моби Дик са съществували в действителност, вие без съмнение трябва да се съгласите, че и аз съм бил там, заедно с тях до последния им миг. Познайте за кого от двамата се застъпих? Бас слагам, че грешите. Не взех ничия страна. Не изпитвах чувства нито към единия, нито към другия. Аз нямам чувства.

Аз съм по-стар от вас и зная какво приказвам.

Родени сме в един и същи ден и час, аз и вие, но въпреки това аз бях там преди вас, далеч преди вас. Ето защо съм по-стар и зная много повече. Да, да, независимо че сме родени в един и същи ден и час. Аз съм по-стар от всички, които познавате, от всички, които можете да си представите. Но винаги съм свеж като краставичка. Е, почти винаги.

Бях там, когато разпънаха на кръст вашия Господ.

Бях с него и същевременно бях с римските войници, с всеки един от тях, във всяка фибра на телата им. Бях също и с всеки един от зяпачите — с мъжете и жените, старците и децата. Бях част от тях, една доста внушителна част. Не взех страна. Бях по-възрастен от всички тях, познавах този свят по-отдавна. И никой от тях — мъже, жени, деца — нито за миг не подозираше, че всички те реагираха на преживяването по предварително определен начин, независимо към коя група принадлежаха; че се чувстваха по единствения възможен начин, внушен им от нас; че те, мислещите, чувстващите, съзерцателните, отделните, високо организирани човешки същества бяха просто механизми, обслужващи мозъка, които нито за миг през целия си живот нямаше да получат възможността за избор, камо ли пък да изразяват свободната си воля.

Мозъкът взема решенията, а не индивидът, който му дава подслон.

Ако щете вярвайте (вероятно няма да повярвате), но аз съм по-стар и от Матусал. Много, много по-стар! Да, да... И ако човекът

наистина е създаден от въображението на Бога, аз би трябвало да съм присъствал и тогава, с Адам, на неговата възраст, ако не и по-стар. Също и с Ева, гола и прикрила срамните си части с листо от смокиня. А може би съм съществувал и преди тях (в случай, че животните са създадени преди Човека). Имам чувството, че положително съм бил в райската градина преди Адам и Ева и по тази причина съм по-стар от тях. Днес също съм навсякъде и едновременно с това — винаги на едно и също място.

Е, сега вече бас държа, че схванахте за какво говоря.

Ами, разбира се. За един ген. Винаги на същото място, в същата хромозома. Идентификацията е без значение, защото тъй и тъй няма да я запомните. Важното е, че аз съществувам във всяка клетка на тялото ви, както и във всяка клетка на телата на всички останали (тук ще призная, че малко се изхвърлям: може би ме няма в женските яйцеклетки и мъжките сперматозоиди, не мога да се закълна), включително в телата на повечето животни, част от които откровено презирам.

Голяма навалица е в моята хромозома. А също и там, където постоянно сме всички ние. Е, не сме буза до буза, но това е така, защото нямаме бузи. Накачулени сме един върху друг, като на изправена стълба. Десетки и стотици хиляди от нас запълват пространството между извитите спирали на ДНК, които ни държат в строго фиксирана позиция. Отдавна вече сме свикнали да живеем заедно, разбираме се добре и си взаимодействаме в строго определена последователност, гладко и почти без конфликти, защото сме преживели заедно всичко, за което можете да се сетите.

Наполеон? Разбира се. В компанията на Жозефина? Защо не? А също и с другите му жени.

Този Наполеон беше изключително смешен човек в една изключително смешна страна, наречена Франция. Той печелеше битки и губеше политически кампании, но се движеше винаги в една посока — напред и нагоре. В крайна сметка това му позволи да се провъзгласи за император.

Юлий Цезар? Разбира се. Аз бях с Цезар още от самото начало, когато прекоси Рубикон, изпълнен с необузданите си велики идеи, които му донесоха победи и после — гибел. Бях там дори и преди това. Бях до него и в момента на убийството му, когато той промълви: „Et tu,

Brute?“^[2] Едновременно с това бях и с Брут в мига, в който той прониза с ножа си Цезар, а императорът вече беше решил да умре, защото всички ние отказахме да му дадем шанс. Аз не умрях, разбира се. Той умря, но аз продължих да живея. В друго тяло.

Ако това, което върша, може да се нарече живот, значи аз винаги продължавам да живея. Съществувах си жив и здрав у всички останали — неповреден, неизменно един и същ... Е, не точно жив. Вие едва ли бихте ме окарали като жив. Аз съм само низ от молекули. Но функционирам отлично, върша си работата. Върша това, което трябва, защото и аз нямам друг избор. Помагам и на вас да вършите това, което трябва, независимо дали ви харесва или не, и независимо дали разбирате това или не. По тази причина на практика съм видял и чул всичко.

Бях в Египет, в леглото на Цезар и Клеопатра. Знам точно какво направи Клеопатра в това легло, за да изненада Цезар, чух и всяка дума от това, което му казваше. Знам и десетките ѝ вариации, приложени няколко години по-късно върху Марк Антоний. Тя вече беше толкова добра, че горкият император забрави всичките си планове. Много бих искал да ви запозная с уменията ѝ, но просто не виждам начин. Не мога да обеля дори и думичка за това, на което бях свидетел. Нямам право. Ще кажа само едно — беше страхотно забавно, а от наша гледна точка — и доста смешничко.

Нека ви дам друг пример — никой от надутите като пуяци дръвници, поканени от Клинтън да преспят в стаята на Линкълн в Белия дом, само защото са изсипали куп пари в касата на Демократическата партия, не може и да предположи, че въпросното помещение бъка от микрофони, а определени слушатели чуват всичко, което става там. Явно те добре се забавляват, защото трудно сдържат усмивките си на следващия ден, когато се окажат очи в очи с въпросните дръвници. И аз умирам от смях, но не се смея. Аз не мога да се смея. По-весело е от комедия — да гледаш как затворените в споменатото помещение достолепни и преуспели в живота мъже и жени започват да дрънкат пълни глупости, а движенията им наподобяват тези на насекоми или животни.

Не след дълго стана обществено достояние, че всяка от двойките, попаднали в прословутата стая на Линкълн в Белия дом, независимо от възрастта и физическото им състояние, независимо до каква степен са

отвратени един от друг при нормални обстоятелства, изпитват моралния дълг в тази незабравима нощ да използват всякакви забравени сексуални техники. Това сякаш се превръщаше в задължение, във въпрос на патриотизъм. Осведомени източници от президентството често са отбелязвали, че стаята на Линкълн е добро място за чуване, сигурна работа, импулсираща двойките да вършат и говорят мръсотии, докато са там, защото надали ще имат друг шанс да дрънкат мръсотии на подобно възвишено място.

Аз също бях там, проснат на дюшеците между тях. В същото време бях и навън, с елитния корпус на подслушваните. Ах, какви неща мога да ви разкажа, ако можех да говоря! Но аз не мога да говоря, затова забравете.

Аз мога единствено да мириша. В смисъл да усещам, а не да изпускам миризми. Това е моята главна функция, моята работа. Аз съм един обикновен обонятелен рецептор, който си върши работата в компанията на хиляди други като мен — всички сме ангажирани да правим едно и също нещо. Как иначе си въобразявате, че можете да го правите вие? Ние надушваме нещата вместо вас. Аз например мога безпогрешно да надуша един плъх вместо вас, а също така и всяка по-голяма фъшкия. Вонящи обекти колкото щещ, повече отколкото бих желал да подушвам, особено в двете столици на двупартийните демокрации, както обичат да ги наричат управляващите, Лондон и Вашингтон. Аз знам всичко. Аз съм едновременно навсякъде. Знам какво се е случило през онези осемнадесет минути, липсващи в записания разговор на касетофона на Никсън^[3] — изненадах ви, а? — знам и как точно е била изтрита лентата. Наистина, би трябвало да чуете какво действително си говореха онези типове от Белия дом, особено когато крояха тайните си планове за войната във Виетнам, разните му там Джонсъновци и Никсъновци. Аз ги чух.

Щях да повърна, но не мога да повръщам. Това не е по моята част.

Мога да ви предам частните разговори на всички президенти със съпругите им, когато си мислеха, че са сами, мога да ви предам и това, което президентите споделяха с любовниците си в отсъствието на техните съпруги. Аз бях с Ли Харви Осуалд в деня, в който бе убит Кенеди, бях с Мерилин Монро в деня на нейната смърт и знам какво се случи и предишния ден, и по-предишния ден. Спокойно мога да

напиша роман. О, да, мога да напиша гаден и отвратителен роман за Мерилин и за всичко останало, към което сте изпитвали възхищение. Мога да събера между кориците на една книга всичко гадно и отвратително за великите личности от нашата и световната история, да извадя на бял свят гнусните им тайни, за които дори не сте сънували.

О, само ако можех да напиша роман!

Но аз не мога да пиша.

„Нито пък аз мога“ — възропта злочестият възрастен писател Юджийн Пота и на лицето му се появи тъжна усмивка.

Не, положително не мога да напиша роман за някакъв шибан ген, който виси на хромозомата си като муха на стената, слушайки и предавайки действията на героите, без да има каквато и да е роля в тях. И макар че този измислен от мен ген може да подуши един плъх и цяла торба с фъшкии, той самият е пълен с фъшкии. Може и да си въобразява, че е във всяка клетка и във всеки човек едновременно, но физически той не е един и същ индивид. Твърденията му, че знае всичко и едновременно е навсякъде, че общува по всяко време с всички, просто не са истина. Ако беше така, той отдавна трябваше да е загинал от информационно свръхнатоварване. Той не би могъл да подслушва Мерилин Монро в калифорнийската ѝ спалня и едновременно да плете заговори с Ли Харви Осуалд в Русия или Тексас, още по-малко пък да е с мен на лятната ми почивка в Огнена земя и то в деня, в който умира Мерилин. А след като аз съм в състояние да преценя всичко това, рече си Юджийн Пота, значи всеки средно интелигентен човек на този свят моментално ще разбере, че и аз съм една торба, пълна с лайна...

Той не може да говори и пише, но какво всъщност прави? Говори и пише. Значи, да върви по дяволите. Какво си въобразявам аз? Да върви по дяволите и неodarвинизмът като основополагащо правило, и еволюционният детерминизъм също, та и ужасяващата, но необорима идея, според която всичко, което правим, трябва да бъде направено, защото всеки наш избор вече е направен и всяко наше решение е заложено предварително в мозъка ни, включително и това, което вземам в момента — до последната дума, която пиша, дори и ако реша да я сменя с някоя друга дума.

Кой, по дяволите, би проявил желание да прочете всичко това?

„Трябва ми герой с право на избор — рече си отново Пота с беззвучен стон. — Трябва ми действащо лице, независимо дали е мъж, жена или дете. Този герой трябва да има или поне да си мисли, че има, свободна воля, трябва да предизвиква съдбата и да се бори с нея, да организира и направлява действието.“

Напомни си, че през цялото време е бил наясно с тия учебнически изисквания. Нали те бяха една от слабостите в идеята за „Съпругата на Бога“. Той изглеждаше прекалено пасивен, жертва на майтапи. На Пота му беше необходима интрига, изградена от хора, които правят нещата. Интересни характери, не непременно герои, но силни и решителни, способни да задвижат колелото.

Прибра листовите с приключенията на онзи ген в една папка, която завря в чекмеджето.

После, с чувство на радостно нетърпение, извади папката с предишната си идея, която през това време се бе избистрила обещаващо в съзнанието му. Отново се засмя. Край на колебанията. Решително реши да се реши и написа тази титулна страница:

СЕКСУАЛНА БИОГРАФИЯ

НА МОЯТА СЪПРУГА

НОВ РОМАН

ОТ

ЮДЖИЙН ПОТА

[1] На английски език думата ген има същото звучене като галеното име на Пота — Джийн. — Бел.ред. ↑

[2] Et tu, Brute? (лат.) — И ти ли, Бруте? ↑

[3] Става въпрос за показанията по аферата Уотъргейт. ↑

Пота не знаеше почти нищо за херцога на Марлборо, освен очевидния факт, че той не е херцогът на Уелингтън. За херцогинята също не знаеше почти нищо, ако не броим прословутия цитат в дневника ѝ, според който една нощ нейният господар се върнал от война и я ощастливил два пъти, без да си сваля ботушите. Отчаяното усилие да разкрие нещо допълнително за живота ѝ само потвърди, че тя не отбира от книги, а от карти и от мъже. Обещаващо начало за хумористично-еротичния роман, който би трябвало да бъде сексуалната биография на нечия съпруга!

Съсредоточил цялото си внимание върху споменатия цитат, Пота все повече се озадачаваше от двукратното ѝ ощастливяване с несвалени ботуши, реализирано от нейния господар. Дали между двата пъти е имало някаква пауза? Дори и съвсем кратичка, колкото да си поемат дъх? Защо нейният господар тогава не си е събул ботушите? Дали не е бил от онези откачени сластолюбци, за които се шушука, че им става за втори път без никаква пауза? Може би именно той — херцогът на Марлборо, е бил известен с прозвището Железния херцог, а не колегата му от Уелингтън, както погрешно си мислеше Пота. Но къде са били панталоните му по време на споменатия двукратен сеанс? Възможно ли е униформените панталони в Англия от края на XVIII и началото на XIX век да са били скроени така, че да се свалят, без да се събуват ботушите? Дали по онова време мъжете са носели колани и тиранти, и ако да — как ли са ги наричали? И къде е останалата част от неговото, пък и от нейното бельо? Къде са отговорите на тези въпроси?

Навярно Пота, белетристът, трябваше да се запита дали един английски джентълмен, още повече един спечелил войната генерал, събува ботушите си сам (независимо от случая) или при тези деликатни обстоятелства просто не му е било удобно да повика в спалнята на милейди нито личния си ординарец, нито нейната камериерка? Или пък не е могъл да свали ботушите си по простата причина, че панталоните му са били смъкнати върху тях? Дали херцогинята би се навела толкова ниско, за да извърши тази операция вместо него? Дали той би ѝ позволил подобна гимнастика?

Пота със свито сърце разбра, че му предстои задълбочено и продължително изследване. А той ненавиждаше всякакви изследвания. Беше сигурен, че Уелингтън (или Марлборо?) е имал за любовница

(може би това се отнасяше и за двамата) жената на някой познат, който без съмнение също е имал поне една интимна приятелка. В крайна сметка за какво друго ставаха всичките тези благородни дами в средновековна Англия? Не, не... Любовницата на приятеля едва ли е била съпругата на Уелингтън или на Марлборо. Това би било прекалено хубаво и декадентско. А един от тях — може би Уелингтън, може би Марлборо — положително имаше връзка с втора жена, която го е изнудвала, че ще направи публично достойствие техните плътски отношения. „Разгласи го и върви по дяволите!“ — рекъл Марлборо. Или Уелингтън? А според анекдота тя сторила и двете. Оповестила връзката им и била пратена по дяволите от обществото, защото го е направила. Един от тях — Марлборо или Уелингтън, а може би и двамата — е бил Бленхайм, предшественик на нашия Уинстън Чърчил, та той предизвикал Чърчил, нашия Чърчил, в отговор на комплимент относно богатото му родословно дърво, да отбележи: „Благодаря, но погледнете всички онези, които са се набутали между клоните!“

Обзет от познатия и общо взето приятен първоначален прилив на ентузиазъм, Пота се сети за сентенцията на лорд Честърфийлд за секса. Почтеният благородник доверил на сина си, че удоволствието от въпросния акт е мимолетно, позата — смешна, а последиците — твърде тежки. Тези двамата имаха всички шансове да се появят в бъдещата книга и затова Пота си записа мисълта върху едно от специалните картончета, подредени на акуратна купчинка върху бюрото му.

После се замисли за останалата част от приготовленията на Марлборо или Уелингтън, за срещата с неговата (или тяхната) любовница, за контраста между скованата официалност в речта и поведението им по време на светската сбирка и животинското им сладострастие, което бе и истинската причина за тази среща. Ето го звярът с две лица, ето го моментът да се използва и Шекспир, въпреки пълното безразличие към книгите от страна на херцогинята.

Пота, за разлика от нея, беше изчел купища книги и едва ли някой щеше да му попречи да се възползва от това. Но контрастът започна да го безпокои, както и разликата между това, което не знаеше, и това, което знаеше или лесно можеше да измисли. Не знаеше названията на дрехите, които носеха, на любимите им блюда и питиета, нямаше представа от обзавеждането в домовете им. Беше

сигурен, че все още прави разлика между сюртук, сукман и суджук, но толкоз. Сепна се от перспективата за ново предварително проучване. Реши да прогони тези неприятни мисли чрез един примерен диалог между новите си герои, осъществен в паузата между сексуалните им упражнения:

— Извинете, сър, дали Ваше превъзходителство би преместило високоуважаемото си тяло малко по-нагоре върху мен? В момента притискате гръдния ми кош и аз не мога да дишам.

— Както желаете, милейди. Бих ви помолил за честта да забиете ноктите си в меките части на моя дирник, вместо безжизнено да държите ръцете си встрани.

И номерът стана.

Причината беше в думичката дирник. Именно тя накара Пота да промени решението си.

За нищо на света не би се заел да пише книга, в която хубавата и сочна американска дума гъз ще трябва да бъде заменена с екзотичната старомодна дума дирник.

Настроението му беше напълно подходящо за едно окончателно и неподлежащо на ревизия решение, а то отново го връщаше към първоначалната му идея за сексуалното четиво. Естествено, всяка съвременна американска жена би го приела като порнография и то поради единствената причина, че повествованието се води от мъж, независимо от факта, че той описва гледната точка на жената... В следващия миг в съзнанието му блесна нещо, което го накара да замръзне на място.

За първи път в живота си проумя, че не притежава достатъчно познания не само за херцогинята на Марлборо, но дори и за жените от собственото му обкръжение. Не знаеше нищо за тяхната сексуалност, ако, разбира се, имаха такава, но пък си даваше сметка, че повечето жени май я притежават. Защото и те, подобно на мъжете, имаха своите еротични фантазии и мечти, особено докато са млади. Но какво ли имаха предвид, когато мислеха за самите себе си, какъв речник използваха? Дебелашкото му подмятане към Поли преди известно време (за жената в момент на уриниране) изведнъж придоби нови, далеч по-сериозни измерения. Как жената усеща гърдите си? Пота знаеше как той усеща женските гърди, когато ги опипва, но не знаеше как ги усеща тя — когато е сама, когато е облечена или пък когато се

върти в съня си. Ами когато бяга за здраве? Все неща, които задължително трябваше да знае. Поли със сигурност щеше да се почувства неудобно от подобни въпроси, а и той също. Дали обикновените и нормални жени обсъждаха помежду си секса така, както го правеха мъжете? Може би само младите момичета обсъждаха подобни теми и при това с брутална откровеност. Той познаваше такива момичета, които говореха за секса със своите приятелки, без да се смущават от присъствието му. Но тези момичета постепенно се задомиха, превърнаха се в жени на средна възраст и той прекъсна контактите си с тях.

Същевременно се чудеше дали жените мислят за секс толкова често, колкото него — по най-различни поводи, всеки божи ден, при това със съответните картини в съзнанието? Едва ли. Беше сигурен, че и повечето мъже не го правят толкова често.

Майките на тийнейджърките често ги насочваха към услугите на гинеколозите, така че те започваха да вземат противозачатъчни още в прогимназията, далеч преди да отидат в колеж. Но какво си говореха тези млади момичета, с какво се хвалеха в съблекалните, спалните и тоалетните? Той можеше да предположи, но искаше да бъде сигурен. Беше убеден, че техните разговори не се различаваха съществено от мъжките разговори на тази тема, че езикът им е също толкова цветист, ако не и по-груб. Дали жените изпитваха чувство на възхищение и респект от големината на пениса? Положително. Разбира се. Не можеха да не изпитват подобни чувства.

Спомни си колко го стреснаха думите на едно момиче от Юга, с което имаше краткотрайна връзка между браковете си. Беше сутрин, когато ѝ позвъни и я чу да възкликва възторжено: „О, Боже, навън е такъв прекрасен ден, имам чувството, че мога да изучукам целия свят!“

Тогава за пръв път чу скверната думичка от устата на жена, да не говорим, че тонът ѝ не беше пасивен, а възбуден. Докато бяха заедно през същия следобед, той я наблюдаваше и се забавляваше с представата ѝ, която тя, фотомоделът, с освободеното си поведение, смяташе, че създава в неговото съзнание на писател. Нима това е новата равнопоставеност между половете, той все още не знаеше дали това му харесва или не.

Изготви списък с въпроси за сексуалния опит на жената от девическа възраст до периода на менопаузата и отвъд нея. Подреди ги

хронологически, после ги препрочете на екрана на компютъра. Изведнъж го обзе чувство на неудобство и срам, което беше толкова силно, че припряно изтри списъка, без дори да го запамети в резервните файлове. Какво беше това — патологичното любопитство на някой дегенерирал воайор. Смутен, той се замисли дали всъщност не беше точно така...

После се сети за своя стара приятелка, сега живееше във Флорида, с нея можеше да поговори открито за ред неща. Не я беше виждал от петнадесет години. За да разбере настоящия ѝ телефонен номер, позвъни на един общ познат в Ню Йорк, от когото с ужас научи, че преди година тя е пострадала жестоко при катастрофа с яхта и тялото ѝ от кръста надолу е обгорено. Изкарала шест седмици в интензивно отделение, преди да се изясни дали ще оцелее. Забравил за първоначалните си намерения, Пота веднага набра номера ѝ в Кий Уест.

— Току-що научих какво си преживяла, каза ми Мишел — рече в слушалката той. — О, Пати, миличка, ужасно съжалявам!

— Това се случи преди повече от година — успокои го с жизнерадостен глас Пати. Тя беше от онези жени, които са жизнерадостни във всяка ситуация, включително и в болницата, между две замайващо силни дози болкоуспокоителни. — Медицинската част приключи. Съвсем наскоро прибрах една тлъста сумичка от застрахователната компания, така че за известно време съм осигурена и мога отново да си позволя удоволствието да пиша статии за разни списания. Радвам се, че те чувам, Джийн. Когато говоря с теб, винаги изпитвам удоволствие.

— Значи вече нямаш болки, така ли?

— Нямам. Но би трябвало да видиш как изглеждам от кръста надолу.

— Да, бих искал...

— Не, едва ли би го поискал. Никога вече няма да ходя на плаж, да нося шорти. Обречена съм на разните му там панталони и кафтанчета. Признах на докторката си, че отсега нататък ще трябва да се задоволявам единствено със свирки. Ама тя не ме разбра, защото е финландка.

— И не знае колко си добра, нали? — ухили се Пота. — Означава ли това, че вече няма да има и танго? Още ли си падаш по него?

— А ти откъде знаеш?

— Беше писала нещо подобно в последната си книга с есета... Веднага си я купих, после ти изпратих и поздравително писмо. Не помниш ли?

— Ох, Джийн, много си сладък! Не, след катастрофата вече не танцувам танго. Като си помисля, прахосах цяло състояние, за да го правя.

— Обичам те, Пати, винаги съм те обичал — развълнувано промълви Пота. — Ще видя как стоят нещата около мен и положително ще намеря начин да отскоча да те видя за няколко дни. Ще си лежим един до друг и ще си пийваме уиски.

— Аз не пия. Вече петнадесет години не съм близвала, ти сигурно си забравил.

— Тогава аз ще си пийна, а ти ще ми извъртиш една свирка.

— И десет, ако щеш. Но няма да искаш да ме гледаш.

— Ще искам, не се безпокой.

— Отвратително е, Джийн.

— И какво от това? В крайна сметка става въпрос само за кожа, нали? Ти вече знаеш как изглежда. Може и да не ти харесва, но се примиряваш. Случило се и толкоз. Живееш със сестра си, имаш прислужница — те също започват да свикват и вече не се свиват ужасени, като те видят, нали? И ти не го правиш. Имаш ли си гадже?

— О, да. Най-сетне попаднах на свестен човек.

— Бас слагам, че и той вече е свикнал. Първия път аз сигурно ще изпитам ужас, когато видя и докосна краката ти. После ще погледна още веднъж и ще разбере какво има там. Толкоз. След това ще си бъдем пак същите — и двамата. С единствената разлика, че моите ръце вече потреперват.

— Утре да ми се обадиш пак! — заповяда с развълнуван глас Пати. — Или вдругиден, или в по-другиден. Искам непрекъснато да си приказвам с теб!

— Нещата са такива, че за момента не мога да тръгна за Флорида — съобщи ѝ на другия ден Пота. — Но мисля по въпроса и скоро ще уредя нещо. Искам да те видя, изгарям от желание да прекараме известно време заедно.

— Побързай. Вчера звъннах на Адел и ѝ казах, че си се обаждал... — На времето именно Пати го беше запознала с Адел и

беше помогнала да се сближат. — Тя много се зарадва. Попита защо нито веднъж не си се сетил да я потърсиш?

— Така ли? — учуди се Пота и механично облиза устните си. — Тя все още е омъжена, нали?

— Да. Има две дъщери. Мисля, че вече и двете са в колеж.

— Не съм ѝ се обаждал, защото бях сигурен, че отново ще се влюбя в нея в момента, в който чуя гласа ѝ — дипломатично отвърна Пота и мислено се потупа по рамото. — А вече не ми се ще да се развеждам. Предай ѝ тези думи. Надявам се, че ще ѝ стане приятно, когато ги чуе.

— О, и още как — съгласи се Пати. — Отдавна не бях чувала толкова сладка лъжа.

Пота изпита задоволство от себе си, но развоят на събитията вътрешно го притесняваше. Поли положително щеше да се засегне, ако той замине за Флорида при друга жена, а тя наистина не заслужаваше това. От друга страна, той също щеше да е ощетен, в случай че се откаже от пътуването. И също не го заслужаваше. Тогава?

Щеше да излъже. Беше го правил многократно с предишните си съпруги.

Изтегна се на дивана в кабинета си, за да обмисли детайлите на предстоящата веселба, която планираше. Скоро обаче мислите му се насочиха към други неща и той неусетно задряма.

Съблазнен обаче веднъж от идеята да разчупи оковите на благоприличната нравственост, които доброволно бе приел след женитбата с Поли, усети как в гърдите му се надига желанието да забегне нанякъде. Вдигна телефона и се свърза с Луиз — момичето (вече отдавна жена), което навремето го беше въвело в тайнството на тантрическото изкуство, но претърпя пълен провал в опитите си да го направи вегетарианец и астролог. И този разговор, оказал се безполезен за бъдещия му сексуален роман, също му донесе само неприятни новини. Мъжът, с когото живеела вече двадесет години, се разболял и периодично го подлагали на тежки операции. За да се грижи за него, Луиз току-що напуснала работата си като изпълнителен директор в една от солидните рекламни агенции на щата... Напълно в неин стил. Скрила много нежност в закоравялото си сърце, Луиз беше човек с принципи, достойни за уважение. Когато се разделяха, тя му подсказа съвсем ясно, че смята да бъде безгранично вярна на своя

избраник и той уважи решението ѝ. По подобен начин спечели и нейното уважение, никога не си позволи да я вкара в грях. Сега тя беше във възторг, че го чува. Оказа се, че не само помнеше как го е въвела в тантрическото изкуство, но и все още пазела плакатите от изложбата, която някога бяха посетили заедно. Дори ги окачила на стените в току-що ремонтираното си жилище. Пота таеше надеждата, че може би ще се срещнат дискретно в центъра, близо до службата ѝ. Искаше да ѝ предложи обяд (или вечеря). Кой би могъл да предвиди какво ще се случи след това?

— О, да, Джийн. С удоволствие ще те видя, например при следващото ти идване в града.

— Можем да го сторим, когато пожелаеш — рече с ентузиазъм Пота. — Ще дойда в центъра в удобно за теб време. Ще пийнем по чашка, ще хапнем. Изгарям от нетърпение да те видя.

— И аз — отвърна Луиз. — Но ти вече си известна личност и хората те познават, нали?

— Да.

— Не искам да ти създавам неприятности, Джийн. Нито пък на себе си.

— Аз също — отвърна с известно закъснение Пота. Беше напълно искрен, но не схвана веднага смисъла на думите ѝ. — Нека го направим по обедно време или просто да изпием по кафе. Имам едни терзания и мисля, че можеш да ми помогнеш.

— Бих те поканила, но сам разбираш, че не е удобно, когато него го няма.

— Естествено, не се притеснявай. Обичам те, Луиз... Не съм спирал да те обичам, знаеш ли? А и всичките ни общи приятели изпитват същото. Вече съм над седемдесет и пет, няма да ти се нахвърля. Мога обаче да те обичам, както си седя на масата и разговарям с теб. За миналото, за дните, прекарани заедно. Сестра ти още ли е омъжена?

— О, да. Брактът ѝ е стабилен като скала. Има деца, а аз съм любимата им леля.

— А майка ти как е?

— Добре е. Живее в старчески дом. Непременно ми се обаждай, моля те, когато можеш. С удоволствие ще се срещна с теб, много искам да си поговорим.

— Знаеш, че ме бива в приказките.

— Знам, знам. Но аз искам да те видя, не защото съм самотна. Не се чувствам самотна. Имам приятели, имам и достатъчно занимания. Е, понякога и на мен ми става малко тъжно, като на всеки човек.

В ранните часове на същата вечер, съвсем не случайно, дойде и телефонното обаждане, за което често беше мечтал, защото би могъл да го вкара в някой свой роман — по подходящ начин, разбира се.

— Аз съм съпругът на Адел — рече без увъртания мъжът. — Тя знае, че ви се обаждам. Напоследък не е добре. Често споменаваше, че иска да се чуе с вас поне още веднъж, докато все още е в състояние да говори. Ако се обаждам в неподходящо време, просто ми кажете направо. Ще опитам друг път.

— Разбира се, че звъните в неподходящо време, тъй като в момента сме на масата и вечеряме — отсече Пота. — Освен това нямам подръка въпросната финансова информация и не ми се ще да я търся. Оставете телефона си в банката, ще гледам да ви позвъня още утре... — Когато се извърна към Поли, на лицето му беше изписано раздражение: — Проклетите банкери, никога няма да се отучат да звънят на хората по нощите! Кълна се, че ако не беше бумащината, отдавна да съм сменил банката! Но сигурно всички банки са еднакво лоши. Защо не приемат закон, който да забранява този телефонен тероризъм?

— Какво искаше?

— Да ми прехвърли спестяванията по сметка, която носела по-добра лихва.

Номерът, който набра Юджийн Пота на другия ден, не беше на неговата банка, а на някаква адвокатска кантора.

— Не ми стана много ясно какво искахте да ми кажете вчера — рече той.

— Усетих — отвърна мъжът с мелодичен, самоуверен глас. — Но ви уверявам, че няма нищо нередно.

— Тъй ли? И за какво става дума?

— Нарича се АЛС — амиотропна латерална склероза.

— Чувал съм за нея.

— Другото название е болестта на Лу Гериг.

— И това ми е известно. Но за пръв път чувам, че от тази болест страдат и жени.

- За съжаление, Адел стана нейна жертва.
- Бих искал първо да поговоря с нея.
- Разбира се. Между другото, казвам се Сиймур, в случай че искате да се сприятелим.
- Кога е удобно да се обадя?
- Когато пожелаете. Работя по цял ден, вечер също. Адвокат съм, ако ви интересува.
- Разбрах го по гладката приказка. Явно сте добър във воденето на преговори.
- Върша го всеки ден. Няма смисъл да се държите враждебно с мен. Наистина няма...
- Не се държа враждебно с вас, просто ме заболя от това, което ми съобщихте.
- В събота и неделя не се задържам у дома, особено ако времето е хубаво.
- Голф?
- Адел правилно предположи какво ще си помислите.
- Адел познава хората и е много умна жена. Би трябвало вече да сте го разбрали.
- Да ѝ кажа ли, че ще дойдете да я видите? Нали ще дойдете?
- Разбира се, стига тя да желае. Нима допускахте, че ще откажа?
- Тя не беше много сигурна.
- Обзалагам се, че сте прав.

Младата прислужница-индонезийка го въведе в светъл и просторен апартамент. През широките прозорци се виждаше Сентрал Парк, в цялото си великолепие блестяха изисканите сгради на Пето Авеню, където апартаментите струваха цяло състояние. Пота правилно бе предположил — ако Адел изобщо имаше прислужница, би избрала някое младо и хубаво момиче, което да моделира по свой вкус. Тя обичаше да поучава. Двамата се прегърнаха непохватно, смутени от присъствието на момичето. Целунаха се два пъти, малко по-продължително от необходимото.

- Радвам се, че дойде — рече тя.
- Аз също.

— Изглеждаш добре.

— И ти.

Тя действително изглеждаше по-добре, отколкото бе очаквал. Само походката ѝ беше леко скована и подскачаща. Той я забеляза, докато вървяха към дивана. На масичката имаше чаша с бяло вино. Пота отказа виното. Тя се облегна назад, по царствения начин, който му беше познат. Малките ѝ тъмни очи го гледаха изпитателно и с леко подозрение, устата ѝ беше замръзнала във високомерна полуусмивка.

— От време на време попадам на твои снимки в пресата. Но на живо изглеждаш много по-добре, имаш вид на здрав човек... Действително изглеждаш чудесно!

— Ти също.

— Нима твърдиш, че имам вид на здрав човек?

— Да.

— Разбира се... — изгаври се тя студено.

— Не, наистина изглеждаш чудесно.

— Да бе, как ли пък не.

— Повярвай, така е. И много приличаш на майка си...

— На майка ми?

— Веднъж обядвахме заедно, помниш ли? И двамата бяхме единомисленици, че тя старее по особено елегантен начин. Цветът на косата ѝ незабележимо се променяше от пясъчнорус в сребрист или може би платинен. А кожата ѝ беше златиста.

— По-скоро матирана.

— Точно като твоята — кимна Пота. — Надявам се, че тя все още е сред нас.

— За съжаление почина. Баща ми също.

— А те... успяха ли да свикнат с теб? — попита с топла усмивка той.

— Не — засмя се тя. — Непрекъснато трябваше да ги държа изкъсо и нито веднъж не се разчувствах. Но сега искам да те питам за нещо друго, Джийн — тялото ѝ грациозно се приведе напред, на лицето ѝ се появи тържествуваща усмивка — Още ли си толкова добър с езика?

— Какво?!

— Сигурна съм, че ме чу добре. Или бъркам?

— Чух те — окопих се Пота. — Напоследък имам проблеми със слуха, но все пак чувам.

— Е, какво ще ми отговориш?

Той сви рамене, от устата му излетя тежка въздишка на примирение.

— Не знам. Отдавна не съм се пробвал.

— А искаш ли?

— Какво?

— Пак това „какво“...

— Кога?

— Сега.

— Наистина ли го искаш? — контрира той.

— Не знам — засмя се тя. — И аз не съм се пробвала отдавна. А ти искаш ли го?

— Ако ти го искаш.

— Отговори ми честно.

— Искаш ли да го направя? Винаги съм се стремил да ти давам всичко, което поискаш. Почти цяла година пих с теб онази мътилка с бирена мая, не помниш ли? Дори се съгласих да те придружа, когато реши да отидеш при оня медиум. Нещо, което беше глупаво, защото той беше пълна откачалка. Не ми каза, че някакво списание прави материал за него.

— Но аз наистина не знаех — въздъхна тя. — Обаче ти отказа да напуснеш жена си заради мен.

— Да, това беше единственото изключение.

— Но по-късно я напусна, нали?

— Не, не съм. Ние просто се разделихме. Идеята не беше моя... Впрочем това изобщо не доведе до скъсване между нас.

— А ще напуснеш ли сегашната си жена заради мен?

— Не, разбира се.

— И правилно, особено като се има предвид това, което ще се случи с мен.

— Адел, моля те, не ме обиждай! Отлично знаеш, че не това е причината. Колко време си въобразяваш, че ще изкараме заедно — аз като твой съпруг, а ти като всеотдайната домакиня?

— Прекалено малко — призна тя. — Защото ти с положителност скоро ще си намериш някоя млада мацка, която ще те тормози да ме

напуснеш.

— Ами ти? Доколкото те познавам, няма да си оставиш магарето в калта. Всъщност, ти също изкара доста години омъжена, нали?

— Харесваше ми — усмихна се тя. — Наистина ми харесваше. Особено когато отглеждах дъщерите си. Припомнях си го всеки път, когато ме обземаше злоба. Между другото, дъщерите ми започнаха да водят сексуален живот по-рано от мен, а аз започнах доста млада.

— Без да ги насърчаваш?

— И без да ги разубеждавам.

— Радвам се да го чуя. Напоследък съм обсебен от идеята да напиша сексуален роман от гледната точка на жена.

— Аз написах такъв роман, при това отдавна. Но никой не се съгласи да го издаде.

— Моя ще го издадат. Проблемът е там, че не ми върви. Оказа се, че много неща не са ми ясни.

— Използвай моята книга.

— Едва ли ще ми помогне. А и идеята за секс-книга се оказа не дотам забавна. Всъщност, изобщо не е забавна, поне до този момент. Продължавам да се натъквам на лоши предзнаменования в своите предварителни проучвания и като нищо ще се откажа. Не окончателно, разбира се, но мога да замразя идеята и да се заема с нещо друго... — Издържа на очаквателния ѝ поглед, направи кратка пауза и добави: — Нещо като роман за Марк Твен и за живота на американския писател.

— Аз се провалих в подобно начинание.

— Той също. Именно в това е работата. А пък моят има известни шансове да успее, заедно с други неща, които доста ми харесват.

— С мен?

— Да. Разбира се. Какво те очаква в близкото бъдеще?

— Предпочитам да не говоря за това.

— Аз пък очаквах да чуя някакъв отговор.

Тя реши, че е време да смени темата.

— Ръцете ти мъничко треперят, нали?

— Да — кимна той.

— На това му се вика тремор — поясни тя.

— Така ли? Нямаше да се сетя.

— От възрастта ли е?

— Кафето и уискито също помагат, но най-вече е от възрастта.

— И моите ръце треперят. Още ли слушаш Шуберт?

— Повече от всякога.

— Въпреки вълнението и страданието, които внушава музиката му?

— Заради вълнението и страданието. Адел, имам чувството, че изведнъж ти стана тъжно.

— Всички остаряват — въздъхна тя и отмести погледа си. — Много скоро ще изпитваме само досада един от друг. Вече няма какво да си кажем, нали?

— Нищо подобно — тръсна глава Пота. Беше носталгично настроен и затова сподели с нея: — Никога не съм преставал да мисля за теб, никога не съм преставал да бъда влюбен в теб. Това, което съм изпитвал и все още изпитвам към теб, не съм изпитвал към никой друг на този свят... — Не само вярваше на думите си, но и се надяваше, че звучат искрено.

Тя помълча известно време, после потупа дивана до себе си:

— Ела, седни до мен.

Той трмаво се надигна и прекоси стаята. Тя протегна ръка да му помогне, а той се подпря, докато седаше. Пръстите му се оказаха върху вътрешната част на бедрото ѝ и нежно пощипнаха гладката плът. Тя проследи за миг движението на пръстите му. После тялото ѝ се обърна към него, ръката ѝ се плъзна около раменете му. Така сгушена, тя се разплака беззвучно, а сълзите ѝ, студени като лед, се стичаха по врата му.

Помисли си, че ако не го беше изпреварила, той щеше да се разплаче.

— И аз щях да го сторя... — разкри ѝ той тихо, след като тя се овладя и започна да се извинява, — но ти просто беше по-бърза от мен.

Усмивайки се, тя впи очи в неговите.

— Я ми кажи, Джийн, все още ли се чудиш защо те обичат жените?

Усмивайки се, той поклати глава.

— Не.

ТОМ СОЙЕР, ПИСАТЕЛ

— Том?

Никакъв отговор.

— Том?

Никакъв отговор.

— О, по дяволите! — рече леля Поли. — Къде пак се запиля това момче? Дано да не е тръгнал действително да търси онзи господин Клемънс, за да го разпитва как се става писател. Това би било ужасно! Ужасно! Сигурна съм!

Уви, малкото куфарче на Том Сойер го нямаше.

Липсваха още една риза, комплект бельо и чифт чорапи, гребена, четката му за зъби, калъп сапун и бамбуковата му въдица. Към одеялото, с помощта на карфица, беше прикрепена бележка от Том Сойер до леля Поли. В нея пишеше, че той наистина тръгва за Кънектикът с намерението да открие господин Самюъл Клемънс или Марк Твен — както бе известен сред начетените люде по света, за да го разпита как се става известен писател на романи, за да стане и той известен, богат и щастлив, какъвто несъмнено бе господин Клемънс.

Том беше чувал, че господин Клемънс притежава издателска къща и лично, с гордост, е връчил 200 000 долара на вдовицата на бившия президент Юлисис С. Грант за авторските права на автобиографичната книга, написана от Грант и издадена от господин Клемънс; че разполага с достатъчно пари, за да си купи нова печатарска машина — истинско чудо на техниката; че постоянно го канят на официални приеми по света, където не само се радва на безплатна и обилна храна, но и му плащат за тостовете, които вдига. Всичко това беше вълшебна музика за ушите на Том. И след като Хък Фин беше заминал да си търси късмета в Дивия Запад, той нямаше причини да се двоуми.

Не се съмняваше, че господин Клемънс ще бъде поласкан да го види (защо пък да не бъде?). Затова без колебание напусна дома си в Ханъбъл, Мисури, и се насочи към дома на господин Клемънс в

Хартфорд, Кънектикът. Той все още нямаше никакво понятие, че това ще се окаже началото на едно литературно турне на откритията, което щеше да го отведе на запад чак до Калифорния, после обратно на изток през Чикаго до Ню Йорк. На следващия етап му предстоеше да прекоси океана, за да посети Англия, а след това отново да се върне до Ню Йорк, да отскочи до Масачузетс и най-сетне, с огромно облекчение, да се прибере при леля Поли в Ханъбъл, Мисури.

Как Том успя да направи тази обиколка на половината земно кълбо само с една риза за смяна, един чифт бельо в куфарчето си и няколко долара в джоба, е друга история (написа Пота), в която ние няма да се задълбочаваме, но все пак ще отбележим (решението принадлежи на Пота), че той продаде бамбуковата въдица на Том Сойер, на която собственооръчно бе издълбал името си, и един подписан екземпляр от книгата на Марк Твен „Приключенията на Том Сойер“ на някакъв колекционер, с когото се запозна във влака.

Младият Том Сойер изгуби доста време, докато открие пътя от скромното градче на брега на Мисисипи и внушителния палат в Хартфорд, Кънектикът, където му бяха казали, че живее Самюъл Клемънс. Когато най-сетне се добра дотам, новините съвсем не бяха окуражаващи. Оказа се, че обектът на неговото пътуване едва ли ще му отдели време за един приятелски разговор, по простата причина, че отсъстваше. Кое то, разбира се, съвсем не означаваше, че ако беше налице, би му отделил време. Господин Клемънс беше заминал за поредната си лекция — една от многото, благодарение на които успяваше да покрива разносните по внушителния палат в Хартфорд, Кънектикът, да изплаща дълговете си, натрупани от дейността му като издател и най-вече от покупката на прехвалената печатарска машина „Пейдж“, която се оказа далеч под очакванията му. Тези и още много други неща Том научи от господин Роджърс, който случайно се намираще в палата при появата на нашия пътешественик. Господин Роджърс беше един от изпълнителните директори на „Стандарт Ойл“ — компания от империята на Джон Д. Рокфелер, и близък приятел на господин Клемънс. Той доброволно се бе заел с тежката задача да оправи безнадеждно обърканите финанси на господин Марк Твен. Господин Клемънс рядко се задържал в дома си, а когато бил тук, избягвал да приема неканени гости. Господин Роджърс изрази силно съмнение, че Том Сойер би бил изключение.

— Вашият Марк Твен съвсем не е забавната личност, която би трябвало да бъде — отприщи се той. — Когато си е у дома, той се чувства много потиснат... Издателската му дейност и идеята му за модерна печатница напълно се провалиха и този провал доведе до загубата на огромни суми. До ден-днешен смята, че е виновен за смъртта на сина си, починал като дете, както и за неотдавнашната смърт на дъщеря си, починала по време на поредните му лекции в чужбина. Мнението на лекарите за здравето на другата му дъщеря (той имаше общо три момичета), която се оказа болна от епилепсия, както и лошото здравословно състояние на неговата съпруга, също го притесняват. А и последните му творби, особено „Човекът, който корумпира Хедлибърг“ и „Тиквата «Уилсън»“^[1] (злобна сатира на цивилизованото общество), не успяха да го превърнат в любимец на читателската публика, както се случи навремето с „Том Сойер и Хъкълбъри Фин“, и само допълват мрачната картина. — Добрият приятел на Клемънс помълча малко, после поверително добави: — И той изобщо вече не е нито забавен, нито пък чак толкова остроумен. Затова, ако ви трябва човек, който да ви научи как да станете преуспяващ писател, най-добре потърсете някой друг.

— Но аз съм сигурен, че той направи купища пари от мен и Хъкълбъри Фин! — възкликна Том. — Прав съм, нали?

— Направи ги и още как — кимна господин Роджърс. — Но ги профука по най-неблагоуразумен начин. Той обича да е център на вниманието, да се изфука. Погледнете габаритите на тази кошмарна къща, която е принуден да поддържа толкова години наред! Само и само да се покаже пред своите съседи, че е в състояние да си я позволи, но сега вече не може. Всички писатели са еднакви: лекомислено вярват, че колкото повече пари печелят, толкова по-лесно ще ги печелят и в бъдеще. И всичко спечелено се хвърля в бляскави демонстрации на страхотния живот, който водят. Къщи като тази съвсем не се поддържат евтино... Повече от двадесет стаи, някой май каза, че били двадесет и осем, плюс библиотека, бiliarдна и шестима прислужници. Вие вероятно не знаете, че господин Клемънс е роб на своите кредитори, не толкова в юридическия, колкото в моралния смисъл на думата. И го прави напълно съзнателно, благодарение на кретенския си инат...

Аз също съм един от неговите кредитори. Едновременно с това съм и най-добрият му приятел. Именно по тази причина дадох клетва, че ще го съдя до дупка за дълговете, ако незабавно не прибегне до единствения възможен начин да се измъкне, като обяви в съда своя банкрут.

Но не, той не желае да направи това, което всеки разумен бизнесмен на негово място отдавна би направил. Просто не желае! Вероятно поради благия си характер, ще кажете вие. Нищо подобно! Прави го от инат и нищо друго! Предпочита да си вее задника по света и да изнася смешните си беседи. За тях получава невероятни хонорари, които обаче моментално потъват в зиналата паст на кредиторите. Тук той се чувства нещастен и самотен — дъщеря му умря в тази огромна и мрачна къща, жена му също боледува. Всяка вечер се качва в билиардната и играе сам, минимум до три сутринта. Скоро ще заминат за Европа, така лекарите посъветваха жена му. Ето защо ще е най-добре да забравите за него. Той действително не желае да се вижда с никого, включително и с мен.

Идете си, Том! Идете си и никога не се връщайте! Уви, аз трябва да остана, за да продам къщата. Ако някога решите да се върнете, той вероятно вече няма да живее тук. Пресвети Боже! Вместо да изплати на времето ония двеста хиляди долара за авторските права на вдовицата на Грант, той трябваше да излъже, че няма толкова пари и да ги вложи в издателския си бизнес. Всеки уважаващ себе си бизнесмен би постъпил точно така. Грант така или иначе беше мъртъв и щеше да му е все едно. Разбира се, разполагаше и с друг, по-добър ход, ако имаше търговски нюх — вижда, че нещата не вървят добре и просто отклонява въпросната сума в собствения си джоб и едва след това обявява фалит.

Но не, това не е неговият стил! Неговият стил съдържа други неща — огромна гордост и нито капчица разум. Едва ли ще повярвате, ако ви кажа, че вложи лични средства в проектирането и разработката на онази шибана печатарска машина! Представяте ли си? Така ли се прави бизнес?! Ако приемете един съвет от мен, Том, никога не влагайте собствени пари в каквото и да било! Ако искате да инвестирате в нещо, вземете заем от банката, а това, което не достига — от близки приятели. Само така няма да изгубите парите си, ако нещата се провалят. Но това няма нищо общо с вашия забавен приятел,

господин Марк Твен. Не, сър! Ето защо ще си позволя да ви дам още един съвет, драги ми Том — намерете си друг ментор. Потърсете подобър модел, ако действително искате да разберете как да бъдете и писател, и щастлив човек. Защо не опитате да откриете известния писател Джек Лондон, който живее някъде в Калифорния? Това е човек, който действително се справя добре.

Казват, че е започнал от нулата, за да спечели повече от милион долара. Построил си е къща, която бързо се превърна в модел на съвременната архитектура, а някъде в северната част на щата е създал супермодерна ферма, в която се използват най-съвременните методи в земеделието. Бих се гордял, ако мога да стисна ръката на този човек, въпреки слуховете, че е социалист. Да, момчето ми, Джек Лондон е човекът, който ти трябва. Само от него можеш да научиш как се става прочут писател, който след това гребе с пълни шепи от радостите на живота. Напоследък господин Клемънс е много нещастен, работи прекалено много, постоянните пътувания го уморяват до смърт. А финансовото му състояние е такова, че никой не би могъл да се вдъхнови от него.

Въпреки мрачния финансов анализ, Том беше доволен да чуе за огромното количество пари, които господин Клемънс беше натрупал, за да може по-късно да ги пропилее. Това още повече засили желанието му да направи кариера като писател.

Джек Лондон също беше просперирал. Том беше благодарен за съвета и обеща да замине на запад и да потърси господин Лондон.

Бързият напредък в железопътния транспорт от края на Гражданската война до началото на новото столетие превърна пътуването от Хартфорд, Кънектикът, през цяла Америка до Калифорния в пътешествие, не по-тежко и по-продължително от прекосяването на океана с параход от Бостън или Ню Йорк до английското пристанище Ливърпул. Том все още не подозираше, че скоро щеше да предприеме и това пътуване.

И така, Том Сойер слезе от влака на една железопътна гара в Калифорния. Без да губи време, той продължи на север покрай Сан Франциско, тъй като искаше час по-скоро да открие Джек Лондон и да получи от него максимално обширни инструкции как да стане белетрист, при това не по-малко прочут от господата Клемънс и

Лондон — двама от най-утвърдените автори в историята на страната. Но макар и да бързаше, той пристигна твърде късно.

Оказа се, че Джек Лондон се е разболял и е заминал на лечение в Хаваите.

Разбира се, Том беше разочарован. От гърдите му се откри тежка въздишка. Горчиво съжаляваше, че не можеше да обсъди бъдещето си с известния и енергичен социалист-дарвинист, самоукият философ, превърнал се в един от най-запалените последователи на Хърбърт Спенсър, Карл Маркс и Чарлс Дарвин. Авторът на „Дивото зове“, „Белия зъб“ и забележителната автобиографична книга „Джон Ечемиченото зърно“, в която откровено описваше тежките си проблеми с алкохола, авторът и на още много романи, есета и социологически трактати, за които Том нито беше чувал, нито желаше да чуе, беше поел към Хавайските острови с наивната надежда, че мекият тихоокеански климат ще позакърпи здравословното му състояние. Бяха му казали, че страда от нелечимо и смъртоносно заболяване на бъбреците, което й причини смъртта му няколко години по-късно в Калифорния.

Самоубийство, мълвяха тогава хората. Лекарят, констатирал смъртта на великия писател, поставил дипломатичната и нищо неозначаваща диагноза „отказ на гастроентерологичната и отделителната системи“. Други намеквали за свръхдоза морфин, проникнала в организма или поради небрежност от страна на медицинското лице, поставило инжекцията с предписаното лекарство за облекчение на ужасните болки в бъбреците, или поставена нарочно, за да го отърве от мъките и заплашващата го бедност. Величествената къща на писателя с нейната уникална архитектура изгоряла до основи, а реколтата от всичките хиляда и петстотин акра на фермата-образец за селскостопанско благополучие внезапно се оказала попарена от ранна слана. Лондон бил изпаднал в страхотна финансова безизходица. Говореха, че все повече се впиянчвал. Алкохолът, с който се бе борил през целия си живот, в крайна сметка го победил. Започнал от нулата, като пълно сираче, Джек Лондон успява съвсем сам да постигне всичко благодарение на перото си. Авторските права му донесли повече от един милион долара, славата му се разнасяла по целия свят, а той самият не спирал да пътува и да търси приключенията. Но накрая цялото му богатство било пропиляно. Лондон умрял беден. Е, ако не

чак като църковна мишка, то поне като господин Клемънс, макар и не толкова задлъжнял.

А е бил едва на четиридесет години.

Естествено, по това време Том вече отдавна беше тръгнал обратно на юг, към Сан Франциско, с намерението да открие Брет Харт — друг американски писател с международна слава. Надяваше се от него да узнае как се чувства един прочут писател и какви стъпки трябва да предприеме, за да стане и той такъв. Изгаряше от нетърпение да научи и за някогашното приятелство между Харт и господин Клемънс. Той знаеше, че Клемънс е написал първия си роман по времето, когато Харт вече е утвърден издател и един от най-популярните писатели на Америка. Двата се сблизиха и Харт помогнал на младия писател в трудното му начинание. (На по-късен етап Том стигна до заключението, че тази помощ не е била достатъчна.) Том беше убеден, че името Том Сойер ще бъде напълно достатъчно, за да бъде приет от господин Харт, който вероятно ще подскочи от радост при възможността да се срещне с популярния герой на Марк Твен, в чието създаване бе взел и лично участие.

Но, уви, и този път не сполучи с времето на визитата си, и този път закъсня.

Хората, работещи в редакцията на „Овърленд Мантли“ — едно от най-солидните литературни списания в Сан Франциско, останаха дълбоко смаяни от появата на Том, който се представи с пълното си име и сподели намеренията си. Това беше редакцията, която Брет Харт оглавявал по време на възхода си като писател, когато публикувал своите разкази „Късметът на Роуринг Кемп“ и „Изгнаниците от Покър Флат“^[2], станали пословичен пример за новия реализъм в белетристиката на Западното крайбрежие. Неколцина от по-старите служители откровено зяпнаха от смайване, когато Том ги уведоми за желанието си да бъде приет от господин Харт. А след като се окопитиха, му обясниха, че господин Харт отдавна е напуснал Сан Франциско заради далеч по-добре платена ръководна длъжност в „Лейксайд Мантли“ — едно ново литературно списание в Чикаго. Собствениците обещаха на господин Харт и част от акциите. Напускайки Сан Франциско, господинът бе зарязал и цяла тълпа гневни кредитори с разписки за дългове, които нито можел, нито

желаел да плати. И изобщо се оказал голямо конте с изтънчен вкус и скъпоструващи маниери.

Отново разочарован, Том беше близо до отчаянието. Но един от редакторите, на когото явно бе станал симпатичен, му подхвърли идеята да се опита да поговори с Амброуз Биърс? Това име бе почти непознато за Том, но след известни проучвания установи, че дори надменният англичанин Чарлс Дикенс е бил запален почитател на Биърс. Следователно си струваше да бъде издирен.

В първия момент Том реши, че най-сетне е извадил късмет — след близо четиригодишен престой в Англия, Биърс току-що се беше върнал у дома. Но твърде скоро се оказа, че радостта му е преждевременна. Известният писател бил тъжен и самотен вдовец. Авторът на изпълненото с халюцинации „Произшествие на моста над Совината рекичка“ и на увлекателния разказ „Чикамауга“ (в който едно глухонямо момче си играе на войници пред дома си по време на Гражданската война, без да проумява, че ожесточените сражения наоколо са реални, а не плод на неговото въображение, и осъзнава действителността едва когато влиза в къщата и заварва майка си убита) изобщо нямаше намерение да умира в леглото си. Макар и седемдесетгодишен, този човек, който през целия си съзнателен живот бе хулил ужасите на войната, сега беше решил да замине за Мексико, за да види със собствените си очи как революцията на Панчо Виля помита терористичния държавен режим. И оттогава насам никой не го беше виждал или чувал...

Това бе някакво проклятие на съдбата, мислеше си Том.

Всеки друг младеж на неговото място навярно щеше да се откаже от намеренията си, далеч преди да претърпи толкова разочарования. Но не и Том Сойер. Надеждите му се възродиха за кратко, когато разбра, че прогресивният реалист Франк Норис живее в Сан Франциско, при това съвсем наблизо. На това му се вика късмет! Том сияеше. Но твърде скоро научи, че Франк Норис, изтъкнатият поддръжник на неореализма в скандалните си произведения — „Ямата“, „Октоподът“ и „Мактийг“^[3], е умрял от апендицит, в разцвета на кариерата си, едва тридесет и две години.

Окончателно лишен от избор, Том пое на изток, по обратния път. Отби се в Чикаго с плахата надежда да докопа Брет Харт и все пак да го разпита за писателския занаят и за приятелството му с Марк Твен.

Но и хората в Чикаго също го изгледаха смаяни, когато той им се представи и обяви целта на посещенията си в редакцията на „Лейксайди Мантли“ — периодичното издание, заради което Брет Харт беше напуснал Сан Франциско, оставяйки кредиторите си с пръст в уста. И тук неколцина от ветераните го изслушаха зяпнали, а други скришом се усмихваха. После му обясниха, че за огромна тяхна изненада Харт не останал в Чикаго достатъчно дълго, за да оправдае назначението си на високия и добре платен пост в списанието. Не се появил дори на пищния и широко рекламиран банкет в негова чест, на който трябвало да поеме властта в солидното и известно в цялата страна литературно издание. Вместо това заминал за Бостън, а след това за Ню Йорк, придружен от съпругата си. Не след дълго станало известно, че в Ню Йорк господин Харт се свързал с някой си Самюъл Клемънс и двамата написали някаква пиеса за Бродуей. Добавиха нещо, което според тях Том не можел да не знае — че Самюъл Клемънс е истинското име на известния писател и хуморист Марк Твен. След това разказаха и ироничния епилог на тази комична история, посрещнат с бурен смях. Новите работодатели на Брет Харт били решили да му връчат чек на стойност 14 000 долара, просто като подарък или като предварителна премия за бъдещата му работа в списанието, за да му засвидетелстват своята почит и внимание. Но тъй като Харт не се появил на банкета, той не получил нищо и всъщност заминал на изток без пукната пара в джоба.

Когато най-сетне се добра до Ню Йорк, Том не успя да открие нито Харт, нито господин Клемънс. Напуснал огромната си къща в Хартфорд, Кънектикът, господин Клемънс живял със семейството си известно време в Европа, а след това се установил на Пето авеню в Ню Йорк. Твърдо решен да се разплати и с последните си кредитори, той отново се беше заел с лекторска дейност срещу заплащане. Дейност, която (както беше споделил с агента си) все по-често го отегчавала и му ставала все по-противна. Брет Харт също четял лекции за пари, но той ненавиждал тази дейност далеч повече от господин Клемънс, защото презирал своите слушатели, докато господин Клемънс се забавлявал, че го намират забавен. Междувременно Харт на свой ред запитал към Европа, зарязвайки жена си, с която не желал да има нищо общо, както и децата си.

В Европа той бързо си намерил работа, някаква правителствена длъжност в Германия, но най-безсрамно пренебрегвал служебните си задължения, та се наложило да се прехвърли на държавна служба в Глазгоу. Възползвайки се от близостта на Лондон, Харт прекарвал почти цялото си време сред литературните среди на английската столица, оценили много по-високо последния му роман от неговите сънародници. Това, разбира се, довело до поредното му уволнение, тъй като той изобщо не се мяркал на работното си място в Глазгоу. Харт се установил в Лондон и не след дълго предизвикал скандал, заживявайки под един покрив с богата вдовица от белгийски произход с девет деца, която го издържала. Пиесата, написана в съавторство с Клемънс, бързо отшумяла. Оптимистичното начинание на двамата талантиливи писатели се оказало пълен провал. Вероятно вследствие на напрежението в съвместната им работа, от този момент нататък господин Клемънс изпитвал към господин Харт откровено отвращение. Изразявайки своето недоволство от него, дори си позволил да го нарече „копеле“ и то не пред друг, а пред префинения Хенри Джеймс.

Том научи, че Хенри Джеймс живеел в Англия. Също като Брет Харт. Дори гениалният младеж Стивън Крейн, прочул се в целия западен свят с романите си „Червеният знак на храбростта“ и „Маги, момиче от улицата“, също се преместил в Англия. Крейн беше особено привлекателен за Том, тъй като двамата бяха горе-долу на една възраст, почти набори. Бързо видя в преуспелия и на всичкото отгоре млад автор своя подходящ потенциален ментор. Том Сойер реши, че на всяка цена трябва да разговаря с този американски литературен приятел на Джоузеф Конрад и Хенри Джеймс, ако иска да научи нещо от един забележителен белетрист, при него все още липсваха рецидивите на отминаващата слава.

Оценил факта, че твърде много американски писатели с лекота сноват между Новата земя и добрата стара Англия, Том стигна до правилното заключение, че и той може да стори същото.

Продажбата на екземпляри с автограф от неговата книга се оказа значително по-просто от самото ѝ написване.

Но когато Том най-сетне слезе от парахода в Ливърпул и изтърпя невероятно бавното пълзене на влака до Лондон, Крейн вече бе напуснал Англия. Том узна, че младият и многообещаващ писател се

преселил от Ню Йорк в Англия, болен от туберкулоза и с многобройни дългове — аванси, получени за книги, които не бил в състояние да завърши. Имало и други неща, от които искал да избяга — от общественото неодобрение по повод на свободното му съжителство с жена, която преди това е била съдържателка на публичен дом в Ню Орлийнс, както и от постоянния тормоз от страна на нюйоркските полицаи, защото публично защитил в печата една невинна жертва на полицейски произвол. Туберкулозата му се влошила и това го принудило да замине на лечение в Германия. И докато Том Соьер се колебаеше дали да не тръгне да го търси там, го застигна вестта за преждевременната смърт на Стивън Крейн.

Горкият младеж беше само на двадесет и осем.

Том беше смазан от печалната новина.

Малко по-късно научи, че и Брет Харт е предал Богу дух в големи мъки от рак в гърлото.

„Пак закъснях!“ — помисли си Том, проклинайки късмета си.

Все още разполагаше с Хенри Джеймс.

Но Хенри Джеймс също не беше в блестящо здраве. Потънал в поредната си дълбока депресия, той категорично отказа да се срещне с Том или някой друг непознат. Много бяха причините, довели до тежкото му отчаяние: неотдавнашната смърт на брат му Уилям; продължаващите емоционални проблеми в семейството му; все по-западащата му слава в световната литература; последователните, лавинообразни провали на всеки един от неговите „последни, най-дълбоки, най-проникновени и най-велики романи“ — „Крилете на гълъба“, „Посланиците“ и „Златната чаша“ бяха посрещнати хладно, при слаб интерес от страна на читателите. Но най-тежкият удар дойде, когато след четиригодишен упорит труд и много рекламни фанфари излезе сборника с избраните му произведения. Оказа се, че никой в Англия не се интересува от тях и паричното изражение на авторските му права възлезе на някакви си жалки стотина лири. На всичкото отгоре в специализираните списания се появиха унищожителни критики от литературни величия като Х. Г. Уелс, а във всекидневния живот той бе принуден да се вози на луксозния нов автомобил на приятелката си Едит Уортън, чиито по-тънки, по-простички и леснодостъпни романи се разграбваха като топъл хляб и й осигуряваха доход и слава, за която той дори не би могъл да мечтае. Врѣх на всичко

беше и разкритието, че Едит тайно се е заела да изплаща дълговете му по издаването на събраните съчинения.

— Не, няма никакъв шанс Хенри Джеймс да разговаря с Том Сойер — отсеке прислужникът в апартаментата в Челси. — Ако Том Сойер все пак се е надявал да научи нещо от господин Джеймс, най-добре е да прочете произведенията му, стига да може... Друга, навярно по-приятна алтернатива е да поговори с белетриста Джоузеф Конрад — добър познат на господин Джеймс и запален почитател на неговото творчество.

Том, разбира се, беше чувал името на Конрад и потръпна от благоговение при мисълта за възможен разговор с великия писател от полско потекло, който създаваше произведенията си на английски език. Направил припряно всичко необходимо, за да се сдобие с адреса на господин Конрад, той се насочи право към дома му. Но с бързината, с която се движеше, отново закъсна.

Джоузеф Конрад изживяваше тежка нервна криза и не желаше да разговаря с никого за нищо. Освен това не беше в състояние да говори на друг език освен на полски. Умственото му разстройство било толкова сериозно, че забравил изцяло познанията си по английски, не помнел нито думичка. Подобно на случая с Хенри Джеймс, последните романи на бедния Конрад „Господарят Джим“, „Ностромо“ и „Под погледа на западните очи“^[4] (които днес единодушно се числят към най-доброто, написано от него) били приети изключително зле и му донесли само разочарования, включително и финансови. На това отгоре, както периодично се случва, литературните вкусове преживявали истинска революция и уронвайки престижа на доказани автори, се насочвали към писатели с друг подход към словото, което било неблагоприятно за него. Като капак на всичко бил изправен пред неотложна и нарастваща нужда от пари. Издателите оставали глухи за отчаяните му писма, независимо дали в тях ставало въпрос за закъснели хонорари или аванси за все още ненаписани книги. Конрад все по-често проклинал деня, в който се нагърбил с неблагоприятната кариера на писател. Разбира се, клетвите били на родния му полски език. Сетил се, че преди да се залови да пише романи, бил изкарал курсове за морски капитан. Обзет от ентузиазъм и надежди за нов живот — по-лек и по-добър от живота на

професионалният писател, той засипал морските агенции с молби за работа, но така и не получил отговор.

„Боже мой, потръпна вътрешно Том. Нима ще се окаже, че от всички тези литературни величия само Едит Уортън успява да печели достатъчно, за да продължава да работи това, което страстно желае? Но горката Уортън пък имала отвратителен брак, за беда е била омъжена за някакъв безделник и пияница, който плячкосал цялото ѝ наследство.“

И тъй, лишен от всички шансове, бедничкият Том беше принуден да сложи край на своето дълго литературно пътешествие и да помисли за връщането си у дома.

На кораба, който пореше океанските вълни обратно към Америка, той попадна в лапите на скуката. Пътуването се точеше бавно, минутите приличаха на часове, дните на седмици. Въпреки житейските трагедии, които беше научил, Том с жар прегърна онази великолепна идея, с която хиляди хора преди и след него се бяха захващали, за да се развличат и да избягат от скуката: Том Сойер реши да напише роман!

Колкото повече мислеше, толкова по-разумно му се струваше. Напоследък попадеше на толкова слаби романи (включително на два от самия господин Клемънс), че нямаше начин да не сглоби нещо по-добро от тях. Един роман за Том Сойер, написан от самия Том Сойер и с вероятното съавторство на Марк Твен — какво по-добро продължение на серията със споменатия главен герой, началото на която господин Клемънс беше поставил преди толкова години и благодарение на която се беше прочул под световноизвестния псевдоним Марк Твен?

Том беше абсолютно сигурен, че книгата ще се продаде в огромен тираж. А идеята за нейното написване несъмнено ще привлече вниманието на господин Клемънс, който би подскочил от радост при възможността да направи лесни пари и затова сам би предложил съавторство... Заглавието „Том Сойер в чужбина“ вече е използвано, но нещо от сорта на „Том Сойер в чужбина от самия Том Сойер“ нямаше начин да не свърши работа. Или „Пътешествията на Том Сойер“ — също звучеше добре.

След като мина през митническата и имиграционната контрола, Том забърза със своите бележки и планове към най-новото жилище на

господин Твен, което се намираше в Рединг, Кънектикът.

Там обаче го посрещнаха с обичайните, още по-лоши новини. Да, преди известно време господин Клемънс се завърнал от Флоренция, Италия, където бил заедно със съпругата си Оливия. Здравето и на двамата било доста разклатено, страдали от ревматизъм, искали да открият най-подходящия климат, за да облекчат своите страдания. Но във Флоренция състоянието на Оливия рязко се влошило и тя починала.

Овдовелият господин Клемънс се оттеглил в Рединг заедно с дъщеря си Клара — онази с епилептичните припадъци. Съвсем наскоро обаче и тя починала, защото получила пристъп във ваната и се удавила.

Господин Клемънс не пожела да говори с Том. Три от четирите му деца бяха умрели преди него, съпругата му също. А докато живеел в Ню Йорк, той носел елегантни, ослепително бели костюми — ей така, за да го видят всички.

Том не беше глупав. Преценил правилно състоянието на господин Клемънс, той великодушно му прости за нежеланието да се срещнат. Но никога през невинния му ум не мина мисълта, че Самюъл Клемънс — авторът на „Приключенията на Том Сойер“, „Том Сойер детектив“ и „Том Сойер в чужбина“, беше стигнал дотам, че да ненавижда самото име Том Сойер, както ожесточено ненавиждаше и редица други неща, които го заобикаляха.

Литературното пътешествие на Том отдавна вече беше изгубило своята целенасоченост. По съвсем разбираеми причини мераците му за писателска кариера като че ли намаляха значително. Но тъй като вече беше в Кънектикът, позволи на любопитството си да го отведе още мъничко по на север в Нова Англия, до Конкорд, Масачузетс, за да узнае каквото може за още един идол на американската литература. Предполагаше, че Натаниъл Хоторн е умрял именно тук преди години. Не знаеше обаче, че господин Хоторн (самотен и мрачен човек) също цял живот се е борил, за да печели достатъчно от своите сериозни писания, да издържа себе си и семейството си, че е загубил благоволенieto на читателите и издателите и е изживял края на дните си в пълна самота, страдайки от сериозни психически отклонения, които ясно и настойчиво се проявяват в последните му неиздадени ръкописи.

Минавайки на връщане през Бостън, Том откри, че в края на живота си Хенри Уодсуърт Лонгфелоу, някога учил заедно с Хоторн в колежа Боудойн, преподавател в Харвард и един от най-обичаните поети на Съединените щати, е изпаднал в дълбока меланхолия след смъртта на жена си, изгоряла пред очите му в неочаквания пожар, пламнал в дома им. Съществен принос за неговото състояние имали някои поети, като Уолт Уитман и Едгар Алън По, подложили на безмилостна критика римуваното метрическо стихосложение на Лонгфелоу, т.е. именно онази проява на таланта му, превърнала го в любим автор на толкова много хора.

— Тъжно — въздъхна съчувствено Том, — страшно тъжно...

Заинтригуван от съдбата на Емили Дикинсън — новата звезда на американския литературен небосклон, той потегли за Амхърст, Масачузетс, недалеч от Бостън. И с изумление разбра, че Емили Дикинсън — заклетата и саможива стара мома, е починала преди почти двадесет години, а всичките ѝ над 1500 стихове, донесли ѝ световна слава, са публикувани след смъртта ѝ, без дори да е искано нейното съгласие. Приживе, поетесата е търпяла само снизходителни забележки и отрицания. Жена с действително странен характер, Емили окончателно се затворила в дома си за повече от петнадесет години и пишела стиховете си, скрита от хорските очи. Не се срещала почти с никого, едва дръзвайки да отскочи до семейството на брат си в съседната къща. „Интересна личност“, въздъхна Том. И все пак е срамота, че не се е насладила, докато е била жива, на сладкия триумф и реабилитирането на своя брилянтен и предизвикателен талант.

Дикинсън винаги се обличала в бяло. Получавала е пристъпи, губела е съзнание, падала е по стълбите, но тази ексцентрична и гениална поетеса никога не позволила на лекар да припари в дома ѝ.

Завърнал се отново в Ню Йорк, Том вече беше разбрал, че трудно ще открие някой все още жив и достатъчно известен писател, с когото да обсъди мечтите си за литературна кариера. Ужасен научи, че уважаваният поет, литературен критик и майстор на къси разкази Едгар Алън По, останал без стотинка, алкохолизиран параноик и вероятно наркоман, е намерен на една улица в Болтимор, изпаднал в делириум и облечен в женски дрехи. Три дни по-късно той умира в местната болница. Никой никога не разбира как е попаднал там и

какво е правил. И самият По, дезориентиран и говорещ нечленоразделно, не могъл да обясни.

Следващият, за когото Том се сети, беше Хърман Мелвил, един от малкото близки приятели на Хоторн. Можеше ли да го открие, разбира се, ако все още беше жив и се намираше в Ню Йорк? Установи, че не е между живите. Но дори и да беше, Том никога не би го открил, тъй като последните си години Мелвил изживява в крайна бедност, без издател, без читатели, дори без постоянен адрес. Подобно на други писатели, чийто най-добри романи се провалят, накърнявайки реномето им, последните качествени постижения на Мелвил също го довеждат до погубването му като писател и обезсърчаването му като човек. Понякога жена му и роднините ѝ стигали до убеждението, че той е луд.

Достопочтеният Уилям Дийн Хауелс си направи труда да обясни на младия Том, че „Бартълби писаря“ — един фантастичен по-ранен разказ на Мелвил, пропит от гениален символизъм, може да бъде приет като автобиографичен протест на човека и писателя, който не желае да се връща, повтаряйки и преписвайки своите романтични романи за Южните морета, изконсумирани вече в такива литературни откровения като „Моби Дик“, „Пиер“, „Двусмислиците“^[5] и изключително модернистичната му творба „Мошеникът“ — все внушителни постижения, които му бяха стрували както читателите, така и издателите. По тази причина неговият натрапчив и объркан „Били Бъд“ вижда бял свят цели тридесет години след смъртта му.

Мелвил, подобно на Клемънс и Харт, също е обикалял страната и е изнасял лекции срещу заплащане.

Голяма част от тези подробности Том научи в Бостън след разговорите си с известния издател на литературни списания Уилям Дийн Хауелс — близък приятел на господин Клемънс и личен познат на почти всички писатели, споменати или пропуснати в дългото, но напразно пътешествие на Том Сойер. Разбира се, Том би могъл да научи много повече от господин Хауелс, който също бе направил светкавична кариера като писател в началото на века, но после благоразумно се беше оттеглил на по-скромно поприще, за да направи блестяща кариера като издател и главен редактор на „Атлантик Мантли“.

Не го стори, тъй като вече беше изгубил интерес към темата. Честно казано, дори се срамуваше и му се повдигаше само от гадния спомен за бившата му страст.

Амбициите му за писане се изпариха, любопитството му беше напълно задоволено от ужасните неща, които научи за живота на литературните величия. Неговите странствания из Залата на американската литературна слава го отведоха в един музей, приличащ по-скоро на морга, в който на показ бяха изложени провалените съдби и кариери на десетки обикновени, нормални, страдащи хора. Те нямаха нищо общо с героите на древна Гърция и Троя, те нямаха нищо общо с Ахил, Хектор, Зевс или Хера... Те бяха амбициозни човешки същества, с възвишени идеали, устремени да станат писатели, които обаче от всяка друга гледна точка приличаха на нормалните хора — обидчиви, невротични, объркани и нещастни.

Внезапно на Том Сойер му се прииска час по-скоро да се прибере у дома. Беше видял достатъчно, дори предостатъчно от живота в литературните среди. Пробута последното копие от книгата си с автограф на някакъв колекционер, а с получените пари си купи луксозно място за влака, който щеше да го откара вкъщи, в Мисури.

— Том?

— Здравей, леля Поли! — извика от входното антре Том, ухилен до ушите. — Прибрах се!

„По дяволите! — промърмори под нос леля Поли. — Тоя се върна. Вече няма да мога да се разхождам по цял ден с домашната си роба. Дано е зарязал налудничавата идея да става писател, защото, ако ме накара да го слушам как чете разни глупости, сигурно ще полудея! О, Господи, това ли заслужавам?!“

Но опасенията ѝ бързо се стопиха.

Том Сойер и кариерата на професионален писател, това означаваше все едно да застане на релсите пред приближаващия влак или пък да се хвърли с главата надолу в Мисисипи от най-високата скала. Вече се бе запалил по друга блестяща идея — искаше да стане навигатор на някой от параходите по Мисисипи, какъвто някога е бил господин Клемънс през четирите, по неговите думи, най-щастливи години в живота му.

Но впоследствие откри, че и за това се е сетил късно.

След Гражданската война настъпи ерата на железопътния транспорт и параходите по Мисисипи бяха обречени на забвение. Никой вече не търсеше навигатори за тях.

Но, изобретателен както винаги, Том бързо насочи мислите си към друга оригинална идея.

Реши да изкара курсове за локомотивен машинист, да скочи в някое от огромните пръхтящи чудовища и волно да го подкара по релсите, независимо накъде го водят...

Ако курсовете се окажеха непосилни, веднага отпрашваше на изток и подаваше документи в някой колеж, за да изкара курсове за бизнесмени. Щеше да се научи как да стане капиталист и... милионер.

Напоследък се навъдиха толкова много милионери, значи не би трябвало да е Бог знае колко трудно.

[1] The Man Corrupted Hadleyburg; Pudd'nhead Wilson. ↑

[2] The Luck of Roaring Camp; The Outcasts of Poker Flat. ↑

[3] The Pit; The Octopus; McTeague. ↑

[4] Undei Western Eyes. ↑

[5] The Ambiguities. ↑

Тази вечер ще говорим за писатели, за литература и за живота, посветен на литературата... (започна Юджийн Пота в една от аудиториите на университета в Южна Каролина, където го бяха поканили да изнесе поредната си хонорувана лекция, точно като Клемънс, Харт и Мелвил преди време). За Пота парите не бяха решаващ фактор, но, както той сам обичаше да споделя — винаги бяха фактор!

Ще ви запозная с онова, което наричам „литература на отчаянието“ (говореше импровизирано, без да поглежда предварително нахвърлените си бележки, мисълта му се лееше леко и артистично).

Вероятно сте изненадани и си мислите, че това название е свързано с изтерзаните и отчаяни герои, като Джей Гетсби, господарят Джим, Грегор Замза или Джоузеф К.; или пък с Бартълби писаря, капитан Ахав, мадам Бовари, Ана Каренина или Альоша Карамазов, или с който и да е друг от изумителната, свръхенергична фамилия Карамазови... Тук Пота направи пауза с израз на лека изненада, сякаш заглъхващата реплика бе спонтанно хрумнала му мисъл, каквато всъщност си беше, и изчака аудиторията да отговори в знак на съгласие с тихо хихикане. То не закъсня... Не, не е така. Изчакайте какво следва по-нататък.

Тази идея ми хрумна, след като в последно време прочетох няколко книги и рецензии за книги, най-вече новоизлезлите биографии на трима изключително известни писатели — Ф. Скот Фитцджералд, Чарлс Дикенс и Хенри Джеймс. Биографиите се появиха на пазара, ако мога така да се изразя, почти едновременно и аз бях неочаквано поразен от трагичния елемент, присъстващ в живота на всеки от тях, особено в края на дните им.

За Дикенс бях чел в предишни публикации, знаех за Фитцджералд и прекаленото му пиене. Но Хенри Джеймс, признавам си, за мен беше съвсем непознат. Че този човек, излъчващ завидна ерудиция, интелектуална самодисциплина и сдържаност, абсолютният авторитет, който според несравнимото описание на Т. С. Елиът притежава „ум, толкова фин, че не може да бъде наранен от никаква идея“ (в този миг залата реагира и Пота ядно си помисли: „По дяволите, изглежда те разбират какво означава това, а аз все още не съм наясно!“), изведнъж се оказва уязвим за психосоматични болести

и в края на живота си става жертва на периодични депресии, всичко това, признавам си, ме потресе...

Трима писатели, трима нещастни мъже!

Друга изненада за мен беше Джоузеф Конрад. От неговата биография научих, че е печелил парите си с цената на сериозни усилия, а в края на живота си е получил тежък нервен срив.

Горе-долу по същото време бяха отпечатани и дневниците на Джон Чийвър, посмъртно. Тъжна, толкова тъжна лична изповед, че по-добре изобщо не я четете.

Позволете ми да изброя набързо имената на още неколцина добре известни писатели, които обикновено свързваме с понятието отчаяние, ако не изцяло, то поне в определени периоди от живота им и творческата им кариера.

Нека започнем с тези, живели през миналия век. Признавам, че използвам услугите на един предварително подготвен списък:

Едгар Алън По, алкохолик, страдащ от тежко умствено увреждане.

Натаниъл Хоторн и Хърман Мелвил също имат остра нужда от пари и кариерите им се провалят, в резултат на което изпадат в депресия.

Нека се прехвърлим в настоящия ХХ век, за да разберем дали се е подобрил живота на хората, занимаващи се с литература. Вече споменах за Хенри Джеймс, сега ще добавя и Хенри Адамс от Вашингтон, страдащ от болест, която навремето при мъжете се е наричала неврастения, а при жените — хипохондрия, докато днес със сигурност бихме я нарекли... депресия.

Известно е, че на млади години Джоузеф Конрад поне веднъж е прави опит за самоубийство — стреля в гърдите си с очевидното намерение да улучи сърцето си, но ръката му трепва.

Пота замълча, докато изчакваше да утихне неуместния смях на някой от присъстващите.

Джек Лондон, този добре продаван автор, цял живот е тежък алкохолик, дори пише роман за своя порок. От по-новото поколение подобна участ има Малкълм Лоури, чийто великолепен роман „Под вулкана“, разказващ за един непоправим алкохолик, съдържа автобиографични елементи.

В днешна Америка също не липсват писатели-алкоголици. Подготвил съм един списък и възнамерявам да ви го прочета (не казах ли същото преди малко — упрекна се Пота):

Юджийн О'Нийл.

Едмънд Уилсън.

Синклер Луис, нашият пръв Нобелов лауреат по литература, къркащ толкова яко, че Х. Л. Менкен, който също не е въздържател, не може да понася неговата компания.

Уилям Фокнър, също известен със своите запои, умрял от раните си, след като пиян пада от кон.

Теодор Драйзър — още един писател, впечатлил Менкен със сериозното си пиене.

Ф. Скот Фитцджералд, за него вече споменах.

Сега нека видим как стоят нещата в добрата стара Англия:

Ивлин Уо — направо отявлен алкохолик, прочут с раздразнителния си нрав и хулиганското си поведение.

Кингсли Еймис — пияч на твърд алкохол, пада по стълбите, явно след здраво поркане, и умира на място. Аз самият съм бил на крачка от подобно падане, след като бях гаврътнал едно-две мартинита.

Пак в Англия, май вече споменах, живее и работи писателят Малкълм Лоури, който е не само хроничен алкохолик, но и още един вероятен самоубиец. Животът му приключва след злоупотреба с лекарства, смятана от мнозина за умишлена.

Между другото, същото подозрение важи и за Джек Лондон.

Що се отнася до англичаните, вероятно има още цял полк самоубийци и алкохолици, чиито имена не знам или просто съм забравил. В момента се сещам за Греъм Грийн, после, разбира се, за Дилън Томас, който след тежък и продължителен запой в Ню Йорк просто пада и умира, ненавършил още четиридесетте.

Сещам се и за Брендън Беън, той всъщност не е англичанин, а ирландец, което съвсем не му пречи да е заклет пияница.

Ако не ме лъже паметта, Джеймс Джойс също пие сериозни количества вино, след което нерядко се търкаля по улиците.

В тази категория попада и Труман Капот — както заради прекомерното си поркане, така и заради успокоителните, които непрекъснато гълта.

Не можем да не споменем и Тенеси Уилямс — още един пияч... Смъртта го застига, след като се задавя с капачката на шишенце с хапчета. Никой не се самоубива по този начин и едва ли има трезвен човек на този свят, който да умре по този начин...

Ърнест Хемингуей — също жертва на алкохола. Именно пиянството му докарва параноичната депресия, завършила със самоубийството.

И Джон О'Хара е тежък алкохолик.

Да не говорим за Джон Стайнбек.

Колкото по-трудно им върви писането, толкова повече се наливат. Тук някъде те губят литературната си слава.

Ако оставим пиенето настрана и спрем вниманието си върху поведението на съвременните американски писатели, несъмнено ще забележим, че някои от тях се държат доста странно.

Дж. Д. Селинджър например напуска Ню Йорк и се отказва от всякакви социални контакти, предпочитайки да се превърне в неподправен и непоколебим отшелник.

Томас Пинчън не се появява на обществени места и не позволява дори да го снимат, въпреки спечелените литературни награди.

За какво става въпрос във всички тези случаи? Може би за нещастни писатели, които въпреки безспорните си успехи се чувстват неразбрани, провалени, нещастни?

Уилям Гадис, отличен с авторитетни литературни награди за два романа, всеки път се изживява като дълбоко обиден от издателите, смятайки, че впоследствие те веднага го забравят.

Следващите в списъка са или по-точно бяха мои връстници — Йержи Козински и Ричард Бротигън. Те, за съжаление, сами сложиха край на живота си.

Преди време — повечето от вас сигурно не знаят, защото не са били родени — същата участ сполетя и Рос Локридж, автора на бестселъра „Окръг Рейнтрий“^[1], както и Томас Хеген, написал романа, а после и нашумелия сценарий за Бродуей — „Мистър Робъртс“^[2].

Защо за тези хора смъртта е по-желана от живота? Честно казано — аз не знам и не искам да гадая.

Що се отнася до жените, Емили Дикинсън е саможива и невротизирана особнячка; Вирджиния Уулф пък се самоубива, след

като съзнателно влиза в някаква река, напълнила джобовете си с камъни.

Ан Секстън и Силвия Плат също сами слагат край на живота си.

Ако включа в списъка и поетите, не съм сигурен къде щеше да му излезе края. Все пак, ще спомена няколко имена:

Харт Крейн скача от борда на пътническия кораб и намира смъртта си в океана, още ненавършил тридесет и три.

Мисля, че Рандъл Джарел изпадаше в депресия и изскачаше на пътя пред движещата се с висока скорост кола. Не съм сигурен, може да е и друг.

Робърт Лоуел — многократно хоспитализиран заради алкохолизъм и опасно маниакално поведение.

Делмор Шварц — издател, поет и майстор на късия разказ, смятан от съвременниците си за едно от най-ярките дарования на литературния небосклон, получава дълбоки психически увреждания и умира в лудница.

В апогея на творческата си кариера Джон Бериман изненадва всички и се хвърля от покрива на някаква сграда или, не съм сигурен — от някакъв мост.

Съзнателно или не, Джеймс Дики прави всичко по силите си, за да се пропие до смърт: това му отнема известно време, но той е упорит и в крайна сметка успява.

След като започнах да изреждам, не би било трудно да продължа и нататък. Мнозина от моите връстници откровено признават, че страдат от пристъпи на депресия, достатъчно сериозни, за да се обърнат към специализираните медицински заведения (дали вече не ги споменах). Техните имена не са тайна за никого, но аз бих предпочел да не ги назовавам. „Ако някога отново ми се случи да изнасям лекция, по-добре да я напиша цялата, пък после ще чета каквото ми хареса в момента“ — реши Пота, докато разместваше записките си, за да печели време.

И все пак сред тях е Арт Бъкуалд, пожизненият хуморист, който и до днес е в състояние да намира смешното в нашия тъжен свят...

Марио Пузо на няколко пъти обяви в официални интервюта, че дължи последните години от живота си, както и последния си роман, на облекчаващото въздействие на антидепресанта „Прозак“.

Имената, които изброих дотук, принадлежат без изключения на писатели, постигнали определени успехи и слава.

Но какво да кажем за емоционалното състояние на онези, които имат скромни постижения на литературното поприще? За хилядите, чиито първи книги получават сравнително благосклонни оценки от критиката, но въпреки благосклонните оценки никога не издават следващи книги и в крайна сметка изчезват от литературния небосклон?

Защо тогава, питам аз, биографичната справка за мнозина от тях се превръща в основа на литературата на отчаянието?

Отговорът ми отново е: „Не знам“.

И смятам, че едва ли някой знае.

Съзнавам, че нито използваната от мен информация, нито заключенията ми почиват на солидна статистическа база.

Преди всичко защото няма контролна група, с чиято помощ да измерим честотата на тези психически отклонения спрямо населението изобщо. Възможно е например тук, в тази зала, да седят и да ме слушат голям брой пиеси и депресирани люде, които може би са на прага на самоубийството. (Забележката предизвика оживено хихикане, към което се присъедини и Пота.)

На второ място, доколкото знам, има и други писатели, повече или по-малко известни, справящи се с житейските трудности ей така, с едно изщракване на пръстите. Въпреки това обаче аз не мога да си представя друга професионална група, чиито прославени и реализирани представители да са белязани толкова силно от нещастieto и страданието.

Казаното дотук е повече от достатъчно, за да се смрази сърцето на всеки родител, който разбира, че детето му желае да се посвети на писателското поприще!

Незабавно спасете това дете! Спрете го, стига да можете! Убийте в зародиш тази амбиция!

Предложете му да стане барабанист или жонгльор.

В некролога на своя добър приятел Ринг Ларднър, Фитцджералд пише, че Ларднър престава да се забавлява от своята работа цели десет години преди да умре. Напомням на нашите по-млади приятели, че Ринг Ларднър е хуморист и също много сериозен пияч, направо алкохолик. Та по повод писателската професия Фитцджералд отбелязва

нещо, което държа да подчертая: „Практикувайки своя занаят, ти беше осъден на вечно... неудовлетворение“.

Споменах вече май и Кърт Вонегът (споменах ли го наистина?), в книгите си той намеква за своята лична борба с депресията и публично се зарича, че повече няма да се залавя с писане. Според хората, които го познават отблизо, подобен отказ несъмнено би облекчил и освободил съзнанието му. Нещо, което почти разбирам и на което бих завидял (последните думи Пота изрече със замечтан шепот и полуспуснати клепачи).

Уилям Стайрън е автор на известната и популярна книга за депресията „Потънете в мрак“. И Стайрън, и Вонегът обаче, та дори и аз, все още сме тук и продължаваме активно да творим!

Което изобщо не означава, че ние, тримата, лесно можем да възприемем и да откликнем на болезнените усещания, за които говорих... и ще продължа да говоря.

Според мен факторите в художественото слово се основават, първо, на самата природа на занаята; второ, на някакво нещастие в ранните преживявания на индивида, което предшества писането; трето, на тенденцията още от дете да се мечтае за далеч по-богат и екстравагантен живот, различен от живота на нормалните хора; четвърто, на натрапчивото желание да бъде значим, бих казал дори — център на вниманието, да блесне буквално във всичко с единствената цел да получи възхищението на семейството, приятелите и обществото като цяло, а именно писането дава най-добрата възможност в това отношение. И накрая, четвърто — не казах ли току-що четвърто? — както и да е, четвърто, на някаква комбинация от факторите, изброени дотук, или на всички фактори, взети заедно.

Ф. Скот Фитцджералд е типичен пример. От най-ранното си детство той се стреми да изпъква, да се изявява като футболна звезда, като писател, като театрален актьор — попрището няма значение. На крехката възраст от двадесет и четири години той вече е известен американски белетрист, току-що оженил се за красиво момиче от Юга. Малко по-късно се прочува и като пияница, нервен алкохолик без задръжки, смущаващ фукльо... едно наистина тежко бреме за приятелите си.

Искате ли да разгледаме младия Уилям Фокнър, преди да е станал писател.

След края на Първата световна война той се завръща от Канада, пременен в специалната униформа на Кралските канадски военновъздушни сили, ушита по поръчка, в ръцете си върти елегантно английско бастунче. Но външният му вид е нищо в сравнение с измислените истории, които разправя на близки и познати за въображаеми въздушни битки и експлозии. Развинтената фантазия бързо му печели прякора Граф Безчет лъжи.

Всички ние с положителност познаваме не малко потиснати, чувствителни и бленуващи млади хора, които обаче никога не са посягали към перото. Значи, нещо съществено не им достига: талант, заложиби, може би някакъв порив или онази склонност към претворяването на преживяванията във фантастични събития и ситуации и пресъздаването им на хартия. Мисля, че талантът сам по себе си не може да бъде причина за развитието на живота в една или друга посока. Навярно той е само благословен отдушник на недоволството, което вече съществува — благословен отдушник, поне за известно време.

Уви, действително върху живота на самия писател влияят фактори, които почти неизбежно създават усещането за поражение, разочарование, безнадеждност... и най-вече за неудовлетвореност.

Първият от тези фактори е самата работа или по-скоро съмнението, че тя може да бъде продължена. Успелият съвременен автор никога не е напълно сигурен в своята позиция, никога не е съвършено спокоен, защото не знае дали и в бъдеще ще го оценят толкова добре, колкото в миналото.

А и литературният успех се съпътства от редица факти, оказващи своето влияние върху биографиите на мнозина писатели. Именно тези биографии аз нарекох — литература на отчаянието.

Какво се случва на практика?

Първото, което почти неизбежно се случва, е, че ранният успех неизменно води до по-големи, до грандиозни очаквания и по тази причина, рано или късно, се стига до по-малки успехи, до намаляваща популярност. Следва по-взискателно разглеждане на сътвореното и по-строга критика (към която никой от нас не е безразличен), за да се наложи накрая чувството за провал, дори когато новите постижения се радват на признание.

В крайна сметка откриването на един нов талант става само веднъж, изгряването на една нова звезда е еднократен акт.

Следващият проблем са парите — приходите намаляват. Дори когато са много, парите неизменно ни се струват значително по-малко от това, което сме очаквали и което сме готови да пропилием. Нека само за миг да си представим — колко често в писмата на известни автори се съдържат отчаяни молби за пари, пари, които им трябват или не им достигат. Фитцджералд иска заеми от литературния си агент, от издателя си, в същата ситуация изпадат Джеймс Джойс, Конрад, Дикенс, дори Хемингуей, за да покрие разходите си след поредния развод.

Следва трето, ако правилно броя... на трето място е страхът от изчерпването на таланта. Повечето от нас не обичат да разказват една и съща история два пъти. Приемаме го като недостатък, като безсилие и безпомощност.

И четвърто — пак ли четвърто?! (В залата се разнесе съучастнически смях, в който Пота отново се включи.) Накрая неизбежно опираме до процеса на самото стареене, на забавянето на темпото, на отслабващите амбиции, особено след като по-голямата част от тях са били удовлетворени. Но възрастта, а често и съпътстващата я депресия, не влияят върху онези, споменати в началото, защото те са приключили живота си относително млади.

И накрая, отново накрая, мисля, че стигам до едно фройдишко разочарование: какво са очаквали да постигнат те, респективно ние, когато в началото са се надявали (или сме се надявали), че ще успеят в писателското поприще?

Каквото и да е то, те (ние) не го получават напълно. А положителното влияние от него е краткотрайно. Първоначалните желания не са удовлетворени до край от литературния успех; в техните (нашите) души продължава да потрепва болката, съмнението, самотата. А статутът, славата и самоуважението, които са очаквали да получат за цял живот, не стигат дори за мъничка част от него.

Това може да се случи на всеки от нас, нали? Тези чувства са присъщи на всеки характер, на всеки жив човек. И именно те ни връщат там, откъдето сме тръгнали: ние сме си все същите, по-възрастни и по-мъдри, но все толкова бедни и уязвими.

Фитцджералд вероятно е бил въодушевен от хвалебствените отзиви за „Великият Гетсби“, но и смазан от слабите продажби на книгата.

Хемингуей положително е бил във възторг от огромния успех на „За кого бие камбаната“, но и дълбоко наранен от пренебрежителното отношение на критиците.

В същото време излизат нови книги на нови писатели, които привличат вниманието на критиката и читателите. Светлината на прожекторите е насочена другаде. Ние вече не сме основната атракция, не сме на авансцената. И постепенно ни обзема меланхоличното усещане, че отново сме на същото място, откъдето някога сме тръгнали, че отново сме същите хора, макар и леко променени или, ако повече ви харесва, леко поостарели.

Цитираха някъде тъжните размисли на Фитцджералд след кратката му последна среща с Ърнест Хемингуей. Тогава Хемингуей е на върха на славата си и може да говори от позицията на успеха, докато той, Фитцджералд, е напълно забравен и говори единствено от позицията на неуспеха. Разбира се, нито Фитцджералд, нито някой друг, е могъл да предвиди, че носеният от крилата на славата Хемингуей е орисан да изпадне в тежка депресия и в края на краищата да завърши живота по един непорядъчен начин, пръсвайки черепа си с ловна пушка.

Докато се подготвях за настоящата лекция, случайно попаднах на една великолепно творба от безспорно великолепния писател Джон Барт — „Историята продължава“^[3]. Главната героиня е университетска преподавателка, която води курс по художествено слово. И изказва следната мисъл: „Съветвам студентите си да четат биографиите на великите писатели, които обичат, но им препоръчвам да прескачат последните глави... да пропускат края на биографиите“.

Защо?

Вече изложих причините. В повечето случаи тези книги завършват печално и се превръщат в литература на отчаянието.

Но нека вървим нататък. Имам чувството, че в мига, в който приключва монолога си, вие ще ме попитате за самия мен.

Отговорът ми е: не, тези проблеми все още не ме засягат, слава Богу... Не и докато всички вие сте тук тази вечер. Не и докато все още има хора като вас, проявяващи интерес към моята личност, към онова,

което казвам; докато има хора, изпълнени с желанието да ми задават въпроси за моята работа и за разни други неща.

Благодарен съм за това. Сега нека преминем към другите ви въпроси...

Сред двата въпроса, които Пота по-късно си спомни, видимо в добро настроение, беше и следният:

— Господин Пота, вие пишете от дълги години и имате опит с проблеми от най-различен характер. Аз самият пиша или по-скоро се опитвам да пиша... Искам да ви попитам — как се справяте с проблема „зацикляне“?

Пота отвърна без колебание:

— Никога не съм имал подобен проблем.

И другият въпрос:

— В романите ви винаги има изобилие от секс. Героите ви от мъжки пол непрекъснато мислят и говорят за секс. Вие самият все още често ли мислите за секс?

Пота отново отвърна без колебание:

— Всеки Божи ден! Стоици път на ден! Непрекъснато, повярвайте ми!

Отговорът му предизвика смях и бурни аплодисменти.

„Те просто не са наясно — измърмори си Пота, внезапно обзет от мрачна меланхолия, докато с престорено безгрижие слизаше от катедрата. — Мислят, че си правя майтап...“

[1] Raintree County. ↑

[2] Mister Roberts. ↑

[3] On with the Story. ↑

Поли беше доволна, че отново си е вкъщи, а той се отпусна и сякаш се разтовари в нейната компания. Във фризера се изстудяваше чашата му за мартини.

— Лекцията мина добре — рече той в отговор на въпроса ѝ.

— Харесаха ли те?

— Да, много.

— Винаги те харесват, нали?

— Изглежда е така. Имам някакъв талант да се харесвам на хората. Този път публиката беше прекрасна, изключително жива. Получи се хубав диалог. Като нищо ще я препиша и ще я публикувам някъде, когато нямам друга работа. Всички останаха доволни, но най-вече аз. Освен това си получих и чека.

Поли се засмя. Очите ѝ блестяха, бузите ѝ бяха порозовели, цялото ѝ лице сияеше, както винаги, когато беше в настроение.

— Дадох ти чек, значи.

— Да, веднага след като приключих с лекцията.

— Мисля, че всички трябва да постъпват така. Не е хубаво да те карат да чакаш.

— Права си. Човек брои дните и накрая започва да се чуди дали изобщо ще дойде проклетият чек.

— Безпокоях се заради полета. Такава ужасна буря се разрази...

— Аз също — рече с въздишка Пота. — Но пътуването от летището бе къде по-голяма мъка. Шофьорът се оказа някакъв смахнат консерватор и не спря да разказва нескончаемите си истории. През по-голямата част от времето се правех на заспал, дано млъкне. На всичкото отгоре се изгуби в момента, когато излязохме от магистралата, та се наложи да му показвам пътя. Представяш ли си, в тази гъста мъгла.

Естествено, не ѝ разказа, че на блестящия прием след лекцията е флиртувал с две бивши студентки, сега самоуверени четиридесетгодишни жени, беше се запознал с тях преди петнадесетина години, докато лудешки и опиянени от възбуда, обикаляха из заведенията на Ню Йорк, в които се събираха интелектуалци. Не ѝ каза и за телефонните си разговори с три други познати, също от доброто старо време. Двете от тях отдавна бяха разведени и изглеждаха напълно щастливи от сегашното си положение. По негово мнение бяха съзрявали добре, имаха отличен външен вид,

безупречно поведение и самообладание. На времето, когато се дипломираха и след като завършиха курсовете по художествено писане, те бяха въодушевени от перспективата да се срещат с автори и редактори, с известни и недостижими авторитети, на които само бяха чували имената. Пота ги беше завел да вечерят в едно ресторантче, в което се събираха мастити издатели. Едната, по-общителната, остави в шумната компания на свои колеги (и тя беше много доволна), а другата заведе в любимата си мансарда, която поддържаше в ония години, за да ѝ покаже къде работи, а и да се насладят на великолепната нощна гледка към река Хъдзън и морето от светлини отвъд нея.

— Сигурно вече не си спомняш — подхвърли тя.

— Разбира се, че си спомням — възрази той.

— Тогава ти ми даде правото на избор.

— Като досадник ли се държах? О, съмнявам се...

— Не, съвсем не. Ти беше съвършеният джентълмен. Без грешка.

Любезен и внимателен.

— Това вече е в мой стил. Бил съм длъжен да се държа така.

— Каза ми, че ако искам да си тръгна, веднага ще вземеш такси до хотела. Но ако реша, мога да остана при теб...

— И ти реши да си тръгнеш. Разбира се, че помня. Нима допускаш, че мога да забравя подобен плесник?

— Бях умряла от страх! — засмя се нервно тя.

— О, личеше ти — усмихна се и той.

— Всъщност, не знаех какво искам. По онова време дори не бях целувала друг мъж, с изключение на съпруга ми...

— Помня, че ми го каза и то с надеждата, че ще те разбере.

— Ти беше първият, който го стори. В таксито, когато ме целуна за лека нощ.

— Нали трябваше да направя нещо? Целувката също влизаше в задълженията ми. Щеше да бъде обидно за теб, ако не бях направил опит, нали? Но това не беше единствената причина. Прекарахме добре заедно, смяхме се до сълзи. Исках да го направя. А и ти сигурно щеше да се почувстваш по-зле, ако не бях предприел тази стъпка.

— Така е. Бях доволна и горда от желанието ти, макар и доста нервна. На всичкото отгоре ти ми обеща нещо. Помниш ли?

— Така ли? Какво ти обещах?

— Каза, че ако остана да преспя при теб, в никакъв случай няма да съжалявам. И обратно — ако си тръгна, цял живот ще си спомням за този момент и ще съжалявам. И знаеш ли какво стана?

— Знам, разбира се. Иначе едва ли щеше да подхванеш разговора.

— Аз наистина съжалявах.

— Естествено.

— Всеки път, когато си спомнях за онази прекрасна вечер. Съжалявам и днес, още от момента, в който те зърнах отново и докато те слушах. Справи се отлично.

— Искаш ли да получиш още един шанс? — попита Пота, заинтригуван и доволен от развоя на събитията.

— Може би — колебливо отвърна тя. Лицето ѝ лекичко поруменя, гласът ѝ се снижи: — Може би бих опитала...

Пота се разсмя и скромно поклати глава.

— Най-вероятно ще се окаже, че вече е късно — галантно подхвърли той, в гласа му се усети преднамерена неувереност. — Сигурно съм прекалено стар, за да направя нещо запомнящо се, но съм сигурен, че бих искал да опитам.

— Не мисля, че си чак толкова стар! — засмя се и тя.

— Тогава ще го направим при следващата ни среща, когато и да е тя.

Тя прехапа устни и замълча. Усмивката замръзна на лицето ѝ. Колебанието ѝ беше видно.

— Къде си отседнал? — Въпросът беше зададен с доста голямо закъснение, а тонът ѝ бе полусериозен. — Бих могла да те закарам до хотела, където ще пийнем по едно и ще си поговорим.

— За съжаление поех ангажимент към професор Лоу и декана — излъга светкавично Пота, леко изненадан от страха, който внезапно го връхлетя. — А те ще ме откарат на летището утре сутринта, веднага след закуска. Ако искаш, да си разменим адресите. В случай, че аз пак дойда тук или пък ти отскочиш до Ню Йорк.

Тя безмълвно се примири, явно разбра, че няма да получи нито телефона, нито факса му. Пота беше наясно, че скоро няма да има повод да се появи отново в този град. А ако тя някога все пак се появеше в Ню Йорк, тогава щеше да измисли поредния си трик, за да може да я види, зарече се той, докато се разхождаше самотен в

хотелската си стая. После пък внезапно си обеща да стори тъкмо обратното — да избегне срещата, независимо от силното си желание. Най-вероятно отново щеше да се отдръпне — както току-що беше направил, но с още по-лъжливи извинения. С мнимо отвращение сам се нахока за първоначалното си импулсивно желание.

Ти луд ли си, Пота? За какъв се мислиш, да те вземат мътните? Скоро ще навършиш седемдесет и шест! Никога ли няма да пораснеш? Нима ще продължаваш да се влюбваш във всяка жена, която проявява някаква симпатия към теб?

Отговори си положително. Разбира се, че щеше да се влюбва, докато е жив.

Беше щастлив и доволен, че вече е твърде късно, за да се променя.

Винаги беше обичал жените. Харесваше му дори самата представа за тях, как се обличат и изглеждат, ароматът и формата на телата им, звуците, които издаваха. Беше готов да се влюби в повечето от жените, които беше срещал, въпреки ограниченото си време на този свят. Беше готов да го стори веднага, без колебание, може би защото знаеше, че ще бъде за кратко. Дълбоко в себе си чувстваше, че с радост и въодушевление би се подал на всяка съблазън, без да се замисля, стига да се появи изненадващо, без предварителна подготовка, без уговорки. Е, ще изпитва известен страх от евентуален семеен раздор, но съвестта му щеше да е абсолютно чиста.

Напомни си, че любовните авантюри за човек на неговите години са нещо глупаво и лишено от логика, че решително не иска да стига до пореден развод.

А отгоре на всичко, изглежда Поли усещаше как стоят нещата благодарение на женската си интуиция. По принцип тя винаги добродушно се забавляваше, когато по време на прием някоя самка започваше да го ухажда, независимо от явните ѝ или по-дискретни сексуални намеци...

Сега той просто се отпусна до нея, прегърна я през рамо и пръстите му докоснаха зърното на дясната ѝ гърда. Тя се обърна и го дари с гореща целувка право в устата. Горещо, без да чака покана, започна да го възбужда с развратни игрички, което не се случваше често след онези първи дни, през които, по думите на Пота, все още бяха „луди един за друг“. Отново изигра ролята на холандската

проститутка, която бяха наблюдавали заедно на една витрина в Амстердам. Тази роля тогава много ѝ допадна. Опита се да му направи и масаж. Такъв, какъвто той ѝ беше разказвал, че един-единствен път е преживял в Банкок... Отне им доста време, но никой от двамата не бързаше. А на него всичко му харесваше. Обичаше допълнителната гънка на пълния ѝ задник, приятното усещане за изобилна женска плът навсякъде, където я докосваше, по бедрата, корема, бюста. Спеше по-добре сам, но ценеше високо женското присъствие до себе си. Тя изненадващо го погали с бучка лед. А той отново беше влюбен в нея.

БОЛКА ВЪВ ВРАТА

— Това е ново за мен — каза докторът.

— Болката във врата ли? Аз пък мислех, че е нещо твърде обичайно.

— Не и в моята практика. Да не би да си се ударил?

— Не — поклати глава той. — Онази вечер ми се наложи да правя доста гимнастика в леглото, в компанията на жена ми.

— От венерическа гледна точка не ми звучи опасно.

— Разбира се, че не е. Започна да боли на следващия ден и оттогава изобщо няма намерение да спира.

— Виж, това вече е лошо. Случайно да ти изтръпва рамото или горната част на ръката?

— Не. Но се чувствам схванат, ако направя опит да извърна глава.

— Схванат ли каза?

— Да. Схванат ми е врата.

— Парализа?

— Не. Просто ми е трудно да си въртя главата. Опитам ли се — веднага ме прерязва болката. Изненадан съм, че досега не си лекувал схванат врат.

— Дори не съм чувал за такова заболяване. Звучи ми зле, много зле. Мистериозно. Затова предлагам час по-скоро да изясним състоянието на нещата.

— Какви ги дрънкаш? — попита с изненада Пота и гласът му потрепна.

— Ще ти уредя час при хирург-ортопед.

— Нищо подобно няма да правиш!

— Познавам един ортопед, който разбира от вратове...

— Ортопед, който разбира от вратове? Какви ги дрънкаш, за Бога?

— Винаги излиза по-евтино, ако се отиде направо в хирургията. И по-бързо. Там имат грижата да изчистят нещата докрай.

— Докрай, а? Само заради един схванат врат?

— Защо не? Имай ми доверие.

— Хей, Сол, знаеш ли какъв израз използват в Холивуд вместо „майната ти“?

— Какъв?

— „Имай ми доверие“!

— Благодаря за лафа, Джийн. Ще го пусна в обръщение. А ти защо не се опиташ да видиш нещата от моя гледна точка? Не разбирам защо трябва да губим време и пари за скенер и енцефалограма. Те или показват нещо или не показват нищо, нали така? Ако има нещо, то при всички случаи трябва да се коригира. Ако няма нищо, пак трябва да ти се направи задълбочен преглед, ей така, за всеки случай. Затова съм убеден, че моят начин е по-добър. Да уредя ли час?

— Не, благодаря. Засега не искам да ходя на преглед при никакъв хирург-ортопед.

— Тогава защо не опитаме при неврохирург? Искаш ли? Ако ти трябва второ мнение, веднага ще повторя онова, което току-що ти казах.

— Не искам никакви хирурзи. А и сам мога да се погрижа за второто мнение, ако нямаш нищо против. Нека си почина няколко дни, може пък да ми мине.

— Е, хубаво. След като си сигурен, че това е правилният начин, давай — въздъхна приятелят му с абсолютно сериозно изражение. — Но според мен губиш време. Рано или късно ще опреш до хирург. Както и да е. Постъпи така, както намериш за добре. А междувременно би могъл да глътнеш няколко таблетки против болката. Аспирин или тилебол, а за мускулното разхлабване — валиум. Опитай се да спиш на ниска възглавница или дори без възглавница.

— Благодаря, Сол.

— Все пак ми се обади, когато решиш, че си готов за хирурга. Добре е да зная предварително, защото напоследък тези хора стават все по-заети.

ОТ ГОРЕ ДО ДОЛУ

(ИЛИ)

ОТ ГЛАВАТА ДО ПЕТИТЕ

(БЕЛЕЖКИ)

Глава:

Врат — болка в

Гърло — възпаление на; бучка в

Око — блясък в; бъркане с пръст в

Уста — цапнат в; с пръст в

Зъби — на харизан кон

Език — цъкане с

Мозък — възпаление на; мозъчен удар(?) — удар в десетката
(добро хрумване)

Ухо — щурец в (неговото)

Торс:

Гърди —

Гръб — болка в

Сърце — болка в; ревност

Черен дроб — (?)

Бъбрек — камък в

Гръбнак — на книга (?) (каламбур?)

Жлъчка — (намери нещо за нея или за далака)

Длан — сърбеж по

Задник:

Гъз — болка в; ритник в; таралеж в гащите

Хълбок — и бедро

Топки — ритник в; откъсване на
Пенис — цар на царете; проблеми с
Коляно — вода в
Прасец^[1] — дебел(?) (каламбур?) (вероятно не)
Крак — първата стъпка
Пета — Ахилесова пета
Табан^[2] — ?
Табан — дъно, долна част, крак, риба (?)
Душа — мозък, ум, глава, горна част, връх

Напиши нещо въз основа на това, ама нещо добро! А сега измисли интригата или поне някакъв план, да те вземат мътните!

[1] На английски език calf има няколко значения, използва се и в идиоми. ↑

[2] Sole на български език означава табан, долна част (на нещо), подметка и писия (вид риба). Тя е омоним на думата душа (soul). В оригиналния текст Хелър прави игра на думи, която при превода се губи. ↑

УРОК ПО АНАТОМИЯ

НОВ РОМАН

ОТ

ЮДЖИЙН ПОТА

— Не е лошо. Кратко и завладяващо.

— Аха, аз нали затова го избрах.

— Точно както и всички други.

— Други ли? — попита Пота. — Какви други?

— Онези, които са го използвали преди теб. Нима мислиш, че си първият писател, харесал това заглавие?

— „Урок по анатомия“ като заглавие за роман?!

— В момента се сецам поне за двама, откакто работя тук — отвърна Пол, който беше редактор на Пота вече почти четиридесет години. — Но ако се поразровя, положително ще открия още няколко. В момента обаче заглавието изобщо не е важно. Важно е съдържанието.

— Да, радвам се, че го каза. Засега заглавието наистина не е важно. Но в главата ми има още две-три, които съвсем не са по-лоши. Изкушавам се да използвам някое от тях. Например „От горе до долу“...

— Така ли?

— Моля те, не ме прекъсвай. Другото, за което се сецам, е „От главата до петите“. Харесва ли ти? Не ме прекъсвай, ако обичаш. „От душата в главата до табаните на краката“. Доста символично, нали?

— Тази глупост?!

— Не е глупост, а истински бисер^[1]. Доста мислих и върху нещо по-различно — „Болка във врата“.

— О, това звучи добре. Току-що ме накара да избухна в смях.

— Но именно то ме накара да започна.

— Ами защо тогава не го запазиш?

— Защото... Вероятно ще ме помислиш за глупак, но врат някак не ми резонира. Тази дума няма други значения, липсва ѝ литературна история. Не е като сърце, бюст, далак или език. Няма корени в

литературата. Гърло се доближава, но се страхувам, че врат просто не се вмести както трябва в плана, в скелета, ако щеш в тялото на структурата...

— Какъв скелет? Какво тяло? Каква структура? Хей, Юджийн Пота, какви ги дрънкаш, за Бога?

— Боях се точно от този въпрос. Става въпрос за плана и структурата, които възнамерявам да изградя. В главата си имам роман, организиран като биологическа карта. Нещо като география на човешкото тяло, разбираш ли? Всяка част или всяка глава ще отговаря на отделна част от човешкото тяло. Това е положението, независимо дали ти харесва или не!

— Мъжко или женско тяло?

— Моля те, не ме прекъсвай, поне за малко. Мъча се да ти илюстрирам една идея. Мъжко, разбира се. Може би ще има и някои отклонения към женското — ей така, за малко нецензурен майтап. Слушай сега как изглежда цялата работа, как ще изглежда. Много прилича на онова, което Джойс прави с Дъблин в „Одисей“... Помниш ли? С тази разлика, че аз го правя с формите на човешкото тяло, предимно с външните. Схващаш ли сега за какво става въпрос?

— Ти майтапиш ли се? — втренчи се в него Пол.

— А ти защо не се смееш? Не, разбира се, че не се майтапя, говоря ти напълно сериозно.

— Доколкото си спомням, Джойс не страда от болезнената амбиция да обхване целия град Дъблин. Той е вътре в него и толкова.

— Мисля, че грешиш, но сега това не е толкова важно. Аз възнамерявам да обхвана по-голямата част от структурата, от външната форма на човешкото тяло. От горе до долу, от душата в главата до табаните на краката. На финала вратата ще бъде подпряна, разбира се, с крак. В случай, че избира нещастен край, това ще бъде една алюзия, едно деликатно напомняне за ахилесовата пета. И обратно — ако реша да завърша с оптимистична нотка за човечеството, ще обърна ситуацията — първо ахилесовата пета, после подпирането на вратата с крак. Как ти се струва на този етап? Възнамерявам да използвам човешкото тяло като структурна база за всичко останало. Точно както Джойс използва „Одисей“. По тази причина преди малко употребих думата „скелет“...

— Ти луд ли си?!

— Не. Защо питаш? За луд ли ме мислиш?

— Е, да речем, че и друг път си ме карал да се блещя от изненада. Да речем, че не си луд. Искам да чуеш как виждам нещата аз — ако през всичките тези години Джойс не беше повтарял неуморно, че „Одисея“ трябва да се разглежда като основа на неговата творба, никой нямаше да говори за това. Нещо повече — никой нямаше дори да подозира, че става въпрос за „Одисея“. Всичко е направено умишлено, за да ни внуши определена доза снобски мистицизъм и да оправдае включването на редица части от споменатата книга, които, разглеждани сами по себе си, биха били (и всъщност са) напълно неразбираеми и негодни като литературен материал.

— Това пък откъде ти хрумна? — хладно попита Пота.

— От теб — отвърна Пол. — Цитирам те дословно. Това е твоята оценка, направи я в едно литературно списание преди няколко години. Случайно да я помниш?

— О, да, да... Предполагам, че си прав. Не очаквах, че ти или някой друг ще я помни.

— Я ми кажи каква е твоята интрига, основната ти тема, как се развива фабулата?

— Очаквах подобен въпрос — въздъхна Пота. — Все още не знам. Но това са второстепенни неща. Субектът на този роман, както и в „Одисей“ на Джойс, ще бъде самият роман.

— Второстепенни неща, казваш — промърмори Пол. — Но за кого ще става въпрос в тази книга, все пак?

— Това ще определя по-късно. Няма да е трудно.

— Доколкото помня фабулата на Джойс, неговият герой Леополд Блум има син, който умира, баща, който се самоубива и дъщеря, която става уличница (ако подобно нещо все още съществува). Съпругата му пък се появява три пъти за един следобед, тайно подтиквана от Блейзис Бойлан. Става въпрос за доста голяма навалица, нали? А при Омир тези герои не съществуват. Доста неща се случват и около онзи Стивън Дедалъс. Този герой е избледнял в паметта ми, но все пак е там, в романа. А ти с какво разполагаш?

— Защо се заяждаш?

— Защо ми разказваш плановете си? Нали точно това искаш да чуеш в отговор?

— Лесно бих могъл да вкарам както мъртвите деца, така и самоубийците — промърмори Пота. — А при повече търпение — дори да копирам по чисто литературен начин и тези, които ти спомена...

— А междувременно?

— Какво междувременно? Междувременно не съм сигурен...

— В такъв случай, чуи какво ще ти кажа аз междувременно — тръсна глава Пол. — Независимо дали ти харесва или не, аз се пенсионирам в края на годината. Вече няма да съм на разположение, разбираш ли?

„Мамка му“, скръцна със зъби Пота, а на глас подхвърли:

— И ти ли? Какво ви става, бе, хора? Хей, Пол, кажи ми каква е причината, моля те! Рак, Паркинсон или проблеми със сърцето?

— Нито едно от трите — отвърна Пол. — Ако искаш да бъда съвсем точен — пенсионира ме. Не само ти остаряваш, Джийн.

— Как изобщо успяха да те докопат?

— Ами, вероятно са надникнали във ведомостта за заплатите и са забелязали, че името ми фигурира там от цял век. После са си направили аритметиката и са открили, че с парите, които ми плащат, лесно биха могли да наемат 50–60 младежи, току-що завършили колеж или...

— Без да се интересуват от качеството, така ли?

— Мисля, че е точно така. Хората, които в момента са на върха, пет пари не дават за качеството. Бурмичката в машината прилича на всяка друга бурмичка. Но, както и да е... Кой друг е излязъл от строя, Джийн? Намекна за още някого.

— О, вярно — простена Пота. — Шведският ми издател продал фирмата на една от местните акули и сега е пълен аут, въпреки че твърди противното. Редакторът ми в Дания се пенсионира, също като теб, заради навършени години. В Холандия пък моят човек е свил дейността си значително, вероятно не по своя воля... Всички тези хора ми бяха приятели. Италианският ми издател граф Бомпиани е мъртъв и аз не знам дали някой там изобщо си спомня за мен. Във Франция продължават да ме смятат за най-добрия американски автор на европейски романи. Но там, както е известно, американските автори на европейски романи не се продават особено добре. Очевидно им е писнало да ме издават на загуба. В същото време почти всичките ми

лекари си заминаха по реда и в момента направо не знам как мога да си намеря нови, ама добри.

— Едно поколение изгрява, Джийн, друго си отива. При мен има и добри новини. Предлагат ми много хубава пенсия, плюс план за допълнителни доходи. Ще редактирам на хонорар всички книги, за които сключва договор до края на годината, а освен тях ще ми бъдат предлагани и онези, които никой друг не желае да редактира... Така че, ако през следващите два-три месеца си размърдаш задника и изпратиш в издателството нещо годно за договор, ние с теб спокойно можем да останем заедно, докато смъртта ни раздели.

— Не одобряваш ли моята „Болка във врата“?

— Искам нещо повече.

— В момента нямам нищо повече.

— Трябва да намериш. Стига да имаш сериозни намерения. Искам от теб една-две свъстно написани глави, в обем от петдесетина страници, и някакъв план, който да предложи на редакторските срещи. Само така мога да стигна до оферта за договор.

— Добре, вече ти дадох един подобен материал, сега ще ти предложи втори. И без това главата ми е пълна с идеи.

— Това не е на хубаво. Винаги си се представял по-добре, когато в главата ти има една-единствена идея, с която да се бориш.

— Предлагам ти да изслушаш тази — ухили се победоносно Пота. — В нея има хепиенд, голямо количество битки, секс и семейни скандали. Но не искам да ме прекъсваш, преди да съм свършил. Сигурен съм, че ще ти хареса.

— Вече ми харесва — увери го Пол.

— Главният герой е красив и невинен младеж от далечното минало, да го наречем принц. Та си върви той по пътя, потънал в размисъл. Изведнъж пред него се появяват три жени — нито млади, нито стари, но излъчващи неостаряваща и поразителна привлекателност, по-силна и по-естествена от живота. Младежът усеща, че тези жени са особени, но не знае точно с какво. Те го спират и го молят за една услуга. Желанието им е странно, младежът е объркан. Искат от него да каже коя от трите е най-красивата.

— О, по дяволите! — простена Пол.

— Каза ли нещо? — втренчи се в лицето му Пота.

— Не, нищо.

— Стори ми се, че каза нещо. Моля те, слушай, без да говориш!

— Но тази история съм я чувал! — възрази Пол. — Младежът се казва Парис и живее в Троя, нали?

— Не си я чул такава, каквато аз мисля да я разкажа. Макар че младежът наистина се казва Парис. Става дума за „Илиада“, написана от гледната точка на троянците. Парис е самата невинност, нали? Така започва истинската история. Не е тръгнал да си търси жена, онези три богини сами го спират на пътя... Моята история ще бъде по-сърдечна и интимна, може би лишена от особени литературни достойнства, но за сметка на това далеч по-интересна за киноиндустрията, телевизията, а дори и за производителите на сапунени опери. Нима не искаш да ме видиш отново известен? Не, не се шегувам и не съм луд. Така, историята продължава...

„Избери мен — шепне една от богините, дръпнала го настрана. — Ако го направиш, аз ще те превърна в най-великия човек на света“. Името на тази богиня е Хера.

— Без майтап?

— Господ ми е свидетел, няма никакъв майтап. Видяла накъде вървят нещата, втората богиня също го дърпа настрана. „Ако избереш мен, ще те направя герой — шепне тя. — Не я слушай онази.“ А третата...

— Афродита, разбира се. Тази путка, както ти я наричаш.

— Точно така. „Избери мен — казва путката и огъва кръшна снага пред очите му. Бедният Парис за пръв път в живота си вижда толкова съвършено женско тяло. — Ако ме избереш, ще ти дам за съпруга най-красивата жена в света.“ А той, горкичкият, широко отваря очи и пита: „Себе си ли имаш предвид?“ Въпросът му е логичен, защото Афродита наистина изглежда страхотно. Да не забравяме, че в нашата версия момчето е напълно невинно и изобщо не подозира с кого говори. „Имам предвид земна жена“, уточнява богинята, едва сега той вдява за какво става въпрос. После върши точно това, което и ние с теб бихме извършили на негово място. Ти и аз сме хора без особено голям избор, нали? Парис избира най-красивата жена в света. Но това, което не знае...

— А ние с теб знаем — подхвърли Пол.

— ... е, че най-красивата жена в света, Елена, дъщеря на Зевс, която не живее вече в Троя, а в Спарта, е омъжена за един велик

гръцки цар, който отдавна има обещанието на останалите гръцки царе да му се притекат на помощ с оръжие в ръка, ако някой дръзне да постави брака му под заплаха. Така избухва Троянската война, за която ние знаем всичко, но от гледната точка на Троя. В същото време нямаме представа какво точно става вътре в града по време на обсадата. Но аз зная това и смятам да го споделя с читателите на своя нов роман. Естествено, няма да забравя търканията с брат му Хектор и останалите му роднини, преди още войната да е започнала. С Елена също. Наблягам на баталните сцени, на драматизма, напрежението и всичко останало.

— Ами хепиенда? Нали каза, че ще има хепиенд?

— Парис убива гневния Ахил, не помниш ли? Разбира се, с помощта на Аполон, който му издава единственото уязвимо място на великия воин. Ахил вече е заклал Хектор и още куп доблестни троянски войници. Парис отмъщава за тях.

— След което Троя пада — обади се Пол. — Градът е опожарен, всичко живо от мъжки пол е изклано, а жените са взети в робство. Този хепиенд ще приседне дори и на истински грък!

— Но аз възнамерявам да спра далеч преди този момент — възрази Пота. — Парис и Елена се събират отново и правят любов поне още веднъж. Трагедията от поражението е нещо, за което знаем всички, но именно то внася особено ироничен привкус в буйните празненства. Тук именно е неизказаната ирония, защото ние знаем какво ще се случи в близкото бъдеще... Е, какво ще кажеш? Не е ли достойно за договор?

— Сигурен ли си, че действително си готов да вложиш сили в подобен роман? — попита с подозрение Пол.

— Не знам — въздъхна Пота.

— В такъв случай и аз не знам. Напиши една-две глави, пак ще приказваме.

— Май не си много възхитен, а?

— Нито пък ти. Познавам те прекалено отдавна, за да бъда възхитен от нещо, което не е завършено. Но все пак предпочитам да препишеш „Илиада“ вместо „Том Сойер“.

— В идеята за Том Сойер има много рационални зрънца — възрази Пота.

— Които ти все още не си открил, нали? — засече го Пол. — Открий ги и тогава ще говорим. Я кажи как е Поли? Твоята Поли, а не леля Поли. Възприе ли идеята ти да напишеш сексуален роман за нея или за някоя друга, която си оправял? Не те ли нарече изкуфял дъртак?

— Поли е добре и ти прекрасно го знаеш. Но ще бъде още по-добре, ако си седна на задника и започна да пиша. Винаги е твърдяла, че когато съм потънал в работа, с мен се живее много по-лесно.

— Аз също ще бъда доволен, а вероятно и ти — кимна с въздишка Пол. — А какво стана с идеята ти за сексуалния роман? Доколкото си спомням, беше измислил нелошо заглавие. Поли възпротиви ли се?

— Не, не се възпротиви. Особено след като разбра, че заглавието не я засяга пряко.

— Тя е разбрала, но не и бъдещите читатели.

— Вероятно точно това си е помислила. Пък и аз... Виж, Поли е доста пълничка, а аз мога да направя героинята си слаба като вейка. Поли е ниска и тъмнокоса, а моята героиня може да бъде висока и руса. Поли е от Небраска, а моята героиня е с южняшки произход.

— И никой изобщо няма да се сети за какво става въпрос, а?

— Вероятно ще се досещат — призна Пота. — Но аз все още не съм се отказал от идеята. Искан ми се да напиша един наистина хубав роман, който не само да се превърне в бестселър, но и да бъде откупен за филмиране.

— Виж какво ще ти кажа, Джийн — поклати глава Пол. — Според мен времето на бестселърите е отминало и за двама ни. Освен ако наистина не опиташ да напишеш роман с много...

— Не, не! Няма да се опитам, а дори и да го сторя, със сигурност ще се проваля. От друга страна, разполагам с предварителните материали за тази секс-книга, на които и двамата можем да се насладим. Ще те питам нещо, Пол. Чувал ли си някога за извадка от дневника на херцогинята на Марлборо, цитирам я дословно: „Снощи моят съпруг и господар се завърна от война и ме ощастливи два пъти, без да си сваля ботушите.“

— Разбира се. Защо питаш?

— Опитвам се да откроя произхода на тази реплика, но не стигам доникъде. Мисля, че бих могъл да я използвам. Обърнах се към един приятел, той е историк и също я беше чувал, но не успя да я открие

черно на бяло. Всъщност, така и не разбрах дали изобщо си е направил труда да я потърси.

— Мисля, че след като ти и твоят приятел не сте успели да я откриете, едва ли някой ще го стори. Ето защо, можеш да я ползваш, както си искаш. Ако истината излезе наяве благодарение на някой жлъчен учен, шумотевицата по въпроса ще е добра реклама за нас. Затова, пак повтарям, прави с тази реплика, каквото ти хрумне.

— Точно така — кимна Пота, твърдо решен да го стори.

[1] В оригинала става въпрос за каламбур с омонимите sole (табан) и soul (душа). — Бел.ред. ↑

СЕКСУАЛНА БИОГРАФИЯ

НА МОЯТА СЪПРУГА

ОТ

ЮДЖИЙН ПОТА

„Снощи моят съпруг и господар се завърна от война и ме ощастливи три пъти, без да си сваля ботушите.“

Херцогинята на Марлборо

СЕКСУАЛНА БИОГРАФИЯ

НА МОЯТА СЪПРУГА

ЕДИН НОВ РОМАН

ОТ

ЮДЖИЙН ПОТА

Първа глава

Снощи моят съпруг и господар се завърна от война и ме ощастливи три пъти, без да си сваля ботушите.

„Не съм вършил нищо подобно.

Какво, по дяволите, ѝ става на тая моята жена? Защо пише такива неща в дневника си, а след това го оставя отворен, за да мога да го видя?“

Това беше горчивият протест на писателя на средна възраст (така пишеше Пота), който възнамеряваше да започне и завърши един съвременен сексуален роман, написан от гледната точка на една модерна жена, с чаровното заглавие „Сексуална биография на моята съпруга“.

Той се казваше Лойд. И не беше господар на никого, включително и на жена си. Не беше ходил на никаква война, вече няколко месеца подред прекарваше нощите си у дома. Не притежаваше ботуши.

„Ако пък някъде по широкия свят съществуваше жена, която бих се опитал да ощастливя три пъти, това с положителност нямаше да е жената, за която съм женен от двадесет и пет години“ — мърмореше си той на глас. Вероятно именно по тази причина тя имаше подобни видения. А може би... Може би не бяха видения?!

За него не беше тайна, че кръшната му русокоса съпруга с южняшка кръв си е малко луда. Но луда по онзи нормален и често срещан начин, който предизвиква умилението на мъжете и ги кара да говорят за съпругите си с топла привързаност. Фактът, че, поддавайки се на някакъв импулс, беше започнала да си води дневник, в който записваше каквото ѝ дойде наум, беше без значение, защото същите тези неща тя ги приказваше и в компанията на напълно случайни хора. Известен му беше и нейният навик да си записва всичко, свързано с различните ѝ дейности и планове за деня, знаеше, че си записва и определени цитати, които си е харесала и има желание да използва. Шокиращо обаче беше разкритието му, че е започнала да подслажда своите записки с пиперливи еротични измишльотини от сорта на тази, която току-що беше прочел.

Върна се обратно в семейната спалня на втория етаж и отново погледна в чекмеджето на скрина. Искаше да се увери, че не сънува. Но дневникът си беше там — един чисто нов бележник с твърди корици, който лежеше върху нейните акуратно подредени комбинезони и гащички. С изключение на самотното изречение в началото, страниците бяха абсолютно празни. Какво означаваше всичко това, по дяволите?

Изведнъж му хрумна, че зад това странно признание се криеше нещо друго, най-вероятно хитро закодирано. И забележката не се отнасяше за него, а за някой друг. Почувства се наранен, пренебрегнат и измамен, но в момента това му изглеждаше маловажно. Въздъхна, поклати глава и потъна в спомени, трескаво търсейки някаква следа, за която да се захване. Вечер се прибираше навреме, нощите прекарваше вкъщи, без никакво изключение. Но с дните не беше така — понякога оставаше от сутрин до вечер в града и винаги предварително я

предупреждаваше. От друга страна, и тя ходеше в града прекалено често, дори по-често от него. Понякога дори преспиваше там, в малкото апартаментче, което държаха просто ей така, за всеки случай. Нима е възможно? Жената, която писмено признаваше, че е била ощастлива три пъти, не беше милата и благоприлична домакиня, която той познаваше.

Нима бе възможно тя да е по-различна, по-коварна? И къде, по дяволите, би могла да намери мъж или младеж, който би я ощастливил цели три пъти? Откъде идваха тези три пъти? Възможно ли е да става въпрос за повече мъже или младежи, участвали в действието?

Лойд съзнаваше, че позволява на мислите си да поемат в тази посока заради една перверзна надежда — да налее вода в собствената си мелница на писател, като присвои тайно това съкровище от автентичен женски сексуален материал, изключително полезен за романа, който възнамеряваше да пише. Но оптимистичната усмивка, озарила лицето му, се дължеше и на още нещо. Нима беше възможно? Нима беше възможно жената, която в продължение на четвърт век беше демонстрирала пълно задоволство от сексуалните му усилия, изведнъж да се окаже ненаситна нимфоманка с трудно задоволими желаниа? „Ако е така, тя ми се издига в очите — призна с въздишка Лойд. Положително бих ѝ предложил нещо повече от това, на което е свикнала с мен, особено ако си представя, че е съпругата на някой друг.“ Усилията му дори биха отишли дотам, че да се напъне да я ощастливи също три пъти или просто да се самоубие, опитвайки.

Като американски писател, Лойд беше постигнал умерени успехи и прилична известност, а в днешно време...

„Какво в днешно време, по дяволите?“ — изпъшка Пота, вдигна ръце нагоре и направи опит да раздвижи схванатия си врат, за да прогони тъпата болка в раменете си. Отново го измъчваше и врата. Явно трябваше да търпи. Въпросът беше какво да прави с тоя тип Лойд. Нима ще се наложи отново да прерови целия скучен материал, събран предварително за него? Не беше ли по-добре изобщо да не го използва, след като не се връзваше с интригата? Или пък да изчака? Можеше да го използва при някой задължителен коментар, за да придаде на своя чувствителен герой повече хумор и енергичност.

Започна да прелиства жълтите страници на бележника си, за да стигне до онова, което вече твърдо бе решил да включи в повествованието.

Намери Лойд вбесен:

— Каква беше целта, по дяволите?

— Каква цел, скъпи?

— Прекрасно знаеш какво те питам, Милдрид! Защо си оставила бележника си там... за да го видя?

— Какъв бележник? За какво говориш? Лойд, какво пак те прихваща, за Бога?

— Имам предвид твоя дневник! Оставен разгърнат ей там, върху скрина, за да мога да го видя!

— О, това ли? Сега май е мой ред да се ядосам. Изобщо не съм го оставяла там и никак не ми харесва мисълта, че си ровил в него! Бележникът беше в чекмеджето с бельото ми.

— Точно така, по дяволите! Но чекмеджето беше полуотворено и аз се изкуших. Знаеш как ми действа бельото ти... А после прочетох това, което пише вътре. Какво става, по дяволите?

— Нищо не става. Записала съм една мисъл в новия си дневник и нищо повече. Не разбирам защо крещиш и защо си толкова ядосан?

— Че как няма да съм ядосан? Откъде, по дяволите, знаеш за херцогинята на Марлборо?

— За кого?

— Марлборо. Херцогинята на Марлборо.

— За пръв път чувам това име.

— Така ли? А как тогава си се сдобила с нейния цитат? И как, по дяволите, ти хрумна вместо два пъти да напишеш три пъти?

— Този цитат го знам от теб, скъпи.

— От мен?

— Да, да. Зърнах го написан на лист хартия върху бюрото ти и побързах да си го препиша. Хареса ми, стори ми се забавен. Точно тогава ми хрумна идеята...

— Каква идея?

— За книгата.

— О, Господи! Каква книга?

— Моята сексуална книга.

— Какво?!

— Реших да напиша сексуална книга, нещо като роман, но от гледната точка на жена, която все още обича да прави секс. Мисля, че съвременните читатели са склонни да приемат подобно нещо.

Лойд безсилно се отпусна на близкия стол, изпусна въздуха от дробовете си и направи опит да разсъждава.

— А кое те накара да мислиш, откъде разбра, че въпросната херцогиня на Марлборо все още обича да прави секс? — попита след известно време той. — Нали твърдиш, че никога не си чувала за нея?

— Това е вярно. Нито съм чувала за нея, нито имам някаква представа дали е жива или мъртва. Но тя използва думата ощастливи, за да опише акта. Не изглежда ядосана на мъжа си заради прословутите три пъти, нито пък от факта, че не си е събул ботушите. Мисля, че такава жена би била подходяща за героиня в романа, който смятам да напиша. Ти не си ли на същото мнение?

— Роман? Ти смяташ да напишеш роман?!

— Куп жени се занимават с писане на романи, защо да не опитам и аз? Това, което замислям, ще бъде нещо като сексуална автобиография.

— Но ти никога в живота си не си написала нещо по-дълго от рецепта за готварската рубрика в местния вестник. Откъде изобщо ти хрумна тази налудничава идея?

— От теб.

— Пак ли от мен?!

— Да. Нали в момента пишеш книга със заглавие „Сексуална биография на моята съпруга“?

— Ти прекрасно знаеш, че е така.

— Тогава защо вдигаш всичката тази пара? Нима това, което можеш да си позволиш ти, на мен ми е забранено?

— По едно и също време? Една и съща книга?!

— Книгата няма да е една и съща. Освен това, не виждам нищо лошо да се занимавам с писане. А накрая може и да ги публикуваме заедно.

— Не, Милдрид! Ние не можем да ги публикуваме заедно и няма да ги публикуваме заедно. А помислила ли си откъде ще се сдобиеш с нужната информация? Откъде, питам аз?

— Знаеш ли, аз все пак имам известен личен опит. Разполагам и с разказите на други жени. Имам незавършено висше образование, а преди това съм учила в общообразователен колеж, на пълен пансион. Освен това...

— Още ли има? Какво е то?

— Мога да използвам и твои материали, стига да ми позволиш. Имам предвид твоите години в Гринич Вилидж с всичките онези наркомани и нимфоманки. Как се казваше онази твоя приятелка, която дълго се опитваше да се пребори с дрогата, а после загина при автомобилна катастрофа? Описала съм я, но съм оставила празно място за името ѝ.

— Значи вече си започнала да пишеш?

— О, да. Имам цели три глави. В случай, че се съ согласиш да хвърлям по едно око на твоя ръкопис, ще ми помогнеш да събера още доста материал. Ще ми позволиш ли?

— Не, Милдрид, няма да ти позволя.

— В такъв случай ще си измислям. Все пак бих те помолила да ми отговориш на един въпрос: след като мъжа приключи с уринирането, трябва ли да си мие...

— Мие си ръцете! — изрева Лойд. — Само ръцете и при това ако иска. Само ръцете, разбираш ли?

— А ти правиш ли го?

— О, Господи, това вече е прекалено! Това е лудост, Милдрид, пълна лудост!

„По дяволите, простена Пота, то за мен е пълна лудост, докато се опитвам да не изгърва нишката без план, та камо ли за този писател в книгата, дето съвсем няма план.“ Пота проумя, че трябва веднага да прекъсне писането и да се заеме със съставянето на нещо като карта за евентуалните пътища на интригата. Трябваше да се опита внимателно да прецени докъде да продължи с този нов обрат на събитията, имайки предвид своя първоначален замисъл.

Разходката до брега този път едва ли щеше да му помогне. Беше прекалено изтощен, както емоционално, така и физически, за да се подложи на допълнително натоварване. Отиде да си легне с плахата надежда, че една хубава дрямка ще го освежи. Преди да се отпусне в

обятията на Морфей, той благодари на щастливата си звезда, че Поли, собствената му съпруга, не крои тайни планове да напише сексуален роман или какъвто и да било друг роман. Доколкото му беше известно... Ами ако не е така?!

Подобно развитие на нещата щеше да е прекалено трудно за смилане от един остаряващ човешки мозък. Със сигурност щеше да се обърка: докато той пише своя сексуален роман, жена му върши абсолютно същото, в своя роман той пише за писател, който пише сексуален роман, докато жена му пише същия или подобен сексуален роман, като се опитва да открадне неговите идеи.

Всъщност, нима това не е един непредвиден, доста комичен обрат? Беше изкушен за миг да се прокрадне нагоре по стълбите и да прегледа купчината ѝ бележници и тетрадки. Искаше да е сигурен, че в тях няма никакъв дневник или таен ръкопис. На практика обаче беше абсолютно убеден, че е именно така, тъй като тя не би подложила на риск ясните им, напълно открити отношения.

Нещо такова навярно би представлявало истинска златна мина, но изобщо вече не е за мен.

„О, Господи!“ — възкликна в следващата секунда той, без да го е грижа дали го прави на висок глас или само във въображението си. — „Къде изчезна моята прекрасна муза, която през всичките тези години ме вдъхновяваше?“

След една-две минути някой сякаш леко го докосна по рамото. Усмехнат, Пота стана от леглото и грабна писалката си.

СЕКСУАЛНА БИОГРАФИЯ
НА МОЯ СЪПРУГ
ОТ
БОГИНЯТА ХЕРА
ТАКАВА, КАКВАТО Я ЗАПИСА
ЮДЖИЙН ПОТА
РОМАН

Първа глава: Въведение

Ако имах приятелка, щях да я помоля да се включи в написването на сексуалната биография на моя съпруг. Само по този начин хората след нас биха могли да научат истината за неговото отвратително поведение, за всичко, което съм била принудена да понеса, за да запазя нашия брак и името си на добра богиня, закрилница на дома и семейството. О, ако можех да напиша книга за всичко това! За съжаление нямам приятелка, на която да се доверя. И не мога да пиша. Поне така си мисля. Афродита ми е близка, колкото всяка друга, но ние двете не се харесваме. Защото тя невинаги говори истината, най-малкото пред мен. Така и не разбрах дали е имало нещо между нея и моя съпруг Зевс. Обществена тайна е, че преди години Зевс беше полудял по нея и упорито я преследваше. Изобщо не го притесняваше факта, че като дъщеря на Диана, тя лесно би могла да се окаже и негова собствена дъщеря. Той е бог, нали знаете, при това върховният бог. Това го кара да си мисли, че може да върши всичко, каквото си пожелае.

В случаите с Деметра и Персефона той изобщо не се спря, но това е друга история. За нея ще спомена по-нататък, но веднага искам да ви предупредя, че ако тръгна да описвам безбройните похождения на Зевс, въведението към книгата ще стане безкрайно. Неговите изневери нямат чет, а аз съм сигурна, че зная едва за половината от тях.

Той е в състояние да открива новите си любовници и да ги обладава, още преди аз да съм се оправила с предишните. Да не говорим за красивия младеж Ганимед, когото аз все пак не мога да приема като съперник или за другите подобни случаи. И въпреки всичко, аз все още не знам дали Зевс и Афродита са имали сексуална връзка. Той, естествено, не ми казва нищо. А когато го питам, толкова се нервира, че спрех да го питам или най-малкото се опитах да спра.

Тя пък ми отговаря само с онова дразнещо клатене на главата и с неприлично хихикане.

— Спокойно можеш да споделиш с мен, Афродита — казвам ѝ аз. — Това отдавна вече няма значение.

— О, напротив — отвръща тя с типичния си подигравателен смях и започва да се кипри.

Представяте ли си?!

— Няма значение — продължавам да я увещавам аз. — Всичко е погребано и забравено...

— Така ли?

— Просто съм любопитна. Зная за толкова много от неговите похождения, така че едно повече или по-малко наистина няма да промени нещата.

— Наистина ли? Ще ти кажа нещо, Хера: аз познавам жените доста по-добре от теб.

— Кълна се, че изобщо няма да трепна. Давам ти думата си на богиня. Имало ли е нещо между теб и Зевс? Искам да знам истината!

И знаете ли какво ми отговори тази хубостница? Няма да повярвате!

— Това си е моя работа. А ти, след като толкова много искаш, разбери сама!

Представяте ли си?! Тая безсрамна кучка!

Небето ми е свидетел, че не съм нито злобна, нито подла жена. Но веднага трябва да призная, че бях изпълнена със злорадство, когато я видях да ридае заради Адонис — онзи красив младеж, в когото беше влюбена. Разкъса го огромен глиган или някакъв друг звяр, вече не помня. Така ѝ се падаше... Но иначе не съм злобарка. Питайте, когото искате. Само не и Зевс, защото той едва ли ще е обективен.

Нека ви припомня, че Зевс е погълнал първата си жена. Аз не съм му първата. Погълнал Метис жива в момента, в който разбрал, че е

бременна. От страх, че може да роди син, който да стане по-могъщ от него. Всички мъже в рода на съпруга ми са могъщи, защото изяждат мъжките си рожби или поне се опитват да го сторят. Умирали от страх, че някое от тези момчета може да стане достатъчно силно и да им отнеме властта. Този страх явно е заложен в гените им. Може би не знаете, но и ние имаме гени. Очевидно тези дръвници не се сещали, че ако не се държат толкова заплашително със синовете си, те едва ли биха искали да им отнемат властта. Метис е погълната, но дъщеря им оцелява. А Зевс беше принуден да си разцепи челото с брадва, за да се роди Атина от главата му — цяла и непокътната. После дълго страдаше от главоболие и стана по-предпазлив.

По тази причина моята колежка Атина се явява дъщеря на друга моя съперница. Двете се разбираме сравнително добре, но аз никога не забравям, че тя е дъщеря на жена, която е била със Зевс преди мен. Жена, която съм длъжна да смятам за съперница, независимо от факта, че е живяла с мъжа ми в далечното минало. Сигурно и вие на мое място бихте мислили така, нали? Признайте си...

Много време ми отне, докато си оправях сметките, не със Зевс, разбира се, защото той е недосегаем, а с любовниците му, а понякога и с поколенията им. Например Херакъл. Отне ми цял един живот (неговия), преди да му отмъстя заради майка му Алкмена. След като той удуши онези две огромни змии, аз се промъкнах в люлката му с намерението да го убия. Проклетият полубог обаче се оказа невероятен чаровник, също като онзи пияница Дионис, поредното копеле на съпруга ми. Но аз продължих да го дебна и да чакам звездния си миг. Когато часът настъпи, всички останаха изненадани. Докарах Херакъл до лудост и видях как убива собствената си жена и децата си, възприемайки ги като свои смъртни врагове. Така най-сетне си го върнах и никой копче не може да ми каже!

Онази жена Йо също ми загуби много време. Доста се затрудних с нея! Първоначално Зевс я превърна в крава, за да ми попречи да я убия. На пръв поглед това ме задоволяваше напълно — да те превърнат в юница беше достатъчно наказание за дързостта да изчукаш главния бог. Но после се сетих за другото му гадже, Европа, при нея Зевс нямаше никакъв проблем и нарочно се превърна в бик, за да я обладае. Хмм, рекох си... Аз да не съм вчерашна. Превръщайки я в крава, той явно ме мислеше за такава. Обаче аз заповядах на Аргус с неговите

хиляда очи да я пази и да внимава двамата да не се съберат пак. Но когато Хермес превърна Аргус в паун, а хилядата му очи — в разноцветни пера от опашката му, реших, че операцията не си струва труда. Изпратих един стършел да нападне Йо и той я жилеше, където и да отиде, та я прогони от страната. Мръсницата побегна нагоре към Йония, после надолу към Египет. И това май е последното, което чух за нея, макар хората да разправят, че египтяните я почитали като богинята Изида. Да ѝ се моли, който ще. На мен изобщо не ми пука, след като си е платила. Отмъстих си, макар че не съм отмъстителен човек. Никой не може да ме обвини, че съм отмъстила на жена, която е съблзнила съпруга ми и му е позволила да я изнасили.

Но изброените дотук бяха смъртни. А моите големи проблеми идваха от безсмъртните. Тях не можех да ги убия, а и на децата им не можех да сторя кой знае какво, тъй като и те бяха безсмъртни. С Лето намерих начин да се справя: вселих божествен ужас от великата Хера в душите на хората, чиито земи тя обикаляше по време на своята бременност. Никой не желаше да срещне моя гняв, затова ѝ отказваха подслон и я гонеха от земите си. Накрая тя се добра до една местност на име Делос, която, след като роди близнаците си Аполон и Артемида, се превърна в остров сред морските вълни. Тези, двамата, и до днес са тук горе, около мен. Естествено, никога не сме били особено близки. Артемида, която предпочита лова пред другите божествени занимания, се оказа заклета девственица и изпитва дълбоко преклонение пред Иполит (също девственик, успешно парирал домогванията на собствената си мащеха). Аполон — нашият бог-слънце, така да се каже, изобщо не е девственик. Напротив, той „опъна“ Дафни сред клоните на едно лаврово дърво, уби момичето Коронида в изблик на ревност, повярвал на слуховете, че му е изневерила. После пребоядиса перата на птицата-вестоносец, гарвана, от бяло в черно, именно защото му беше донесла лошата новина.

Аполон и Артемида, подобно на Хермес, бидейки деца на Зевс, застанаха на страната на Троя в избухналата накрая голяма война. Дардан, прародител на царете на Троя, беше син на Зевс и на друга моя съперница, Електра, дъщерята на Атлас. Ето ви още една причина да не обичам Троя и троянците. Имам и други, разбира се. Там беше и Парис, когото нито бях забравила, нито му бях простила. После се появи и Елена — също рожба на неверния Зевс. Тя е дъщеря на Леда,

която той подлъгал като невинен лебед, а след това изнасилил като див звяр. В Троя Елена си имаше достатъчно неприятности и без моята помощ. Беше отвратена от малодушието на Парис. Сбърканият ѝ съпруг Менелай я заплашваше със смърт. Но Елена успя да го заслепи с красивите си голи гърди, за които дори Афродита ѝ завижда, пък и аз също, и той прибра своя меч, както и нея, решил, че отново е върната му съпруга.

В Троя се подвизаваха още куп дразнещи личности. Там се биеше и Сарпедон, син от друга връзка на моя мъж — Лаодамия. Когато Патрокъл го уби с копието си, той дори не разбра, че е станал жертва на предварително издадена смъртна присъда. Зевс се бе влюбил в nereидата Тетида, Посейдон също. И самата аз започнах да я харесвам, особено след като Прометей изплю камъчето, че тя носи в утробата си син, който ще стане по-могъщ от баща си. Новината обаче уплаши влюбените богове, които побързаха да се спасят. Тетида се омъжи за смъртен и даде живот на непобедимия воин Ахил, станал мой любимец във войната срещу Троя. Зевс естествено подкрепяше Троя, но накрая, както винаги, мойрите щяха да решат.

Последва период, в който Зевс странеше от безсмъртните. По собствените му думи, предпочитал да се влюбва в земни жени. Това направи моите отмъщения по-лесно осъществими.

Още преди това Зевс имаше безчет любовници на земята — повече, отколкото ми бяха известни и бих могла да преброя. Знаех за Европа, която беше една от първите — онази, която бе подлъгал, превръщайки се в сладък бял бик. Знаем и за Мнемозина, майката на музите, макар че не съм сигурна дали той е баща на всички музи. В това може да бъде сигурна единствено Афродита, богинята на любовта, но тя не иска да ми каже. Знаете ли как ми отговори, когато съвсем приятелски я помолих?

— Не питай, за да не те лъжа!

Нещо да кажете? Истинска кучка, нали?

После дойде ред на Темида, майката на Прометей, и на Сезоните, а не беше тайна, че Зевс е бащата. Майка, една от дъщерите на Атлас, легна със Зевс и впоследствие роди Хермес, който от лоялност към баща си преряза гърлото на пазача, поставен лично от мен да охранява Йо. Между другото, Хермес е една от извънбрачните връзки на Афродита и дори имаха син. Афродита беше омъжена за едно от децата

ни — Хефест, но непрекъснато го мамеше с Арес и всички останали. Разбира се, тук трябва да спомена и Деметра — богинята на земеделието и плодородието, която легна със Зевс и му роди Персефона. И тя, от своя страна, също легна със Зевс и му роди син Загрей. Това вече ми дойде прекалено. Убедих Титаните да видят сметката на тоя младеж.

Нима аз съм виновна?

Афродита постоянно се опитваше да ме обвинява.

— Защо винаги постъпваш по този начин, Хера? — гълчеше ме тя неведнъж. — Няма причини да се разстройваш!

— Защо ли? — отвърщах аз. — Защото не съм само измамената съпруга на един сладострастник, който непрекъснато ми изневерява. Аз съм богинята и закрилницата на семейството и домашното огнище. Какво ще си помислят за мен онези, които ме почитат, ако обърна гръб на тези проблеми в собственото си семейство?

Афродита се изкиска толкова високо, че околните се обърнаха и чуха как ми се подиграваше.

— Онези, които те почитат? Тебе? Хера, такива няма, с изключение може би на някоя старица или на някоя ожесточена и грозна съпруга. Никой не боготвори целомъдрието и верността. Къде е удоволствието от тях? А към Алкмена ти беше както жестока, така и несправедлива. Тя е била измамена и не е знаела какво върши.

— Как така не е знаела? Спала е със съпруга ми!

— Но през цялото време го е мислила за собствения си съпруг. Той се е промъкнал в леглото ѝ, маскиран като Амфитрион.

— Не смяташ ли, че би трябвало да усети разликата? Моят съпруг е необикновен. Той е Зевс!

— И какво е трябвало да направи? Може би да се бори с него? Нима мислиш, че има смъртна, която би пропуснала шанса да се съеши със Зевс и да роди герой? Не е честно да наказваш Алкмена, опитвайки се първо да убиеш Херакъл в люлката му, а после постоянно да го преследваш.

— Не се опитвах да накажа нея! — отвърнах аз, натъртвайки на последната дума. — Опитвах се да накажа Зевс!

— Това също не е честно. Защо се гневиш? Защо побесняваш заради подобно нещо? Нима не знаеш какви са мъжете?

„А също и някои жени“ — понечих да ѝ отвърна, но замълчах...

Защото не обичам да споря. Не си падам по скандалите, предпочитам разбирателството. Дали не греша? Може би не съм била съвсем справедлива към Алкмена и Херакъл. Но случаят със Семела беше различен и никой не може да ме обвини. Тя знаеше кой е той и го направи напълно съзнателно. Ето защо я подлъгах да поиска от Зевс да ѝ изпълни едно желание, преди да му се отдаде следващия път.

— Не си го виждала в целия му блясък, така, както аз съм го виждала. Накарай го да ти обещае, че ще ти се покаже в тази светлина. Едва тогава ще разбереш какво означава божествено великолепие.

Тя изпълни съвета ми.

Той пък изпълни желание ѝ.

И тя изгоря като сух лист, за по-малко от секунда. Нямахше кой да я предупреди, че божественият блясък е опасен. Но Зевс успял да вземе мъжката рожба от утробата ѝ и да я вкара странично в бедрото си, където дочака момента на своето раждане. Дионис също беше чаровник, както сама се убедих.

— Да не си го пипнала! — прогърмя Зевс и аз покорно отстъпих. — След време той ще се присъедини към нас, тук горе, Херакъл също.

Дадох му дума. Но тъй като той не спомена нищо за другите, аз само го изчаках да си обърне гърба, за да хукне след поредната девойка, и се залових със семейната двойка, охранявана по негова поръка от Дионис. Накарах мъжа да се побърка и в резултат той уби собствения си син. После докарах и жена му до лудост и тя скочи в морето заедно с другото им дете. Дадох им урок, който никога нямаше да забравят. Един безспорно добър урок, нали?

А докато аз бях заета с всичко това, Зевс се развличаше с Антиопа. Това е друга история, която по-късно ще ви разкажа подробно. Ще научите за синовете ѝ, които впоследствие станаха господари на град Тива. Копелетата на Зевс бяха навсякъде. В този случай бях твърде закъсняла, за да реагирам, както трябва, но и без моята намеса Антиопа плати висока цена. Тя избяга от баща си, но беше хваната в плен от чичо си и жестоко унижавана от ревнивата му жена. Аз не съм злобна жена и нямам желание да отмъщавам на никого. Напълно достатъчно ми беше да я видя как страда.

За Калисто, обаче, се появих точно навреме. Зевс се промъкна при нея, маскиран като Артемида, на която тя вярваше. И в момента, в който останал насаме с нея, той си свършил работата. Това, което аз

направих на Калисто, преди той да ме спре, беше достатъчно добро — превърнах я в мечка. После се оттеглих, за да наблюдавам какво ще стане. За съжаление не стана нищо, защото съпругът ми изобщо не я потърси втори път. Бях принудена да взема нещата в свои ръце. Направих ловец от детето на този грях с идеята той да убие Калисто, без дори да подозира, че е родната му майка. Чиста работа, нали? Но Зевс се появи навреме и ми попречи. Миг преди синът да пониже мечката с копието си, Зевс я превърна в звезди и я окачи на небето като съзвездие, съзвездието Голямата мечка.

По това време вече бях уморена и готова да се откажа. Мислех да приема съвета на Афродита и да го оставя да си разиграва коня, без да се разстройвам особено. Позволих му да продължи връзката си с нимфата Егина, която ще опиша по-подробно в сексуалната биография на съпруга си. Не казах и думичка, все едно че нищо не знам. Той се появи при Даная като златен дъжд (нещо, което и до днес приемам за оригинално и особено романтично), тъй като баща ѝ я беше заключил в непристъпна кула. Тя даде живот на Персей, а аз тайно се зарадвах, когато баща ѝ я спипа и за малко не ѝ видя сметката заедно с детето, при това без никаква намеса от моя страна. И само Бог, великият бог Зевс знаеше колко още дузини е оправил. Държах си устата затворена и за Елара, и за Ехо, и за Ютурна и Ламия. Мълчах и стисках зъби, защото така трябваше. Не казвах нищо. Всъщност, почти нищо. Явно не можех да направя каквото и да било. Решително не желяех да се разделям с него и нямах такива намерения.

Докато един ден той се прибра вкъщи с трипер.

Беше някак смешно.

Но не можех да се смея. Смешно беше, тъй като единственият човек, който познаваше симптомите на тази болест и би могъл да го излекува, Асклепий, нашият лекар, беше убит именно от мълнията на Зевс, защото си беше позволил да възкреси Иполит. Другите можеха да се смеят и действително се смееха. Но аз не можех, защото те ми се смееха и на мен. Разбира се, аз съвсем не изгарях от желание да усетя в себе си онова протекло дебело негово нещо, преди да се е излекувал. И по тази причина реших да го напусна.

Да, най-накрая го напуснах. Една нощ станах от постелята и се измъкнах навън. Забързах към Беотия, без да му кажа нито дума. Там,

в планината Китерон, си намерих една хубава пещера, която превърнах в новата си, напълно самостоятелна резиденция.

И зачаках. Предполагах какво ще се случи. Той щеше да побеснее, че съм избягала. Щеше да се почувства дълбоко унижен. Пак щяха да му се смеят. Първо триперът, а сега и това... Бързо щеше да разбере къде се крия и щеше да пристигне, за да ме прибере. Първо щеше да бушува и беснее, да заповядва. Но аз вече не се страхувах. Тогава щеше да започне да се моли. Възмутена до дъното на душата си, аз щях да заявя, че трябва да падне на колене и да ми се моли много дълго време, преди дори да си помисля и евентуално да му простя. И тогава щях да поставя условията си. Направила бях списък на нещата, които той под клетва трябваше да съблюдава, независимо че беше върховният бог.

Ще види той!

Но нищо подобно не се случи.

Той постъпи по съвсем неочакван начин — намери си нова съпруга, при това на земята, сред простосмъртните. Нова съпруга ли?! Само през трупа ми! Бях бясна, когато научих какви ги е свършил. Изскочих от пещерата и като вихрушка полетях към сватбената им церемония. Нищо не беше в състояние да ме спре.

И ето, гледам ги двамцата, настанени един до друг в някаква ярко изрисувана каруца, весели, обсипани със свежи цветя. А около тях танцуват сватбарите. Тя се кипреше до мъжа ми с бяло було и лавров венец. Снежнбялата ѝ сватбена рокля беше с безупречна кройка, дълга до земята. Насочих се право към нея, ноктите ми блеснаха кръвожадно. Разкъсах булото, с един замах разпрах и роклята. После неволно избухнах в смях. Смеех се и се смеех, буквално като луда. Зевс също се смееше. Оказа се, че булчинската рокля е облечена на дървен манекен! Тоя палавник, съпругът ми, се беше будалкал с мен през цялото време! Той продължаваше да се смее, без да е в състояние да спре. Прибрахме се, разбира се, заедно в семейното гнездо и прекарахме още много щастливи години един с друг.

ЗЕВС

Това е нейната версия. Сигурен съм, че и до днес сляпо вярва в нея. Аз наистина я избудалках, но не по този начин.

Когато Хера си отиде, аз с изненада и удоволствие установих, че се чувствам много добре. Напрежението ми изчезна, на негово място се появи приятно отпускане. Не след дълго ми хрумна нелошата идея, имайки предвид особеното ми положение, че би било разумно да си взема за съпруга една простосмъртна жена, която винаги да е на мое разположение. Веднага се сетих за онова мило момиче Ликра от Беотия. Красиво, възпитано, готово да се подчинява и да доставя удоволствие, тръпнещо от желание да забременее от мен. Имаше приятно закръглени, пухкави форми — белег на обилната женска плодовитост. Организирахме страхотна сватба. Всичко вървеше по план до мига, в който се появи Хера.

Чух ураганиния рев, още преди очите ми да доловят очертанията на формите ѝ. „О, Господи!“ — рекох си аз като всеки уплашен съпруг. Зъбите ѝ бяха оголени, ръцете ѝ — протегнати напред и готови за бой, дългите ѝ остри нокти — насочени към красивото лице на Ликра. Реагирах за частица от секундата. Още съм горд от гениалния начин, по който разреших кризата. Отървах се от Ликра буквално за миг. Замених сладкото ѝ тяло с дървена фигура, а нея самата превърнах в звезди и изкусно я запратих на небето като ново съзвездие.

Оттогава насам я виждам всяка нощ, а Хера дори хабер си няма.

— Наистина ли все още си сигурен, че искаш да напишеш сексуален роман на този етап от кариерата си? — попита Пол.

— А трябва ли да бъда?

— Ти как мислиш?

— Не, кажи ти как мислиш.

— Всичко зависи от теб.

— Ти си мой редактор и аз очаквам предложения от теб — сопна се Пота. — Затова дойдох тук. Струва ми се, че във въпроса ти долавям сянка на съмнение.

— Действително ли го искаш? Това е единственият въпрос, който има значение. Ти си голям чешит, Джийн. Никога не мога да отгатна какво си намислил.

— Добре, Пол, ще ти обясня. Наистина искам да напиша книга с шансове да се продаде в Холивуд.

— Никога не сме работили в тази посока.

— Но винаги сме го искали, нали?

— Е, може би. Но негласно.

— Освен това не съм убеден дали изобщо мога да сътворя подобно нещо — рече с въздишка Пота. — При последния си опит открих, че вместо да пиша сексуална биография на жена си, аз задълбавам в сексуалната история на Зевс, след което (абсолютно без да зная защо) се прехвърлям на финалните страници на „Илиада“ със смъртта на Хектор и сълзите на баща му...

— Любопитни залитания — кимна Пол. — Много бих искал да видя как ги правиш.

— Никога няма да ти ги покажа.

— Вие, сериозните автори, май винаги имате проблеми с фабулата?

— Да, имаме, но невинаги. Аз самият мога да призная, че мразя фабулите. Не си падам особено по действието, защото то пречи на сериозните мисли и сполучливите идеи.

— Идеите, от своя страна, също пречат на действието. В това се състои и основната разлика между американския и европейския роман. Но нека се върнем на конкретния въпрос — какъв филм според теб може да се получи от книгата, която възнамеряваш да напишеш? Поредица от замръзнали пози или може би портретен албум? Признавам, че съм леко учуден. Сигурен ли си, че не реагираш нервно по силата на навика, може би повлиян от скорошното ми напускане?

— За какво говориш? — погледна го втренчено Пота.

— Защо си толкова твърд в решението си да продължаваш да пишеш? И двамата знаем, че не си длъжен да го правиш. Само заради навика ли?

— Нямам какво друго да правя — призна с омекнал тон Пота. — Телефонът звъни все по-рядко, а когато го вдигна, насреща са хора, с които не ми е приятно да разговарям. Секнаха факсовете с молби за интервюта, които не желая да давам, няма покани за приеми, на които не искам да ходя. А тези прекъсвания ми липсват, мамка му! Знаеш ли, има дни, в които телефонът изобщо не звънва? Започвам да мисля, че писането е единственият начин да определя себе си. Ако не работя върху някоя книга, със сигурност няма да знам кой съм и какво правя.

— Но защо се стремиш към митологичното, нереалното? Предпочиташ богове, легенди, библейски сюжети. Нерядко изследваш трудовете на други писатели, търсейки нещо ново.

— Нещо ново ли?

— Да. Помисли и ще видиш, че е така. Искаш да бъдеш сериозен и по тази причина си играеш с повърхностни идеи, които не стигат достатъчно далеч. Защо пак не пишеш за истинските хора? За себе си?

— Истинските хора отдавна не впечатляват никого, Пол — въздъхна Пота. — Нито пък могат да бъдат убедителни. Всички ние сме обременени, включително и ти. В момента, в който започвам да пиша реалистично, аз веднага изпитвам усещането, че това вече съм го писал или че съм го чел у някой друг. Освен това...

— Какво?

— Освен това, както вече ти споменах, желанието ми да пиша се дължи на простия факт, че нямам с какво друго да се забавлявам.

— Да се забавляваш, а? Ха-ха!

— Точно така: ха-ха... Бих могъл да си подремвам малко повече, бих могъл да увелича и времетраенето на разходките си. Но това едва ли е толкова забавно...

— Аз също дремя и се мотая на воля. Но това са нормални, неизбежни неща, които идват заедно с възрастта, с прекалено дългото оцеляване, Джийн. Още една цена, която плащаме, защото сме живи. Да не би да мислиш, че се пенсионирам с леко сърце?

— Но си се погрижил да си имаш достатъчно работа, нали?

— Да. Надявам се, че ще продължавам да работя върху книги, които харесвам, а и върху такива, които никой друг дори не ще да погледне. Но вие с Поли бихте могли да пътувате повече. Аз не пропускам да го правя. При първа възможност вземам жената и потегляме нанякъде.

— Накъде по-точно? — направи презрителна гримаса Пота. — Лично аз се надявам, че кракът ми повече няма да стъпи нито в музей, нито в храм. Вече съм бил във Вила Д’Есте в Комо, в Куизизана в Капри, в Сиренузе в Позитано... Може би това са единствените места на света, където бих желал да се върна — Вила Д’Есте, Капри и Позитано. Там бих се излегнал на слънце, заемайки такава позиция, че да оглеждам всички хубави жени наоколо. Прави ли ти впечатление, че колкото повече остаряваме, толкова по-хубави жени се въртят около нас, Пол? Може би защото вече не можем да ги оправяме.

— Вниманието ми е насочено другаде, Джийн — поклати глава редакторът. — Жалко, че не си спечелил парите си на Уолстрийт. Ако беше така, днес щеше да играеш голф, да колекционираш произведения на изкуството, да купуваш къщи и да говориш за качеството на пурите, които пушиш. Разбира се и за парите, които си направил на Уолстрийт...

— Благодаря.

— А също така и да напишеш още някоя книга.

— Още веднъж... благодаря.

— Ако се справиш бързо, може би ще успеем да я издадем. Няма значение дали ще се окаже слаба или не. Провалът ѝ едва ли ще се отрази на твоята репутация.

— С това съм напълно съгласен. А дори и да ликвидира репутацията ми завинаги, това „завинаги“ едва ли ще трае повече от месец-два.

— Времето, което ще използваш, за да се попечеш на слънце в Капри и да оглеждаш хубавите жени, нали?

Пота се усмихна, после поклати глава и с въздишка рече:

— Този вид труд е тежък и в дългосрочен план винаги е губещ, не мислиш ли? В най-добрия случай правиш някаква шеметна кариера, която се забравя още на втория месец след смъртта ти. Да беше ме чул каква лекция изнесох преди известно време.

Мислите му отново се зареяха надалеч. В една от сравнително неотдавна публикуваните си статии беше задал въпроса накъде би могъл да се насочи Джеймс Джойс след излизането на „Бдение за Финеган“... А и онзи астматик Пруст беше извадил достатъчно късмет, за да умре, преди да бъде изправен пред ужасния избор на възрастта.

— Как я карате с Поли? — колебливо попита Пол, сякаш му предстоеше да вземе неприятно решение. — Наред ли е всичко?

— Да — изненадано го погледна Пота. — Аз плащам сметките, а тя поддържа къщата. Никой от нас не си пада по изненадите. Аз лично изпадам в екстаз в момента, в който отворя гардероба и видя акуратно изгладеното бельо. Защо, Пол?

— Това е лошо — поклати глава приятелят му.

— Защо, Пол?

— Не знам, но си запиши някъде тази мисъл. Понякога имам усещането, че от брак като твоя може да излезе хубав роман. За възрастния писател и жена му, написан първо от твоя, а след това и от нейна гледна точка, в редуващи се глави. Какво ще кажеш?

— Ще кажа, че вони! — отсече с категоричен тон Пота. — Освен това вече съм писал книги за брака, при това няколко.

— Това съвсем не ти пречи да напишеш още една — повиши тон Пол. — Стотици писатели пишат за брака, вършат го дори сега, в този миг, докато ние с теб си приказваме. Но твоят роман ще бъде различен, нали? Какво ви става, бе хора? Откъде този вечен стремеж да пишете различни книги?

— Вероятно така сме устроени — отвърна с примирителен тон Пота. — Поне аз съм така.

— В такъв случай... — Пол замълча за момент, после прогони колебанието си и продължи: — В такъв случай ще ти кажа, че имам една друга идея за теб, която може би ще се окаже добра. Защо не опишеш това, което правиш и споделяш с мен вече почти цяла година? Въпреки че може би нямаш усещането за нещо цялостно...

— Какво по-точно?

— Защо не направиш един портрет на твореца като стар човек?

— Какво?

— Не се ядосвай. Дори името ти е подходящо. Лота... С малко въображение може да мине за акроним: „Портрет на твореца“... и така нататък. Вече виждам корицата... — Пол очерта един правоъгълник с ръце, погледът му стана вгълбен: „Портрет на твореца като стар“ — Очите му се сведоха надолу, срещнаха недоумението в очите на приятеля му, колебанието отново се появи: — Е, всъщност...

— Какво?

— На титулната страница може да добавим и едно подзаглавие, нещо от сорта на „Или... сексуална биография на моята съпруга“. По този начин бихме привлекли допълнителна аудитория — винаги ще се намерят хора, които ще си помислят, че става въпрос за твоите порнографски откровения. Може би дори ще привлечем вниманието на Холивуд, на което толкова много държиш.

— И ти също.

— Е, то ще се изпари в мига, в който някой продуцент прочете книгата.

— Защо не вървиш на майната си? — попита с умерен гняв Пота.

— Нали каза, че очакваш предложения от мен?

— Не ти ща предложенията! — отсече с престорено отвращение Пота. — Забрави какво съм казал. Искам възхвала и нищо друго. Нима мислиш, че съм по-различен от другите? Ще ти кажа какво искам, Пол. До този момент се срамувах да го призная дори пред себе си. Искам да приключа кариерата си с един истински шедьовър, с една велика книга. Може да е малка като обем, но велика. Искам да увенчая края си с аплодисментите на благодарната публика, а душата ми да триумфира. Като атлет, който умира непобеден на пистата.

— Че кой не иска подобно нещо? — вдигна вежди Пол.

— За целта обаче бих могъл да се заловя поне с половин дузина идеи, които ми изглеждат по-добри от твоята.

— Наистина ли? Много добре. Сигурен ли си? Да? Още по-добре. Радвам се да го чуя. Тогава се залавяй за работа. Избери си една от тях и се концентрирай. Какво чакаш още, по дяволите?

— Хей, Пол! — скочи на крака Пота. — Знаеш ли, че май наистина ще го сторя? — След месеци колебания оптимизмът му най-сетне се отприщи. Изпълненото с надежда вълнение в предизвикателството на Пол му възвърна самоувереността. Изправи се енергично, сякаш току-що го бяха извадили от мръсното блато, в което дълго време бе гъбясвал. — И защо не? Ще се заловя здраво за работа и ще създам нещо наистина различно. Нещо сериозно и напълно ново. Ще нахвърлям идеите си, а след седмица-две ти ще получиш петдесетина страници свеж и оригинален текст. Както го правехме някога, в доброто старо време... — Ухилен до ушите, Пота ентусиазирано добави: — Може би нещата ще се оформят в главата ми,

още преди да слеза на моята автобусна спирка. Мозъкът ми вече
включи на високи обороти.

— Отлично. Все още разполагаме с достатъчно време.

— Значи, действам!

— Ще чакам.

— И ще дочакаш!

— Том!

Никакъв отговор.

— О, по дяволите — въздъхна възрастният писател и отново се
изкиска.

Не беше изненадан. Изчака още мъничко, а после се зае сериозно
да обмисли книгата, която току-що прочетохте.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.